

Інтерв'ю номера*Олександр МОРОЗ:*«Моя доля
ніколи не була перекотиполем...»3**Економіка і політика***Юрій СУРМІН*Вплив президентських виборів
на євроатлантичні уподобання
громадян України (*початок*).....12*Омар А. Х. АВАДАЛА*Палестинські біженці
й Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 19417*Володимир ХОЛОД*«Відповідальна» значимість терміна
«параполітика»20*Світлана АВДЄЄВА*Проблеми трансформації Близького Сходу
в арабській політичній думці26**Пізнавальні бесіди***Фарид Юзеф АЛВАШ*Му'тазилітський принцип
«справедливості» («аль-адль»)32*Віталій КОСОВСЬКИЙ*

Апокаліпсис: історія та сучасність36

Досвід ефективного управління*Олена ПОСВИСТАК*Інформаційний простір бібліотеки:
нові технології — нові можливості42**Головна редакція періодичних видань МАУП****Шеф-редактор** *Юрій Бондар***Головний редактор** *Ігор Карпов***Наукове редагування** *Ірина Коваль-Фучило***Дизайн** *Микола Яковина***Верстка** *Олексій Галата, Ірина Блінова***Дизайн обкладинки** *Микола Яковина***Малюнки** *Ірина Блінова***Маркетинг і реклама***Іван Іванищенко***Літературне редагування***Ганна Тікунова***Переклад** *Наталія Гриценко***Коректура** *Світлана Холявка**Журнал «ПЕРСОНАЛ» зареєстрований президентом
ВАН України (постанова № 1-02/5 від 10.05.2000)
як наукове видання з філософських, соціологічних
і політичних наук*

Київ, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2005

Полеміка*Микола СЕНЧЕНКО*Чи править Америкою Орден
«Череп і Кістки»?46*Михась КУКОБАКА*

Міркування про антисемітизм, сіонізм і нацизм55

Менеджмент і менеджер*Георгій ЩОКІН*Загальні соціальні закони (*продовження*)62*Віктор КОЛПАКОВ, Олег АНІСИМОВ*

Лідерство — фактор суспільного розвитку68

Тест

Дослідження імпульсивності74

Бізнес-Академія*Вадим АВЕР'ЯНОВ*Нові риси предмета українського
адміністративного права76*Антон КОВАЛЬ, В'ячеслав ІВАНОВ*Історико-правові аспекти кримінальної
відповідальності за порушення
авторського права в Україні81**«ПЕРСОНАЛ»-дайджест***Віра ЄВТУШИНА*Новий гігант на роздрібному ринку США —
Sears плюс *Kmart*88**Новини Академії**90

Анотації95

Журнал «ПЕРСОНАЛ» запрошує до співробітництва авторів: учених, викладачів, спеціалістів у галузі менеджменту і бізнесу, філософії управління, соціології й психології.

Редакція розгляне й опублікує найцікавіші з наукової та практичної точок зору статті й матеріали, які відповідають концепції журналу.

До статей (матеріалів) російською та українською мовами необхідно додавати роздруковані на папері та комп'ютерні файли на 3,5 дискеті; кольорове фото автора; дані про місце роботи автора, посаду, вчений ступінь; повну поштову адресу та номер телефону.

Максимальний обсяг статей і матеріалів не повинен перевищувати восьми сторінок машинопису.

Відповідальність за достовірність реклами несе рекламодавець. Редакція може не поділяти точки зору авторів. Редакція залишає за собою право скорочувати, редагувати й ілюструвати матеріали. Рукописи не рецензуються і не повертаються авторам. Останній термін подачі матеріалів — не пізніше, ніж за два місяці до здавання журналу до друку. Авторські гонорари виплачуються лише за ті статті й матеріали, які були замовлені редакцією.

Склад редакційної колегії журналу «ПЕРСОНАЛ»

Економічні науки:

Дмитренко Г. А. — доктор економічних наук, професор

Дахно І. І. — доктор економічних наук, професор

Захожай В. Б. — доктор економічних наук, професор

Куроченко О. В. — доктор економічних наук, професор

Федулова Л. І. — доктор економічних наук, професор

Баєва О. В. — доктор біологічних наук, професор

Психологічні науки:

Балл Г. О. — доктор психологічних наук, професор

Бурлачук Д. Ф. — доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПНУ

Коломійський Н. Л. — доктор психологічних наук, професор

Чуприков А. П. — доктор медичних наук, професор

Щерба С. П. — доктор філософських наук, професор

Соціологічні науки:

Закут Салах Абдул Халіф — доктор філософських наук, професор

Лукашевич М. П. — доктор філософських наук, професор

Судаков В. І. — доктор соціологічних наук, професор

Сурмін Ю. П. — доктор соціологічних наук, професор

Ручка А. А. — доктор філософських наук, професор

Політичні науки:

Антонюк О. В. — доктор політичних наук, професор
Бабкіна О. В. — доктор політичних наук, професор

Бєбик В. М. — доктор політичних наук, професор

Головатий М. Ф. — доктор політичних наук, професор

Храмов В. О. — доктор політичних наук, доцент

Філософські науки:

Рудич Ф. М. — доктор філософських наук, професор
Гаєвський Б. А. — доктор філософських наук, професор

Свідло М. С. — доктор філософських наук, професор

Черній А. М. — доктор філософських наук, професор

Хижняк І. А. — доктор історичних наук, професор

Юридичні науки:

Александров Ю. В. — кандидат юридичних наук, професор

Бабкін В. Д. — доктор юридичних наук, професор

Беззуб Б. С. — кандидат юридичних наук, професор

Голосніченко І. П. — доктор юридичних наук, професор

Мироненко Н. М. — доктор юридичних наук, професор

Корнієнко М. І. — кандидат юридичних наук, професор

Штефан М. Й. — доктор юридичних наук, професор

Адреса редакції:

03039, Київ-39, вул. Фрометівська, 2.

Тел. (044) 490-95-19.

E-mail: personal@iapm.edu.ua

ISSN 0868-8893. № 4, 2005, 1–96.

Свідоцтво про реєстрацію:

КВ № 6563 від 01.10.2002.

Засновник і видавець:

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
(03039, Київ-39, вул. Фрометівська, 2)

Друк:

ДП «Експрес-Поліграф»
(04080, Київ-80, вул. Фрунзе, 47/2).

© Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2005

ПЕРСОНАЛ науковий журнал

Видається з 1991 р., виходить 12 разів на рік.

ISSN 0868-8893. № 4, 2005, 1–96.

Реєстраційне свідоцтво

КВ № 6563 від 02.11.2002.

Підписано до друку 04.03.2005.

Формат 60x84/8. Папір крейдований.

Друк офсетний. Обл.-вид. арк. 10,82.

Ум. друк. арк. 9,8.

Заг. тираж укр. та рос. мовами 17800 пр. Ціна договірна.

Міжрегіональна Академія

управління персоналом (МАУП)

(03039, Київ-39, вул. Фрометівська, 2).

ДП «Експрес-Поліграф»

(04080, Київ-80, вул. Фрунзе, 47/2) Зам. _____

Олександр Мороз:

Майже аполітична розмова
зі знаним політиком

«Моя доля ніколи
не була перекотиполем...»

Олександр Олександрович Мороз

Голова Соціалістичної партії України; народний депутат Верховної Ради України чотирьох скликань, керівник фракції СПУ, член Комітету з питань правової політики (з 06. 2002); член спецради «Форуму національного порятунку» (з 02. 2001); представник Громадянського комітету захисту Конституції «Україна без Кучми» для ведення переговорів з представниками тодішнього режиму (з 02. 2001). Був спікером парламенту, неодноразовим претендентом на посаду Президента України. Одна з найпомітніших постатей Помаранчевої революції під час президентських перегонів 2004 року.

Народився 29 лютого 1944 року в селі Буда Таращанського району Київської області. Українець. Батько Олександр Леонтійович (1899–1984) – столяр; мати Ганна Євдокимівна (1912–1989) – колгоспниця; дружина Валентина Андріївна (1947) – пенсіонерка за інвалідністю; дочка Ірина (1966) – учитель музики; дочка Руслана (1972) – менеджер, директор салону краси. Служив в армії, обіймав різні посади на підприємствах агропромислового комплексу, в профспілкових та партійних органах. Закінчив Українську сільськогосподарську академію, інженер-механік; ВПШ при ЦК КПУ. Автор книг «Куди йдемо?..» (1993), «Вибір» (1996),

«Тема для роздумів» (1996), «Дорога, з якої не зійти» (1999), «Між вічними полюсами» (1999), «Хроніка одного злочину» (2000), «Про землю, Конституцію і не тільки» (2001), «Політична анатомія України» (2005). Має понад 1000 публікацій у періодиці. Нагороджений медаллю «За трудову доблесть», Орденом князя Ярослава Мудрого V ст. (08. 1998, відмовився від нагороди).

Чи не найважливішим у людині вважає добросердя як спосіб сильнішого допомогти слабшому, а надзвичайно шкідливим у політиці – привчати народ до «гідного» бідкування, замість вести його до гідного життя.

Цінує товарицькість, відчуття людського гурту; вважає, що політик має виважувати кожне слово і не любить тих політиків, які «забувають» свої обіцянки, втрачають почуття реальності.

Роздумуючи над сенсом буття, часто звертається до Біблії, а рядок із неї: «Ми, сильні, мусимо нести немочі безсильних, а не собі догоджати» – один із його життєвих орієнтирів.

Захоплення: книги, шахи, більярд, футбол.

Політик, якого люблять мільйони

Політики – люди переважно прагматичні, тому, здавалось би, даремно шукати поетів і поезію там, де майже всуціль домінує практицизм. У кращому разі. Бо є в політиці й страхітливі «тигри», й «молотобойці», й «піночети» – у ній же, грішній. Але коридорами вітчизняного парламенту, виявляється, ходять і поети, що зовсім не шкодить їхньому політичному образу. Навпаки: робить цей образ об'ємнішим, зримішим, привабливішим, а самому парламенту надає благороднішого вигляду.

Кажучи це, маю на гадці патріарха вітчизняного політикуму Олександра Мороза, з яким звик спілкуватися на прес-конференціях, бачити в сесійному залі Верховної Ради України, на різних культурницьких акціях і зібраннях. А нещодавно запросив його до, здавалось би, цілком аполітичної розмови про поезію у студії Національного радіо. Він прийшов на передачу з книгою власних віршів громадянської та інтимної лірики, дуже влучно, на мій погляд, названої: «... З відстані». Так, саме з відстані. З відстані серця, з відстані душі подано тут події нашого стрімкого й динамічного часу, а отже, неголосно, не трибунно, як у парламенті, пропонує автор свій погляд на сучасні реалії. Своїм умінням звертатися до людей то зболеним, то навдивовижу теплим і зворушливим, то з легким гумором мовленим словом, словом образним і довірливим до сповідальності, – знаний політик відкрив іще одну грань своєї особистості – поетичну. Виступаючи в передачі у двох іпостасях водночас, Мороз-політик і Мороз-поет читав вірші й відповідав на запитання ведучого та слухачів програми «Українська культура: сьогодні і завжди».

Передаємо стисло перебіг цієї розмови в прямому ефірі – у тій послідовності й настроєвій атмосфері, в якій вона відбувалась. Розмова засвідчила: в народі люблять цього політика. І не тільки за його погляди на реалії українського буття, за оприлюднення плівок майора Миколи Мельниченка чи непоступливість позиції у справі Георгія Гонгадзе, а й за поезію також.

Посутнє бачиться на віддалі

— **Отже, Олександрє Олександровичу, цікаво довідатися, відколи Ви почали писати вірші, як у життя Ваше ввійшла поезія?**

— Вірші пишу давно, з дитинства, вони народжувалися в атмосфері надзвичайно мальовничої природи мого рідного села Буда на Київщині, й так сталося, що супроводжують упродовж усього життя. Деякі з них позначені на полях рукописів ще шістдесятими роками, на жаль, уже минулого століття — так стрімко летить час.

— **Чому ж тоді так довго поезія Ваша йшла до читача?**

— По щирості, я ніколи не збирався видавати збірку, бо виходив з принципу, що середняків у поезії вистачить і без мене. І їх таки вистачає. Однак йшлося до ювілею, тож колеги, зважаючи на це й знаючи, що я не байдужий до художнього слова, запропонували видати книгу. Я погодився не одразу, та врешті віддав їм тексти, які були під рукою або розсіпані в численних записниках, опубліковані в періодиці; вони ж, колеги мої, й уклали люб'язно книгу, систематизували, розташували композиційно, видали...

— **Тепер це видання у студії, і жаль, що його не можуть бачити наші слухачі. Бо вже навіть обкладинкою, художнім оформленням — вишукано стриманим, лаконічним і промовистим водночас — тішить око. А розкривши книгу, одразу бачиш ґрунтовне переднє слово Михайла Шевченка — як на мене, одного з найцікавіших сучасних вітчизняних поетів...**

— Вдячний безмежно і Михайлові Васильовичу, й усім, хто прилучився до видання. Це був зворушливий подарунок однопартійців, ще один переконливий доказ того, що соціалісти мають людяну сутність, — напівжартома «виправдовувалися» вони. А письменників серед соціалістів і справді стільки, що вистачило б на декілька партій. Окрім Михайла Шевченка (до речі, я згоден з Вашою оцінкою його творчості), назву також Івана Бокого, Володимира Черепкова, Тамару Севернюк, Миколу Мельника, Івана Сподаренка, Леоніда Вернигору... А щодо книги, то її схвально сприйняли читачі, добре слово про неї сказала літературна критика. І я тепер, грішним ділом, думаю, що до видання ввійшла тільки частина мого творчого доробку.

— **Цікаво, а де Вам пишеться найкраще?**

— Ніколи не писав з принуки чи на замовлення, чи з нагоди. Записував рядки лише тоді, коли вони самі просилися на папір. Траплялося це в найнеочікуваніші моменти: в тісняві тролей-

буса чи в поїзді, під час нарад, дискусій. Якщо відверто, то найкраще пишеться у відрядженнях за кордоном. Помітив, що така потреба з'являлася завжди, коли був далеко від дому — в Единбурзі, Сан-Пауло, Вашингтоні, Торонто, Парижі... Бо там немає шарпанини, неминучої вдома, зате є змога зосередитися. Обговорюючи якісь глобальні проблеми, долучаєшся до цього процесу, філософськи осмислюєш усе, що діється у світі. А через призму світову — краще й виразніше бачиш себе, свою долю, вітчизняні проблеми. Серед таких роздумів, буває, і з'явиться в душі щемлива нота, чи свіже враження, чи несподіваний образ, що вихлюпують-ся на папір.

«Калинівки, і Вербівки, і Буди...»

— **Можливо, й приклад наведете?**

— Охоче. Ось вірш, написаний під час минулорічного відрядження до Софії, де відбувався Форум східного комітету Соцінтерну. Це було 15 червня, на Зелені свята. І хоч далеко був від дому, але думки долали географічні відстані, серцем линув до рідного краю. Народився одноїменний вірш, який я хотів би зараз прочитати.

*Заклечана хата, в любистку криниця,
У відрах студена вода виграє,
Чи справді я бачу, чи це мені сниться,
Що мати говорить, а не впізнає.*

*Там горлиця тужить на вишині з любові
І ластівка двором в турботах снує,
Немовби із матір'ю в лагідній змові,
Що бачити — бачить, а не впізнає.*

*Це — свято Зелене. Чебрець на долівці,
У кожного щастя і горе своє,
І тепла рука на дитячій голівці,
І дивиться мати, а не впізнає.*

— **У книзі «...З відстані» чимало віршів про рідний край, зокрема про Ваше рідне село Буда, інші українські села; багатьох із них на сучасній мапі України уже немає, а у віршах Ваших вони зосталися своїми неповторними картинками буття й щемким споглядом.**

— Я міг би прочитати той невеличкий за обсягом вірш, про який Ви говорите; він — про села, які колись називали неперспективними, вони й справді зникали, і свої відчуття гірких втрат приблизно двадцятирічної давності висловив у рядках: «Калинівки, і Вербівки, і Буди, вас вже нема, та є ще ваші люди...» Але... Позаминулої

ночі я написав вірша, який завтра з'явиться в газеті «Сільські вісті», — пообіцяв мені головний редактор цього часопису Іван Васильович Сподаренко. У вірші якраз і йдеться про долю села.

— **Пропоную зробити це дещо пізніше, після того, як вислухаємо запитання нашого слухача.**

Слухачка:

— **Добрий вечір, Олександр Олександровичу! Я була на зустрічі з Вами в Оболонському районі столиці, голосувала за Вас на президентських виборах. І вірші прекрасні, теплі, вони мудрі, душевні, близькі мені за духом, по-справжньому нашоукраїнські. Залюбки читала і Ваші політичні вірші. Бажаю здоров'я, щастя, успіхів у розбудові нашої держави.**

— Дякую сердечно... Отже, я можу читати? Але спершу — стисла преамбула до вірша. От зараз відбулася Помаранчева революція, так назвали це явище, як на мене, духовного прориву нашого суспільства. Вона породила багато сподівань, і щодо села так само. Але проблеми тут дуже глибокі. Так звані реформи пішли настільки далеко, що тепер у людей ті сподівання є, але віри не вистачає. Хоч кажуть: надія помирає останньою. От під враженнями від життя й рідного мого села, й сотень тисяч великих і маленьких сіл, розкиданих по всій Україні наші, і народився цей вірш, яким я хочу поділитися зі слухачами.

Отже, «Сподівання».

*Краєвид — аж за душу хапає,
Понад ставом ріденько — хати,
Косий дощ котрий день наступає
На городи, стежки і плоти.*

*Помирає село, помирає,
Огортаючись круг кладовищ,
Де вже вічна пам'ять збирає
Тих, хто світ підіймав з попелищ.*

*Бур'яни на забутих обійстях,
Як в чорнобильській зоні — до стріх.
Реформаторе, Бога побійся,
Бо за це — не спокутний твій гріх.*

*Не відмолишся в третім коліні,
А на місці святого Петра
Тебе дядько небритий зустріне,
Він тобі нагадає, що рай*

*Не в твоїх золочених хоромаш
Із полками злодюг на розвід,
А у полі, де й досі сірома
Колоски пригортає, як світ.*

*Де покинутий Богом і ладом
Злидень землю трима на собі
Та облудну ненависну владу,
Що вмілилась йому на горбі.*

*І не ремствує. Терпить, і долю
Лише зрідка відчайсно клене,
Коли гнів виринає споквола
І тебе він, повір, не мине.*

*На коліна! Молися й молися,
Бо як піде із поля і він,
То вжахнуться і здалека, й зблизька,
Й по тобі вдарить праведний дзвін.*

*А бідак? Ти з любов'ю до нього
Не пускай крокодилячих сліз,
Бо він сам — як дорога до Бога,
З фарисейством до правди не лізь.*

*Все він бачить, бо хата — не скраю.
Де той край у десятка дворищ?
Помирає село, помирає,
Огортаючись круг кладовищ.*

*Після злив ще земля не підсохла,
Ще блищить у калюжах вода,
А усміхнений сонячний сонях
Через тин на людей вигляда.*

Слухачка:

— Доброго здоров'я, шановні помаранчеві наші! Дорогий Олександр Олександровичу і шановний ведучий, якого гостя Ви сьогодні запросили до студії!.. Я по голосу його впізнала, тільки-но ввімкнула радіоприймача. А нашого, вважаю, народного політика хотіла запитати, чи давно в нього відкрився поетичний дар. Дай Боже йому здоров'я на многая літа, щоб працювати на благо України. Це Ваша постійна слухачка Лариса.

Олександр Мороз:

— Дякую. Дякую дуже. Таке відчуття, що нині в мене свято на душі; стільки добрих слів почути впродовж якихось десяти хвилин!.. Всім-усім дякую. Можу відповідати або вірші ще почитаю.

Час і совість — справедливі судді

Ведучий:

— Олександр Олександровичу, ще один слухач хоче поспілкуватися з Вами, якщо не заперечуєте?

Олександр Мороз:

— Так, слухаю з радістю...

Слухач:

— Алло, я в ефірі?.. Якщо так, то хотів би звернутися до людини, шанованої в політиці, а тепер переконанся, що далеко не ординарної і в поезії. І, можливо, дещо несподіване запитання. Чи могли б Ви як митець і політик зіставити двох людей: Тараса Бульбу і Тараса Чорновола?

— Гадаю, що в літературно-художній програмі проводити подібні паралелі некоректно. І навіть гіпотетично я не став би цього робити. Бо, повірте, життя складніше, ніж конкретна ситуація, описана Гоголем. Як і ситуація, пов'язана з іншим Тарасом, про котрого Ви говорили. Тут не все так просто, давайте почекаємо трохи. Чорновола я не судив би занадто суворо, бо незрідка ми помиляємося, одразу й безальтернативно стаючи на якусь певну позицію.

Ведучий:

— Хочете сказати: час — найсправедливіший суддя?

— Так. Час і совість.

Ведучий:

— По щирості, хотілось би ще почути Ваші вірші, але телефонні дзвінки наших слухачів продовжують надходити, і тепер їх одразу півдесятка, судячи з розчепіреної правиці нашого режисера, котрий перебуває по той бік скляної перегородки студії. І тепер, якщо не заперечуєте, на зв'язку ще один слухач.

Олександр Мороз:

— Будь ласка, я готовий вислухати кожного, якщо ефірний час дозволить.

Слухач:

— Доброго дня, це Ігор Іванович із Києва. Олександр Олександровичу, я давній Ваш шанувальник, і глибокою повагою до Вас перейнявся ще відтоді, коли Ви були Головою Верховної Ради України. В ті справді буремні роки Ви зуміли вести справу в парламенті так, щоб різні погляди зводити в єдине річище, щоб усе виходило на лад. Та ще більшим симпатиком Вашим став тоді, коли прочитав один із віршів, який звучить приблизно так:

*Я вам не вірю, патріоти,
До сокровенної пори
Ви завжди «за», ніколи — «проти»,
Аби сказали: «Фас, бери!..»*

І так далі. Ви знаєте, про який вірш йдеться?

— Так, але в цій збірці його немає, а всього напам'ять я зараз не скажу. Тому з вдячністю за увагу до моєї творчості прочитаю тут вірш, подібний за спрямуванням до цитованих Вами рядків.

Ведучий:

— ... очевидно, вже після відповіді на ще один телефонний дзвінок.

**Українська мова — державна,
і їй немає альтернативи**

Слухачка:

— Олександр Олександровичу, дякую Богові, що маю змогу поспілкуватися з Вами і, як кажуть, з перших уст хочу почути позицію Олександра Мороза щодо мовного питання. Мова державна, мова офіційна і мова спілкування... Поясніть, будь ласка, на прикладах, а то, можливо, я чогось тут не розумію чи не знаю.

— Стисло відповім на це запитання. Я вчетверте зареєстрував проект закону про мови. Наголошую на цьому, бо сьогодні газета «Комсомольская правда» написала, що я третім, услід за Кучмою та Януковичем, виступив ініціатором з цього приводу. Люди добрі, це неправда. У нашій програмі ще в 1993 році було написано про офіційну мову російську на території України. Але нині ми виписали механізм, який визначає такий порядок. Державна мова — українська, як визначено Конституцією України, і ніхто не має права на неї посягати. Вона повинна бути захищена не тільки законом, не тільки Конституцією, а й практикою застосування. І весь закон зводиться до застосування мов в Україні. Офіційний статус мають всі інші мови в Україні. Тобто всі життєві потреби людей можуть обслуговуватися цими мовами у місцях компактного проживання тих чи інших етносів. Скажімо, у Глибокій Чернівецької області сесія районної ради може прийняти рішення про те, що офіційною є румунська, у Новоселиці — молдавська, скажімо, на Закарпатті у Виноградіві — угорська, у Харкові — обласна рада може прийняти це рішення — російська. І таке рішення щодо російської мови може бути і в багатьох інших районах, бо це природне явище, яке відображає склад населення в тому чи іншому регіоні. Але, наголошу ще раз, державна мова — українська, і держава повинна забезпечувати підтримку й розвиток усіх мов у країні. У контексті взаємин української і російської мов хотів би лише на один нюанс звернути увагу: не може бути перспективи розвитку для нашої культури, якщо у нас, наприклад, Миколу Гоголя дехто вважає представником зарубіжної літератури. Але це наш рідний автор, і в школах він має вивчатися тією мовою, яка була рідною для нього, яка стала рідною майже для половини населення України.

Слухач:

— Алло? Доброго вечора! Широ вітаю шановного земляка свого, про котрого воістину можна сказати: якщо людина талановита — талановита в усьому. А запитання такі: де можна придбати Вашу книжечку; чи буваєте на нашій «малій батьківщині», чи цікавитесь, хто там залишився... Й про те, що чекає нас у майбутньому. Зі святом Вас, із великою й вистражданою перемогою! Ви доклали чимало зусиль для її досягнення. Вірю: ще більше зробите, а ми допомагатимемо Вам.

— Спасибі. Велике спасибі... Про життя ми поговоримо, очевидно, зустрівшись у нас на «малій батьківщині», бо відчуваю, що це було б цікаво. А щодо того, де придбати збірку, то її в продажу немає. Бо не такий уже й значний наклад її, хоча й дещо більший, ніж той, яким тепер загалом виходять поетичні книги. Отож я роздаю її своїм знайомим, друзям, активістам партії. Через газету «Товариш», наприклад, — призерам творчих конкурсів, активним учасникам передплатної кампанії. То краще напишіть мені на адресу Верховної Ради, Олександрові Морозу, Грушевського, 5, і я надішлю Вам книжку поштою.

Не ринок, а базар, не реформи, а грабунок

Слухач:

— Олександрє Олександровичу, Вас вітає земляк Федір Мілевський. Я з приводу того вірша, якого Ви написали кілька днів тому про село. Не знаю Вашої думки, а, на мій погляд, якби 1991 року до влади прийшли люди, які дійсно вболівали за Україну, а не залишилися старі кадри, то не було б такого ганебного занепаду села, економіки, культури.

— Згоден із Вами, Федоре, тільки щодо старих кадрів зауважу... Тут варто усвідомлювати, що серед них є люди, які добре знають і провадять свою справу, натомість нові, ті, що приходять, часто діють із точністю до навпаки... Так от: мені здається, не так важливо, хто це робив, а важливо те, що зроблено. А вчинено величезний, колосальний злочин щодо села — намагання зруйнувати життєвий уклад заради ефемерності ринкових перетворень. Але ж очевидно, що це не ринок, а базар. Що це не перетворення, а грабунок. Що це не задоволення потреб людей, а збиткування над ними. Через те сьогодні треба виправляти ситуацію. Можна давати оцінки політичні, економічні, і в мене з цього приводу написані книжки. В одній

із них, яка називається «Політична анатомія України», розмірковую на цю животрепетну проблему. Проте зараз важливо не стільки обговорювати, скільки вирішувати її. Так само, як і мовну, як і проблему підтримки літератури, усього мистецтва нашого. Як іти назустріч потребам людей в усіх сферах сучасного життя. І давайте це робити разом, я знаю, що Ви, Федоре, людина активна і можете долучитися до цієї важливої праці.

Скільки людей несе «помаранчеву» колоду

Слухач:

— Шановний Олександрє Олександровичу, вірші Ваші, безумовно, вражають тонким відчуттям внутрішнього світу людини, особливо щодо драм українського села... А тривожить мене ось що: чи не повторюється нині ситуація 1917 року, коли «кто был ничем, тот станет всем»?

— Ви знаєте, це було б іще непогано. Але якщо той, хто був тим самим і знову став тим самим — це було б гірше. А так може статися, мене це непокоїть. Бо ті люди, які творили колишній антинародний режим, підтримували його й носили хабарі в один кабінет, сьогодні начепили помаранчеві стрічки і кажуть, що вони вже революціонери. Пригадуєте давній анекдот про те, що колоду з Леніним носили на суботнику понад сто чоловік — за спогадами? Але, бачу, що під помаранчеву колоду сьогодні підлаштувалося вже стократ більше людей. Інколи я не з'являвся на Майдані під час мітингу. Бо ловив себе на думці, що мені не хотілося стояти поряд із тими людьми, яких я знаю зовсім іншими; з людьми, які перейшли усі партії, які можна було перейти, аби тільки влаштуватися під благодать владну. Я не хотів би, щоб це трапилося й тепер. Власне з цього приводу у нас з Віктором Андрійовичем Ющенком і відбуваються доволі гострі дискусії.

Україна — без Кучми, але все ще й без справедливості

— Очевидно, в розмові з Вами, Олександрє Олександровичу, не оминути й питання про справу Гонгадзе. Адже вона — особлива сторінка Вашої політичної кар'єри.

— Вона для мене ще й сторінка особиста, бо я був добре знайомий з Гією. Він підтримував мене на президентських виборах 1999 року, і нині я відчуваю моральний обов'язок перед його матір'ю та дружиною. На мій погляд, «розслідування» цієї справи показує справжнє обличчя української влади, в часи правління якої скоєно

цей жахливий злочин. Влади аморальної і цинічної.

— **В одному з недавніх інтерв'ю з цього приводу Ви зазначили зокрема, що в разі об'єктивного розслідування ця справа може привести на лаву підсудних сотні українських політиків. Чи не означає це, що вона досі не вела-ся належно й у Вас є запитання до слідства?**

— Так, і українське суспільство вже найближчим часом має отримати відповіді на всі питання, пов'язані з убивством Георгія Гонгадзе.

Серед найважливіших — ті, на які я вимагаю офіційної відповіді од генерального прокурора С. Піскуна, котрий нещодавно зазначив, що нібито не бачить необхідності в повторній експертизі записів майора Миколи Мельниченка. Хоча саме на них звучать голоси тих, хто був причетний до організації викрадення журналіста, і їх треба допитувати насамперед. А натомість розшукується генерал Пукач, котрий організував переслідування Гії, і не допитуються ті, хто віддавав Пукачу злочинні накази.

— **Чому для Вас так важливо саме у справі про вбивство журналіста встановити справедливість?**

— До зазначеного вище додаю, що саме мені випало першому виступити в парламенті з викриттям колишнього президента, я був одним із організаторів акції «Україна без Кучми!». Сьогодні Україна без Кучми, але і без справедливості.

В поезії важливе побратимство

Слухачка:

— **Шановний Олександр Олександровичу, Ваші вірші насправду глибоко западають у душу, вона, душа, плаче, коли Ви читаєте твори про наші страдницькі села... Можливо, щось би веселіше почитали, аби розважити серце?**

— Що ж, я пошукаю такі вірші в книзі, а Ви тим часом послухайте пісню. Вона про любов, а любов, як відомо, — кращий цілитель... (*Звучить пісня «Обнімаю весь світ вечоровий» на слова Олександра Мороз, далі він продовжує*). У мене чимало віршів, присвячених жінкам. Не конкретно, а взагалі, бо я вважаю, що вони — окраса життя, і завжди з великою пошаною і любов'ю ставився до них. А цей вірш — напівжартівливий, і називається він «Березовий сік», його інколи читаю на зустрічах у жіночій аудиторії.

Ведучий:

— **Будь ласка. А для слухачів додаю принагідно, що і свою книгу «... З відстані» Олександр Мороз присвятив своїй дружині — Валентині.**

Олександр Мороз:

*Не сік даю, а приворотне зілля,
Настояне жагою і вогнем,
Щоб ти мене чекала в надвечір'ї,
Щоб мучилась без мене день за днем.*

*Засвітиш світло та й опустиш руки,
Бо чи захочеш ти чого, чи ні,
Сама підеш зі мною в сині луки,
Як я ходжу з тобою уві сні.*

*І будеш ти летіть, летіть до мене
На поклик і жагучий, і палкий,
І ні при чому тут берези й клени, —
Тут лише я, сама побачиш... Пий.*

Ведучий:

— **У книзі є й переклади. Від чого залежав вибір тих чи інших авторів, твори яких Ви інтерпретували?**

— Так, у мене є чимало перекладів, частина їх надрукована в книзі. А інтерпретував їх залежно від того, що лягало на душу. Зараз хочу прочитати свій переклад одного з віршів Василя Куленіна. Його вже давно немає серед нас, але в духовному житті він залишився своєю поезією, зокрема — віршем «Как умирала береза», який мене вразив, коли я його вперше прочитав. І щоб він не втрачений був, бо, ясна річ, його зараз навряд чи хто перевидасть, я й переклав цей вірш українською.

*Як жінка, так вона лежала,
Не дівчинка й не мати ще,
І вроду злякано тримала,
Омиту вдосвіта дощем.*

*Як жінка, так вона лежала
В стрічках зеленого руна,
Та всіх прохожих уражала
Її незвична білизна.*

*А потім з відчаєм, безсило,
Жахнувшись, що прийшла пора,
Вона на пригірок схилилась
І мовчки стала помирать.*

*До неї я прийшов надвечір,
Вона була уже не та,
Її напіввідкриті плечі
Ховала крона золота.*

*Спадав наряд її нелегко,
Бо їй було так мало літ,
І лиш на гілочці далекій
Не згас життя зелений слід.*

Тут просили веселе читати, але так уже стається, що життя не зовсім веселе. Тому я хотів би сказати таке. У мене є переклад, на мій погляд, чудового вірша Володимира Черепкова «Три двора». Але я все-таки прочитаю так, як він звучить в автора. Хай це і не моя поезія, але вона відображає те, що діється сьогодні в Україні.

— ... а водночас і своєрідне літературне побратимство являє нам, чи не так?

— Так, і, до речі, в останньому номері «Літературної України» вміщено моє дослідження творчості Володимира Черепкова. Тож, хто зацікавиться, має нагоду прочитати. А вірш такий:

*Три двора, и ни света, ни связи,
Никого нет — кричи не кричи,
Листья желтые падают наземь
Да в округе польнно горчит.*

*Три старухи — что скифские бабы:
Руки-грабли. А лица — что медь.
Тихо молится каждая, дабы
Не последней в селе умереть.*

Зрадити вітчизну — зрадити себе

Ведучий:

— «У політиці доводиться зраджувати або країну, або виборців. Я вибираю друге», — зазначив колись Шарль де Голь. Пригадуючи ці слова, мимоволі запитуєш себе: невже все так безнадійно? Це ж запитання, користуючись нагодою, хочу переадресувати Вам, Олександр Олександровичу.

— Звісно, у кожного свій вибір, а в політика він повинен бути особливо виваженим, бо не лише за себе відповідає. У цьому питанні я визначився давно й переконаний, що за будь-яких обставин, де б не був, маєш носити у серці той край, де ти вперше побачив небо над головою. Виповнити його сподіваннями своїх співвітчизників, тоді зрадити їх — означатиме зрадити самого себе. Роздумуючи над цим, згадав рядки, якими хотів би завершити сьогоднішнє спілкування з Вами й слухачами програми:

*У мене доля перекотиполем
І не була, і бути не могла,
Бо серцем,
Бо за правду щирим болем
Вона до України проросла.*

«Неспокійно в повені думок...»

Отже, підсумуємо і ще раз наголосимо: політиків у народі не дуже шанують, а як і «шанують», то дуже часто — з точністю до навпаки. Олександра Мороза ж у народі люблять, особливо в селах. І зайве мовити, що любов ця була б неможлива без лицарського виконання ним зобов'язань перед своїми симпатиками. Без його публіцистики — в періодиці та книгах. І тепер — без віршів, що, як відомо, виникають із почуттів і думок, а на світ являються словами. В Олександра Мороза всі ніби так само, як і в інших поетів, одвічно. Але:

*Неспокійно в повені думок,
Хоч душа просвітлена до денця,
Вихлюпнеться слово чи рядок —
Вихлюпнеться з ними моє серце.*

Писати серцем не кожному дано, для цього треба, щоб воно визріло до Митця й Громадянина водночас. І це просто неминуче, якщо любов до «Калинівки, і Вербівки, і Буди...», до всього Краю, по вінця виповнена болем. Саме так сталося з Олександром Морозом, політиком і митцем, поезія якого ніжна й тривожна водночас, а книгою своєю «... З відстані» він переконливо довів, що спільне між поезією та політикою — не тільки дві початкові літери в написанні. Головне — духовна наповненість того й іншого. Поезія без усвідомлення найглибших людських чеснот, які джереляться з душі народної, — неможлива. Коли це збагне й вітчизняний політикум, люд наш стане воістину Народом, а не в обіцянках і деклараціях його керманівців.

*Розмову вів
Олександр КАВУНЕНКО*

- ВПЛИВ ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ НА ЄВРОАТЛАНТИЧНІ УПОДОБАННЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ
- ПАЛЕСТИНСЬКІ БІЖЕНЦІ Й РЕЗОЛЮЦІЯ ГЕНЕРАЛЬНОЇ АСАМБЛЕЇ ООН № 194
- «ВІДПОВІДАЛЬНА» ЗНАЧИМІСТЬ ТЕРМІНА «ПАРАПОЛІТИКА»
- ПРОБЛЕМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ БЛИЗЬКОГО СХОДУ В АРАБСЬКІЙ ПОЛІТИЧНІЙ ДУМЦІ

Вплив президентських виборів на євроатлантичні уподобання громадян України

*Юрій СУРМІН,
перший заступник ди-
ректора Інституту
проблем державного
управління і місцевого
самоврядування НАДУ,
доктор соціологічних
наук, професор*

Драматичні і напружені вибори Президента України вплинули на всі сторони життя українського суспільства. Насамперед варто звернути увагу на істотні ментальні зміни людей, зрушення в їхньому соціально-психологічному самопочутті, у вболіваннях за долю держави, її зовнішньополітичні орієнтири. У цій статті йдеться тільки про один аспект виборів: їхній вплив на євроатлантичні уподобання громадян України, що були виявлені під час загальноукраїнського соціологічного дослідження. Дослідження провів Центр соціологічних досліджень і моніторингу Інституту проблем державного управління та місцевого самоврядування Національної академії державного управління при Президенті України за замовленням Національного центру з питань євроатлантичної інтеграції України під час найбільш драматичного етапу виборів, який назвали «Помаранчевою революцією». Дослідження — це масове опитування 1 тис. респондентів за репрезентативною вибіркою, проведене у п'яти регіонах країни, а також опитування 500 експертів — фахівців у галузі євроатлантичної інтеграції. Серед експертів у рівному співвідношенні були військові, державні службовці, політики, представники організацій «третього сектору». Це дослідження проводилося за відпрацьованою методикою і було другим туром моніторингу динаміки ставлення різних верств населення України до вступу країни в НАТО.

Зауважимо, що попередній замір був зроблений майже півроку тому. Тоді Україна очікувала президентських виборів. Зовнішньополітична орієнтація Президента Л. Д. Кучми характеризувалася декларацією багатовекторності зовнішньої політики при безсумнівному домінуванні євразійського напрямку. Офіційні засоби масової інформації акцентували увагу на вигідності для України співробітництва з Росією, підкреслювали відсутність «сигналів» з боку ЄС і постійно акцентували увагу на провині НАТО у виникненні всіх можливих у світі конфліктів. Відношення населення до євроатлантичної інтеграції характеризувалося в цей час стриманістю.

У процесі виборів Президента України утворилися два центри інформаційно-пропагандистських впливів на виборців. Перший центр здійснював підтримку прем'єр-міністра В. Ф. Януковича. Його виборчий штаб широко практикував використання адміністративного ресурсу і постійну підтримку російського вектора зовнішньої політики України.

У процесі виборів Президента України утворилися два центри інформаційно-пропагандистських впливів на виборців. Перший центр здійснював підтримку прем'єр-міністра В. Ф. Януковича. Його виборчий штаб широко практикував використання адміністративного ресурсу і постійну підтримку російського вектора зовнішньої політики України.

На цьому був зосереджений практично весь медіа-ресурс країни. Найбільш масований вплив здійснювався на Схід і Південний схід країни.

Другий центр — виборчий штаб В. А. Ющенко, який активно використовував інформаційні технології й акцентував увагу виборців на європейській орієнтації команди свого кандидата. Інформаційний ресурс цього центру практично до середини кампанії був досить обмеженим. Під інформаційним впливом В. А. Ющенко виявилася значна частина населення Заходу і Центру України.

Незважаючи на те, що обидва кандидати в Президенти України і представники їхніх команд постійно підкреслювали лояльність до ідеї багатовекторності зовнішньої політики України, цілі регіони України були під впливом протилежних пропагандистських доктрин. І стабільні упродовж декількох років відсотки прихильників і супротивників євроатлантичного курсу України знеацька «розморозилися» і повільно «потекли» на Захід і Центр, убік підтримки вступу в НАТО, а на Сході і Південно-сході — убік зниження.

Викриття зловживань адміністративним ресурсом, які призвели до системної фальсифікації виборів, спричинило вибух обурення виборців В. А. Ющенко, що і визначило виникнення Помаранчевої революції, яка сприяла росту солідарності і волі до перемоги виборців, орієнтованих на Європу і європейські цінності, і привело до сум'яття у лавах прихильників В. Ф. Януковича.

Третій етап виборчої боротьби характеризувався зміною співвідношення сил. Домінування в суспільній свідомості ідеї чесності одного кандидата і нечесності іншого, безсумнівно, позначалося на підтримці виборцями ціннісних систем і зовнішньополітичних орієнтацій. Це повинно було забезпечити незначне зростання підтримки євроатлантичного курсу України як її найближчої перспективи.

Результати проведеного дослідження підтвердили висунуті нами три гіпотези:

- У процесі виборів відбулися значні ментальні зміни в українському суспільстві.
- В умовах активізації інформаційного впливу, посилення підтримки виборцями В. А. Ющенко простежується зростання підтримки ними євроатлантичного курсу України.
- Диференціація інформаційних потоків кандидатами у регіонах країни призвела до регіонального дрейфу в протилежні сторони ставлення до НАТО.

Насамперед звернемо увагу на суттєві зміни соціально-психологічного самопочуття населення. Для обстеження пропонувалося питання: «**Які ваші настрої останнім часом у зв'язку з євроатлантичною інтеграцією?**» (позначте не більше чотирьох пунктів)». Результати, зафіксовані в другому турі соціологічного опитування, виглядають так:

1. Задоволення — 7,9%.
2. Заздрість — 1,2%.
3. Беззахисність — 9,4%.
4. Надія — 27,5%.
5. Байдужість — 7,3%.

6. Оптимізм — 29,3%.
7. Пристосування — 8,3%.
8. Страх, відчай — 9,4%.
9. Невпевненість — 19,0%.
10. Тривога — 18,6%.
11. Впевненість — 9,2%.
12. Скутість, несвобода — 3,6%.
13. Обурення, гнів — 7,0%.
14. Спокій — 7,6%.
15. Настороженість — 20,3%.
16. Очікування змін — 33,4%.
17. Образа — 4,7%.
18. Спротив — 0,1%.

Характерними є скоріше оптимістично-очікувальні настрої, які ранжуються так: очікування змін — 33,4%; оптимізм — 29,3%; надія — 27,5%; настороженість — 20,3%; неувпевненість — 19,0%; тривога — 18,6%.

Розподіл свідчить, що очікування змін, оптимізм та надія характерні практично для кожного третього українця, а настороженість, неувпевненість і тривога — для кожного п'ятого.

Соціально-психологічний настрій у першому турі дослідження мав такі характеристики: «надія» — 33,6%; «настороженість» — 28,6%; «оптимізм» — 25,0%; «тривога» — 21,7%. Цю модель самопочуття можна охарактеризувати як тривожно-оптимістичну, насторожену надію. **Порівняно з першим туром опитування можна констатувати суттєві зміни в соціально-психологічному самопочутті населення: перехід від тривожно-оптимістичної, настороженої надії до оптимістичного очікування змін.**

Ставлення населення до вступу України в НАТО вивчалось за допомогою питання: «Яке ваше ставлення до вступу України в НАТО?». Розподіл відповідей такий:

1. Підтримую безумовно — 25,2% (21,4%)*.
2. Підтримую з побоюванням — 26,7% (30,7%).
3. Мені це не цікаво — 12,0% (17,0%).
4. Не підтримую — 27,4% (24,5%).
5. Категорично не підтримую — 7,1% (5,4%).
6. Немає відповіді — (1,0%).

Ситуація з підтримкою вступу України до НАТО така, що кожен четвертий українець підтримує цей курс безумовно, а кожен четвертий підтримує його з тими чи іншими застереженнями. Не підтримує євроатлантичну інтеграцію кожен третій громадянин України.

Порівняно з першим туром опитування, спостерігається деяке зростання безумовної підтримки євроатлантичної інтеграції (на 3,8%) при зменшенні підтримки з побоюванням (на 4%), тому в цілому відсоток респондентів, які все ж підтримують такий політичний курс, залишився, практично, незмінним (51,9% проти 52,1% у першому турі). Натомість помітно зменшилась чисельність респондентів, яким це не цікаво (на 5%), та зросла чисельність тих, які не підтримують (на 2,9%) або категорично не підтримують (на 1,7%) вступ України в НАТО.

* У дужках наведені результати першого туру.

Ставлення різних соціальних груп до вступу України в НАТО
(масова частка від кількості осіб з певних соціальних груп)

Соціальні групи	Підтримую безумовно	Підтримую з побоюванням	Мені це не цікаво	Не підтримую	Категорично не підтримую	Відповіді немає	Усього, кількість осіб
Приватний підприємець	30,2% (29,2%)*	23,3% (25,0%)	20,9% (20,8%)	16,3% (18,8%)	7,0% (6,3%)	2,3% (-)	43 (48)
Керівник підприємства	48,3% (27,6%)	31,0% (37,9%)	- (17,2%)	10,3% (17,2%)	6,9% (-)	3,4% (-)	29 (29)
Менеджер	39,0% (44,4%)	18,6% (30,6%)	16,9% (16,7%)	22,0% (8,3%)	1,7% (-)	1,7% (-)	59 (36)
Працівник торгівлі та послуг	23,3% (12,2%)	26,0% (29,7%)	27,4% (29,7%)	19,2% (25,7%)	4,1% (2,7%)	- (-)	73 (74)
Робітник промисловості	16,4% (13,2%)	31,1% (23,5%)	13,1% (20,6%)	26,2% (29,4%)	13,1% (11,8%)	- (1,5%)	61 (68)
Селянин	23,5% (9,1%)	35,3% (18,2%)	11,8% (36,4%)	17,6% (9,1%)	11,8% (27,3%)	- (-)	17 (11)
Фермер	25,0% (-)	37,5% (25,0%)	25,0% (-)	12,5% (25,0%)	- (50,0%)	- (-)	8 (4)
Студент	25,3% (17,8%)	38,0% (38,1%)	11,4% (15,3%)	22,8% (25,4%)	1,3% (2,5%)	1,3% (0,8%)	158 (118)
Пенсіонер	16,8% (17,3%)	20,0% (27,0%)	11,9% (15,0%)	39,5% (32,7%)	10,3% (6,6%)	1,6% (1,3%)	185 (226)
Інженерно-технічний працівник	30,0% (12,8%)	16,7% (28,2%)	6,7% (16,7%)	33,3% (32,1%)	11,7% (7,7%)	1,7% (2,6%)	60 (78)
Військовослужбовець	- (15,4%)	- (30,8%)	20,0% (23,1%)	40,0% (30,8%)	20,0% (-)	20,0% (-)	5 (13)
Службовець силових структур	14,3% (15,4%)	14,3% (15,8%)	14,3% (-)	14,3% (21,1%)	28,6% (5,3%)	- (-)	7 (19)
Державний службовець	33,3% (29,4%)	32,2% (51,8%)	3,3% (9,4%)	24,4% (7,1%)	6,7% (1,2%)	- (1,2%)	90 (85)
Службовець місцевого самоврядування	20,0% (26,7%)	40,0% (53,3%)	6,7% (6,7%)	20,0% (6,7%)	13,3% (6,7%)	- (-)	15 (15)
Науковець, викладач	22,6% (21,9%)	15,1% (31,3%)	13,2% (-)	37,7% (34,4%)	9,4% (9,4%)	1,9% (3,1%)	53 (32)
Вчитель, вихователь	27,9% (25,0%)	27,9% (25,0%)	9,3% (25,0%)	27,9% (20,0%)	4,7% (5,0%)	2,3% (-)	43 (40)
Працівник сфери культури	30,0% (26,1%)	15,0% (39,1%)	- (21,7%)	35,0% (8,7%)	15,0% (4,3%)	5,0% (-)	20 (23)
Безробітний	25,0% (23,4%)	25,0% (19,1%)	18,8% (25,5%)	25,0% (25,5%)	6,3% (6,4%)	- (-)	32 (47)
Медичний працівник	15,4% (40,0%)	53,8% (26,7%)	- (6,7%)	23,1% (26,7%)	7,7% (-)	- (-)	13 (15)
Професія невизначена	12,5% (25,0%)	37,5% (25,0%)	6,3% (16,7%)	25,0% (25,0%)	- (-)	18,8% (8,3%)	16 (12)

* У дужках наведені результати першого туру.

Більше третини експертів оцінюють підтримку населенням євроатлантичної інтеграції України на рівні 25%.

Ставлення до євроатлантичної інтеграції диференціюється належністю людей до різних соціальних груп. На основі статистичного аналізу даних масового опитування побудована *табл. 1*, яка характеризує ставлення різних соціальних груп до інтеграції.

На основі цих даних можна зробити висновки про розподіл соціальних груп за шкалою ставлення до вступу України в НАТО.

У першому турі дослідження, найбільш орієнтованими на євроатлантичну інтеграцію були менеджери (підтримую безумовно – 44,4%; підтримую з побоюванням – 30,6%); приватні підприємці (підтримую безумовно – 29,2%; підтримую з побоюванням – 25,0%); керівники підприємства

Експертна оцінка рівня підтримки курсу держави на євроатлантичну інтеграцію
серед різних верств та груп населення України

Верстви та групи населення України	Дуже низький	Низький	Середній	Високий	Дуже високий	Відповіді немає
1	2	3	4	5	6	7
Депутати Верховної Ради України	5,6%*	18,0%	54,4%	18,4%	2,6%	1,0%
Керівники центральних органів виконавчої влади	5,8%	27,8%	48,0%	16,4%	1,0%	1,0%
Керівники органів місцевого самоврядування	7,4%	32,2%	46,8%	12,0%	0,8%	0,8%
Державні службовці	7,2%	30,0%	46,8%	14,6%	0,8%	0,6%
Посадові особи місцевого самоврядування	7,8%	32,6%	43,0%	13,4%	1,8%	1,4%
Рядовий та сержантський склад Збройних сил України строкової служби	11,2%	30,8%	37,4%	16,8%	2,8%	1,0%
Рядовий та сержантський склад Збройних сил України контрактної служби	9,8%	25,6%	36,2%	21,4%	5,8%	1,2%
Офіцерський корпус Збройних сил України	8,6%	24,2%	39,8%	22,6%	3,8%	1,0%
Працівники Служби безпеки України	9,2%	23,8%	41,4%	21,2%	3,4%	1,0%
Дипломатичний корпус України	4,2%	14,0%	41,4%	30,0%	9,4%	1,0%
Регіональні лідери Заходу України	4,8%	13,6%	34,6%	26,6%	19,0%	1,4%
Регіональні лідери Сходу України	16,0%	32,0%	37,0%	12,0%	2,0%	1,0%
Регіональні лідери Півдня України	11,6%	31,2%	43,0%	10,4%	2,4%	1,4%
Регіональні лідери Центру України	6,0%	22,4%	44,0%	22,6%	3,8%	1,2%
Робітники	16,2%	32,0%	39,8%	9,8%	1,6%	0,6%
Підприємці	10,0%	21,2%	44,6%	19,2%	3,8%	1,2%
Робітники ВПК	11,8%	23,4%	44,0%	16,0%	3,4%	1,4%
Селяни	35,2%	33,2%	26,2%	4,2%	0,6%	0,6%
Фермери	29,4%	27,6%	33,0%	8,0%	1,0%	1,0%
Гуманітарна інтелігенція	10,0%	25,6%	35,4%	22,0%	5,8%	1,2%
Інженерно-технічні працівники	11,0%	22,2%	41,8%	20,4%	3,4%	1,2%
Студенти	9,0%	19,4%	34,8%	25,4%	10,4%	1,0%
Науковці	7,4%	18,2%	41,6%	23,8%	8,0%	1,0%
Безробітні	30,4%	24,4%	31,0%	10,8%	2,4%	1,0%
Ветерани Другої світової війни	44,4%	27,6%	18,4%	7,0%	1,6%	1,0%
Ветерани ОУН-УПА	15,6%	20,6%	29,4%	20,6%	12,4%	1,4%
Молодь	8,6%	20,8%	38,4%	22,8%	8,6%	0,8%
Середнє покоління	10,0%	29,2%	46,8%	11,6%	1,4%	1,0%
Пенсіонери	35,4%	31,2%	25,0%	6,0%	1,0%	1,4%
Чоловіки	10,6%	22,2%	48,8%	16,0%	1,6%	0,8%
Жінки	15,8%	26,6%	44,4%	11,2%	1,2%	0,8%

1	2	3	4	5	6	7
Мешканці Західного регіону України	8,6%	15,6%	30,4%	27,4%	17,0%	1,0%
Мешканці Центру України	6,2%	24,4%	43,0%	21,2%	4,0%	1,2%
Мешканці Східного регіону України	16,8%	36,2%	35,6%	8,6%	1,8%	1,0%
Мешканці Південного регіону України	14,4%	33,6%	41,2%	8,6%	0,6%	1,6%
Віруючі Української Православної Церкви – Московського Патріархату	28,6%	34,4%	29,4%	6,2%	0,6%	0,8%
Віруючі Української Православної Церкви – Київського Патріархату	16,8%	29,4%	36,8%	13,2%	3,0%	0,8%
Віруючі Української Греко-Католицької Церкви	13,8%	22,2%	37,0%	18,4%	7,2%	1,4%
Віруючі Римо-Католицької Церкви в Україні	12,4%	22,2%	34,4%	19,6%	10,0%	1,4%
Працівники засобів масової інформації	5,2%	17,0%	48,6%	21,8%	6,2%	1,2%
Офіційна влада	7,0%	21,4%	50,2%	16,4%	3,6%	1,4%
Опозиція офіційній владі	5,4%	14,4%	36,6%	25,8%	16,6%	1,2%
Українські олігархи	9,8%	21,6%	45,2%	15,6%	5,6%	2,2%
Комуністи	40,8%	26,4%	24,4%	6,6%	1,0%	0,8%
Соціалісти	21,8%	30,8%	36,4%	8,2%	1,8%	1,0%
Народні демократи	8,6%	21,6%	45,4%	14,4%	2,4%	7,6%
Соціал-демократи	9,4%	27,4%	47,6%	12,4%	1,8%	1,4%
Націонал-патріоти	11,0%	22,8%	32,8%	24,0%	7,8%	1,6%
Українці	9,0%	23,4%	48,2%	14,6%	3,6%	1,2%
Росіяни, які живуть в Україні	23,8%	33,8%	31,2%	8,0%	2,2%	1,0%
Інші національності	12,8%	27,6%	46,8%	8,4%	2,2%	2,2%

* Відсотки таблиці означають відсотки експертів, які підтримували рівень оцінки.

(підтримую безумовно – 27,6%; підтримую з побоюванням – 37,9%); працівники торгівлі та послуг (підтримую безумовно – 12,2%; підтримую з побоюванням – 29,7%); студенти (підтримую безумовно – 17,8%; підтримую з побоюванням – 38,1%); державні службовці (підтримую безумовно – 29,4%; підтримую з побоюванням – 51,8%); службовці місцевого самоврядування (підтримую безумовно – 26,7%; підтримую з побоюванням – 53,3%).

Нейтральне ставлення (мені це не цікаво) характерне для працівників сфери торгівлі та послуг – 27,4%; приватних підприємців – 20,9; військовослужбовців – 23,1%; безробітних – 25,5%; менеджерів – 16,7%.

Негативне ставлення до євроатлантичної інтеграції висловлюють робітники промисловості (не підтримую – 29,4%; категорично не підтримую – 11,8%); пенсіонери (не підтримую – 32,7%; категорично не підтримую – 6,6%); інженерно-технічні працівники (не підтримую – 32,1%; категорично не підтримую – 7,7%).

У другому турі дослідження найбільш орієнтованими на євроатлантичну інтеграцію виявилися: керівники підприємств (підтримую безумовно – 48,3%; підтримую з побоюванням – 31,0%); менеджери (підтримую безумов-

но – 39,0%; підтримую з побоюванням – 18,6%); приватні підприємці (підтримую безумовно – 30,2%; підтримую з побоюванням – 23,3%); студенти (підтримую безумовно – 25,3%; підтримую з побоюванням – 38,0%); працівники торгівлі та послуг (підтримую безумовно – 23,3%, підтримую з побоюванням – 26,0%); державні службовці (підтримую безумовно – 33,3%; підтримую з побоюванням – 32,2%); службовці місцевого самоврядування (підтримую безумовно 20,0%; підтримую з побоюванням – 40,0%).

Нейтральне ставлення (мені це не цікаво) характерне для працівників сфери торгівлі та послуг – 29,7%; приватних підприємців – 20,8%; військовослужбовців – 20,0%; безробітних – 18,8%; менеджерів – 16,9%.

Негативне ставлення до євроатлантичної інтеграції висловлюють робітники промисловості (не підтримую – 26,2%; категорично не підтримую – 13,1%); пенсіонери (не підтримую – 39,5%; категорично не підтримую – 10,3%); інженерно-технічні працівники (не підтримую – 33,3%; категорично не підтримую – 11,7%).

(Закінчення у наступному номері)

Палестинські біженці й Резолюція ГЕНЕРАЛЬНОЇ АСАМБЛЕЇ ООН № 194

Омар А. Х. АВАДАЛА,
перший секретар
Посольства Палестини
в Україні

Проблема палестинських біженців від самого виникнення посіла центральне місце у світовій політиці й дипломатії. У цілому ж вона стала ключовим моментом палестинського питання й віссю палестино-ізраїльського конфлікту. Це титульний пункт усіх офіційних і неофіційних переговорів і домовленостей, які були між Палестиною й Ізраїлем.

Ігнорування прав палестинських біженців — це зневажливе й несерйозне ставлення Ізраїлю до міжнародних норм, законів і верховенства права. Цей процес триває вже 56 років. Ізраїль ігнорує абсолютно всі закони, починаючи з пункту резолюції № 181, яка узаконює існування цієї країни, і закінчуючи останніми рішеннями міжнародної законності й установ міжнародного права. Мало того, Ізраїль дедалі частіше й частіше вдається до вбивств, замахів, нападів, арештів і конфіскацій земель, збільшення поселень і будівництва расистської стіни (стіни апартеїду), яка ізолює Ізраїль від усього людського й зводить нанівець працю міжнародного співтовариства.

11 грудня 1948 року була прийнята резолюція № 194, що узаконила права біженців. Ця резолюція є найважливішою серед інших, прийнятих Генеральною Асамблеєю (ГА), Радою Безпеки ООН, європейським співтовариством, оскільки саме вона встановила основні й невід'ємні права біженців, а саме: право на повернення, право одержати назад своє майно, право на компенсацію. У цій резолюції також сказано про створення Міжнародної Узгоджувальної комісії ООН для остаточного врегулювання всіх поточних питань. Вона містить у собі деякі рекомендації посередника графа Бернадота, який підтвердив, що нові права не були створені. Просто ООН повинна найближчим часом підтримати право арабських біженців на повернення на свої землі, які

перебувають під юрисдикцією євреїв. Він також додав, що право на повернення — найкращий спосіб врегулювання проблеми масового вигнання палестинців і припинення величезних порушень основних людських прав. Посередник Бернадот підсумував: «Основні принципи справедливості будуть порушені, якщо право безневинних жертв боротьби (палестинців) на повернення до своїх вогнищ не буде визнано... Особливо, якщо врахувати, що євреї зі всіх країн світу продовжують іммігрувати в Палестину». Через таку позицію граф був убитий у Єрусалимі сіоністськими угрупованнями. Резолюція № 194 (підпункт №1 абзац 11) була прийнята для того, щоб затвердити право на повернення, повернення майна, компенсацію. У ній також йдеться про необхідність надати кожному палестинському біженцеві право вільного вибору: або повернутися, або залишатися в країні, яка його прийняла, або виїхати в третю країну. Все ж залишається в силі право на повернення свого майна й одержання необхідної компенсації за моральні і матеріальні збитки.

Резолюція ГА ООН № 194 також говорить про те, що біженці, які не вибрали право на повернення, мають право на одержання громадянства в якій-небудь країні й на одержання компенсації за збитки. У підпункті № 2 абзацу 11 записано, що в зазначеному вище випадку, Узгоджувальна комісія ООН повинна виїхати в палестину для того, щоб спростити процедуру виконання всіх рішень, прийнятих щодо виплати компенсації. Ці рішення повинні мати таку вихідну послідовність: повернення, повернення майна, компенсація, економічна й соціальна реабілітація. Підпункт № 1 абзацу 11 резолюції № 194 чітко говорить про право на повернення. У ньому зазначено, що Генеральна Асамблея ООН ухвалила рішення, за яким треба обов'язково дозволити повернення найближчим часом тим палестинцям, які хочуть повернутися й мирно жити зі своїми сусідами, а також про необхідність виплати компенсацій за втрачене або знищене майно тим, хто вирішив не

повертатися. Компенсація повинна бути виплачена урядами й владою, причетними до конфіскації й завдання збитків відповідно до принципів міжнародного права й законодавства.

Генеральна Асамблея зобов'язала Узгоджувальну комісію полегшити процедуру повернення біженців і надати їм громадянство, а також реабілітувати їх соціально й економічно, виплатити компенсації. Згідно із цими інструкціями, комісія повинна підтримувати зв'язок з Верховним комісаром ООН у справах біженців, а з його допомогою й з іншими спеціальними й відповідними об'єднаннями й агентствами ООН» (Резолюція ГА ООН № 194).

Право біженців на добровільний вибір — це міцна основа їх міжнародного захисту. Воно розраховане на кожну людину, яка прагне миру й шукає справедливого вирішення цієї проблеми. Резолюція № 194 підтверджує вільне й добровільне право біженців на повернення. Слід зазначити, що після цієї резолюції, появилось багато інших міжнародних рішень, домовленостей і декларацій. Наприклад, резолюція № 302 від 1949 року про створення Близькосхідного агентства ООН для допомоги палестинським біженцям і організації роботи, Женевська домовленість (1949), Домовленість про права біженців (1951), а також одна із найголовніших резолюцій про невід'ємні права палестинського народу № 3236 (1974). У документах Генеральна Асамблея ООН виражає свою стурбованість тим, що так і не вдалося знайти справедливе рішення проблем палестинських біженців. У цій резолюції ГА ООН визнала, що саме така проблема наражає на небезпеку міжнародний спокій і безпеку. Вона підтверджує невід'ємне право палестинського народу на самовизначення без зовнішнього втручання, право на незалежність і національний суверенітет, право на повернення до своїх вогнищ і до свого майна, звідки він був переміщений і вигнаний. ООН також підтверджує законність боротьби за здобуття цих прав.

Можна сказати, що всі мирні домовленості минулих років є прецедентами. На них можна опиратися як на механізми і методи імплементації та впровадження цих прав, а також уповноважити ними багато міжнародних організацій, наприклад, Комітет ООН з імплементації міжнародних документів, Міжнародний суд, Європейський суд з прав людини. Необхідно згадати, що право на повернення і у Всесвітній декларації прав людини, і в спеціальній домовленості про цивільні і політичні права було основою мирного вирішення конфліктів у Руанді й Грузії.

Є ще один дуже важливий момент, на який необхідно звернути увагу. У жодних домовленостях або ініціативах не можна змішувати право біженців на повернення на територію незалежної суверенної держави Палестина з визнаними кордонами й право біженців на повернення до своїх вогнищ. Оскільки

повернення в державу Палестина — це рішення, яке слід внести в конституцію держави. Держава Палестина має на це повне право. Водночас право на повернення в державу Палестина не є заміною права на повернення до своїх вогнищ.

Практика минулих років із імплементації рішень і резолюцій міжнародної законності щодо добровільного повернення біженців до своїх вогнищ має прецеденти, з яких, у законодавчому плані, ми можемо мати користь. Ці прецеденти вважають діючими законодавчими фактами. Наприклад, повернення біженців за домовленостями у Боснії (1994), Дайтонська мирна домовленість (14.12.1995), яка була прийнята для вирішення конфлікту, який вибухнув через розпад Югославії. У цьому доповненні до цієї домовленості підтверджується право біженців на повернення на свої споконвічні землі, право на повернення майна і на компенсацію. Потрібно також змінити всі закони, у яких йдеться про різні види ворожнечі й дискримінації, прийняття закону про захист меншостей, захист тих, які повернулися на свою Батьківщину (домовленість у Хорватії — 1995).

Ми, у свою чергу, не повинні відступати від резолюцій ООН або від якогось іншого права, зокрема права біженців, щоб не створювати законодавчого прецеденту. Це відповідальність не тільки перед нашими палестинськими поколіннями, а й перед усім світом і всіма націями. Це особливо важливо після 11 вересня 2001 року, коли ми потрапили у тимчасово невизначену епоху, коли актуальні терміни: тероризм, ядерна небезпека, демократія, які нині означають війни й вигнання.

Резолюція № 194 говорить про гуманітарний, законодавчий і політичний захист палестинських біженців. Місія політичного захисту була покладена на Узгоджувальну комісію ООН, яка разом із Верховним комісаром ООН у справах біженців повинна приймати програми повного захисту біженців, бути гарантом їхніх прав, про які йдеться у міжнародних законах, а також, за дорученням біженців, представляти їх у судових процесах, піднятих проти урядів. Не можна допустити, щоб це питання людської трагедії перетворилося з політичного в гуманітарне, яким, у такому випадку, буде займатися тільки Близькосхідне агентство ООН для допомоги палестинським біженцям.

Ця резолюція була прийнята після проголошення Всесвітньої декларації прав людини (10.12.1948), вона є основою волі, справедливості, миру у світі й була прийнята після волаючого ігнорування й зневаги прав людини. Всесвітня декларація підтверджує права біженців, які є частиною прав людини, а також гуманними правами, які треба приймати і дотримуватися.

Право біженців на компенсацію за матеріальні і моральні збитки, за нанесену моральну травму є ос-

новними завданнями, які стоять перед Ізраїлем. Моральна травма, якої зазнали палестинські біженці, коли втратили свою батьківщину — це значно більше, ніж грошова вартість їхнього майна. Психологічна травма також величезна, особливо після вигнання, проживання в нелюдських умовах упродовж більш ніж півстоліття. Саме тому право на компенсацію за ці збитки будуть актуальними доти, поки існують самі причини. Це право як індивідуальне, так і загальне. Ми не повинні поступатися у правах біженців хоча б через те, що вони страждають у гуманітарному, політичному й економічному аспектах упродовж тривалого часу. Також необхідно забезпечити їм право звернутися в суд і порушити справу проти садистського ізраїльського керівництва й судити його у військовому трибуналі за військові вбивства, арешти й замахи, здійснені проти палестинського народу. Що стосується Ізраїлю, то він дотепер продовжує шантажувати світ неправдоподібними розповідями про Голокост, одержує величезні грошові компенсації, вимагає до себе особливої уваги, інакше пролунає звинувачення в антисемітизмі, звинувачення, яке день у день повторюють сіоністські засоби масової інформації, підтримувані американським імперіалізмом.

Спокій, яким наповнена суверенна й незалежна держава Палестина із кордонами 4 червня 1967 року зі столицею Єрусалимом, заснований правом біженців на повернення відповідно до міжнародних резолюцій. Нині ми повинні спрямувати нашу енергію на те, щоб впорядкувати палестинську оселю й працювати над тим, щоб наш народ прийняв рішення на своїй землі. Також ми повинні сприяти діяльності національних громадських організацій для зміцнення їхніх відносин із всесвітніми цивільними громадськими організаціями. Виконуючи резолюції й рішення міжнародного співтовариства, варто показати світові наші позитивні сторони. А Ізраїль і його екстремістське керівництво — це єдина перешкода для справедливого й всеосяжного миру.

Джерела

1. Резолюція ГА ООН № 3236, прийнята на 29 сесії ООН 22 листопада 1974 року.
2. Резолюція № 302, абзаци 20 і 5, від 8 грудня 1949 року про створення Агентства ООН з питань порятунку палестинських біженців на Близькому Сході.
3. Мирна домовленість від 14 грудня 1995 року. — Дайтон.
4. Всесвітня декларація прав людини від 10 грудня 1948 року.
5. Резолюція ГА ООН № 194.
6. Резолюція ГА ООН № 181.

Володимир ХОЛОД,
кандидат історичних
наук,
професор кафедри
соціально-гуманітарних
дисциплін
Української академії
банківської справи (Суми)

Слово «параполітика» зрідка використовувалося в науковій публіцистиці, але дотепер не має чіткого термінологічного значення [5, с. 6–7]. Найчастіше воно фігурувало із гротескно-алегоричним значенням, щоб акцентувати негатив у діяльності певного лідера або витрати політичного режиму. Ми спробуємо заповнити цей очевидний пробіл, аргументовано обґрунтувавши логічну і соціальну семантику слова і надавши йому статус терміна.

Політика у відповідній галузі соціальних знань (політології) є основним опорним по-

няттям, категорією і терміном. Виникає питання: чому слово «параполітика» не може бути застосоване в політології не тільки як літературний троп, а за своїм прямим призначенням?

Префіксоїд «пара» (*грец. para* – «біля», «при», «усупереч») – позначає або перебування поруч, або відхилення від чогось, порушення, деформацію змісту, позначеного кореневою частиною складного слова. За допомогою цієї морфеми в складі слова «параполітика» виражається значення антипода політики в її загальноприйнятому, традиційному тлумаченні. Таким чином, слово параполітика набуває рис терміна. Термін (*лат. terminus* – «межа», «границя») – слово або сполучення слів, що точно позначає визначене поняття, застосовуване в науці, техніці, мистецтві і т. д.

Щоб осягти семантико-логічну суть терміна «параполітика», можна провести аналогію з логічно ідентичними термінами «параномія» і «парахронізм». Перший — означає наявність протиріч у законах; другий — визначення дати певної події не тим часом, коли вона відбулася насправді, — хронологічна помилка.

Близькими за значенням до терміна «параполітика» є «політиканство», «брудна політика», «політична демагогія» та ін. Але він за обсягом своєї семантики є пріоритетним у цьому переліку, оскільки акумулює сумарний зміст негативів політики. Його підсумок у різнокілкісних соціальних витратах, у непоправних витратах матеріальних ресурсів, у руйнуванні соціальних структур і навіть суспільного ладу. Йдеться про «вищий» порівняно із зазначеними безсторонніми проявами політики, руйнівні-технологічний статус. «Параполітика» матрична у своїй руйнівній фундаментальності й одночасно є кульмінацією за «висотами» своєї реалізації.

Термін застосуємо для характеристики моменту екстремальності у технологіях соціального регулювання, у концентровано-деструктивних способах політичного ціледосягнення, які уникають «м'якших» деструктивних технологій. Він змістовно-евристичний: параполітику можна так само критично оцінювати за ступенем її деструктивності, як і «звичайну» політику в її позитивному значенні. У лінгвістичній функції термін можна зіставити зі «згустком» виворітного політичного буття, що найчастіше «незаслужено» ігнорується в словесному потоці інформації, де надається перевага нейтральному терміну «політика».

Автор переконаний у тому, що припустима частотність використання цього терміна в науководослідній спеціальній літературі й у соціально-політичній публіцистиці потенційно зіставна з використанням терміна «політика». Але для цього необхідна наявність декількох, як мінімум, умов.

По-перше, політологи повинні визнати рівнопріоритетність обох термінів у межах загальної методології політичного аналізу: перевага того або іншого в контексті конкретного дослідження детермінується не суб'єктивним вибором ученого, а аналітичними результатами й узагальненнями, які базуються на конкретному соціально-історичному матеріалі.

По-друге, вчені всіх спеціальностей повинні відмовитися від домінування ідеологічних цінностей над адекватною методологією аналізу політичних явищ, інакше конкуренція наукових ідей перетвориться в наклеювання ярликів, головним з яких може стати термін «параполітика».

По-третє, аналітики не повинні штучно дозувати використання цих термінів за правилом «золотої середини». Єдиним критерієм тут може бути наявність об'єктивного банку даних, що відображають конкретну політичну ситуацію (кон'юнктуру) і аргументи, «поставляють» *pro* і *contra* на користь якогось з цих двох термінів.

Такий інтелектуально-аналітичний пошуковий вибір передбачає засвоєння «мистецтва розуміння текстів», тобто він стикається з герменевтикою. Герменевтика виникла саме як допоміжна дисципліна ще в XIX столітті, але зараз вона здобуває контури універсальної галузі філософської науки [2, р. 457].

Герменевтика розглядає мову як форму вираження буття і людського існування [2, р. 111].

Дедалі частіше політологія як керівний принцип використовує методологію близької до герменевтики аналітичної філософії мови. Її суть полягає в аналізі конкретних понять різних галузей знання: політичної, економічної, соціокультурної, релігійної тощо. Вона робить акцент на проблематиці значення, з'ясування змісту висловлень, його походження, еволюції і функціонування.

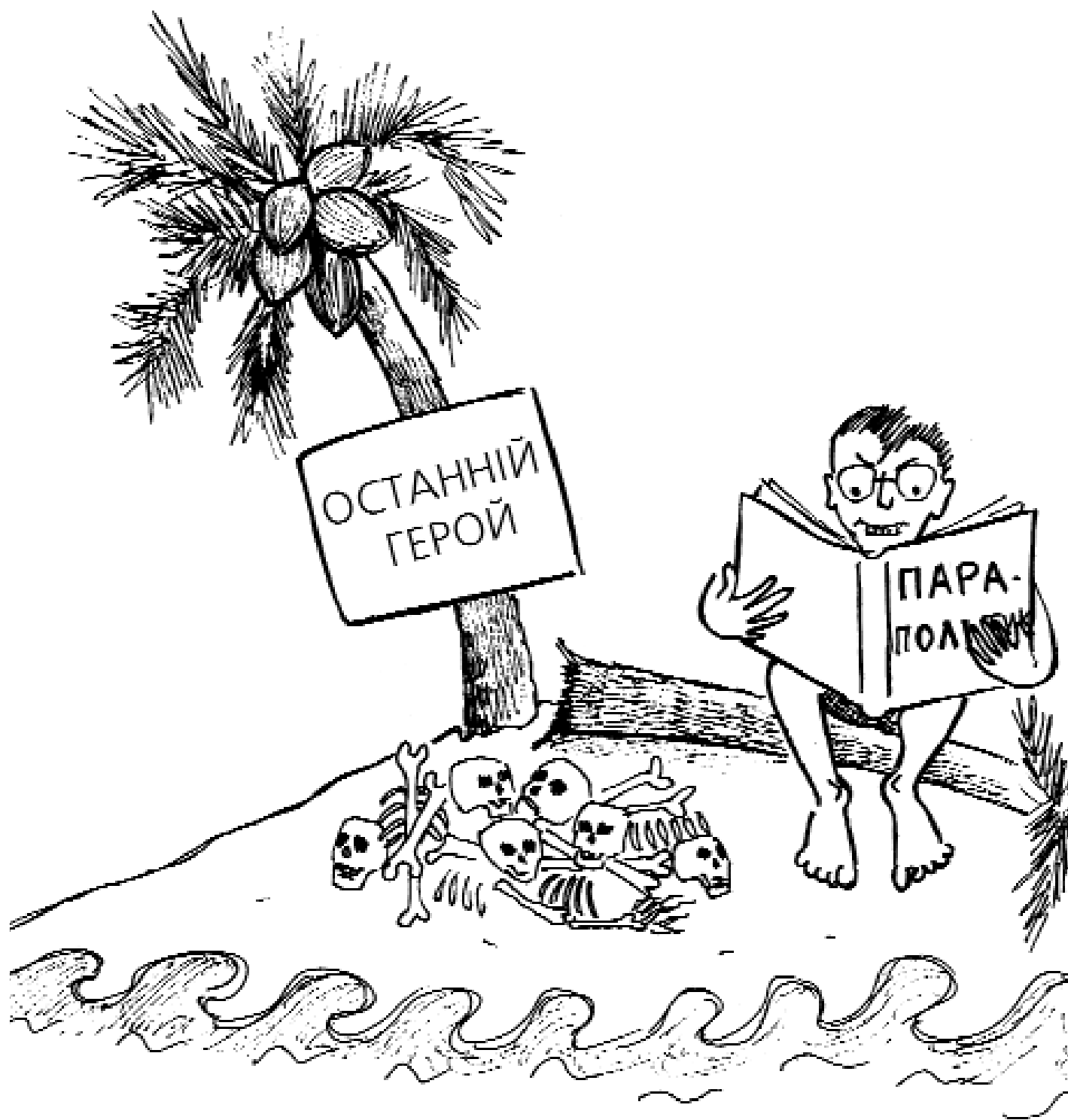
У західній політології нині існує вже безліч робіт, написаних у руслі герменевтики й аналітичної філософії.

Так, відомий політолог і історик Дж. Покок виходить з постулату, відповідно до якого політична діяльність за своєю суттю має лінгвістичний характер і здійснюється в межах визначених мов і понятійних апаратів, які обмежують спектр політичних дій. На його думку, можливість сформулювати концепції і використовувати їх у потрібному напрямку є формою політичної влади.

Використовуючи ідеї Р. Коллінгвуда, Дж. Остіна, Т. Куна, К. Поппера і М. Оукшота, Покок намагається обґрунтувати думку про те, що ідеї того або іншого політичного мислителя — це «соціальні дії або лінгвістичні події» [3, с. 45]. Ці «соціальні дії» повинні розглядатися в контексті мови, понять або парадигм, що становлять спадщину певного суспільства. Оскільки ці останні виконують функцію «концептуальних лінз, за допомогою яких сприймається і розуміється світ і його проблеми», вони обмежують можливості суб'єкта політичної дії вільно аналізувати і тлумачити» [1, р. 761–763].

Згідно із Пококом, ми живемо в «лінгвістично структурованому світі» і, на його думку, світ стане іншим, коли він буде «структурований» у термінах інших понять. Ці лінгвістичні структури автор називає парадигмами [8, р. 338].

Ми не заглиблюватимемося у творчість цього неординарного вченого, дозволимо собі лише покликатися на його категоричну тезу: «Факт як

такий не має значення поза світом ідей, людина теж є нічим без суспільства або без парадигми, що свідчить про значимість її існування» [3, с. 46].

Думка Покока абсолютно зрозуміла: «структурування» світу в термінах і поняттях поліпшує

якість «концептуальних лінз», а мова у поєднанні з пошуковою методологією збагачує дослідника і політика новими поняттями і логічними моделями (парадигмами). Соціальний світ — вихідна база і матеріальне джерело для створен-

тик здійснює політику, озброївшись цими «лінзами».

Таким чином, стає очевидно, що в політиці важливо не тільки те, про що йдеться, а й те, як про це йдеться. Важливо оголити приховані «незручності» політики реальною термінологічною мовою.

Політика і парapolітика — два антиподи, описані й аналізовані в різних визначеннях, уточненнях і критеріях.

Мова — одночасно засіб і спілкування, і контролю. У мові політології категорія «політика» — базова і є матрицею (основою) для утворення інших категорій. Слово «політика» — досить частотне в будь-якому потоці інформації, яка стосується політичних проблем. Змістовно воно містить солідний ідейний і емоційний заряд. Усе залежить від інтелекту автора. Але мовна форма дає змогу передавати інформацію і спотворювати її [6, р. 6]. За допомогою заміни слів можна той самий факт зобразити по-різному і дати йому різне емоційне забарвлення. Так, можна сказати: «Горбачов — епохальний політик-реформатор». Але можна виразитися й по-іншому: «Горбачов — епохальний парapolітик-руйнівник, який позбувся внаслідок своїх дій президентства у величезній федеративній державі».

У цьому випадку термін «парapolітика» є додатковою уточнюючою «концептуальною лінзою», через яку можна віднайти зворотний бік творчості «реформатора» Горбачова.

Але така особливість мови, яка конструює, спричиняє можливість з її допомогою не тільки інформувати аудиторію (реципієнтів практичної політики, політичних ідей, документів, програм тощо), а й маніпулювати свідомістю. Це спрямована і дозована видозміна фактичного змісту інформації на користь зацікавленої сторони.

Термін «парapolітика» також може стати засобом «точкової» дезінформації на потребу певного суб'єкта.

Тому мову не можна в жодному разі трактувати як нейтральний засіб, однаковою мірою придатний для точної передачі будь-якого факту, незалежно від вкладеного в нього змісту. Це можна продемонструвати на прикладі перейменування колишнього військового міністерства США в міністерство оборони. Зрозуміло, що саме слово «оборона» уже передбачає наявність погрози: оборонятися можна і потрібно лише від якоїсь небезпеки. Імплицитне значення в назві «міністерство оборони» полягає в тому, що хтось загрожуює країні, але, будучи імплицитним, це посилення уникає питань про те, хто саме загрожуює, наскільки реальна ця погроза тощо.

ня «лінгвістичних структур», які відображають цей світ. На наш погляд, це свідчить про пряму залежність: чим вища оновлена якість цього «структурування», тим більшою стає імовірність зміни соціального світу. Дослідник видає «нагора» нові «концептуальні лінзи», а політик-прак-

Слово «політика» у сполученні з визначеннями «внутрішня», «військова», «податкова» та ін. може перетворитися в порожній символ поза розкриттям його реального значення, а він тією або іншою мірою інтегрує негативну «складову» певної політики.

Слово «параполітика» у його термінологічному аспекті транслює цю складову і містить оцінку конкретного виду політики за зовнішнім, «видимим для ока» критерієм, і внутрішнім, який найчастіше залишається поза досяжністю недосвідченого інтелекту.

Термін «параполітика» лаконічно-категоричний, і при оцінці діяльності будь-якого лідера або політичного інституту може стати ярликом-штампом, який підриває його особистий авторитет і соціальний статус. Звідси висновок-правило: термін варто використовувати лише при наявності повного набору незаперечних аргументів, які можуть довести його змістовну адекватність у конкретній досліджуваній або в оцінюваній соціально-політичній ситуації, процесі, події.

Політика реалізується на трьох рівнях: мега-, макро- і мікрорівні.

Параполітичне як вияв «політики перекручування» також можна розглядати на декількох рівнях, але їх, на наш погляд, точніше позначити словосполученням «рівень-пласт». Предтеча параполітики виходить із помилкових теоретичних конструкцій (ідей, доктрин, концепцій), які базуються на хибній або сумнівній методології. Це перший вихідний рівень-пласт параполітики.

Параполітичне в будь-якій його формі може легко або з ускладненнями впроваджуватися в суспільну свідомість і політичну культуру через відповідний тип соціалізації; тут все залежить від властивостей суспільства. Це другий рівень-пласт параполітики.

Параполітика — це використання ірраціональної і, на перший погляд, незрозумілої технології досягнення сумнівних цілей на основі помилкових ідей. У судженнях її реалізаторів така технологія отримує певного «вторинного» теоретичного обґрунтування. Це третій рівень-пласт параполітики.

Четвертий рівень-пласт включає соціально-результативний ефект параполітики. Саме тут виявляються прихована фальш і соціальні катастрофізми «політики перекручування». Вона в її сумному досвіді стає «прозорою» для соціальних мас, але зворотній рух стає або неможливим, або надзвичайно складним.

Параполітика не повинна оцінюватися в «соціально-пробачливих» тонах: суб'єктивні спонукання і вихідні мотивації дій політичних

еліт і лідерів, їх споконвічні «шляхетні» цільові настанови не можуть стати виправданням об'єктивної сторони їхньої діяльності в її результатах.

Ідеологічна складова параполітики підтверджує висновок Е. Фромма про спекулятивно-маніпуляційне призначення ідеології, що надає «товародумці» широкого вжитку [9, р. 40]. Результат будь-якої політичної ідеології залежить від інтелектуально-моральних і технологічних характеристик, майстерності її реалізаторів. Далеко не всі політичні еліти і лідери здатні засвоїти основний зміст навіть відносно раціональної ідеологічної конструкції. Більшість мислить фрагментами окремих ідеологій, еkleктичною сумішшю елементів декількох «суміжних» ідеологій або займається епігонством.

Тому параполітичне не перебуває у прямій залежності від прихильності лідерів і еліт до визначеної ідеологічної рецептури. У реалізації ідеологізованого курсу відбувається «поділ» ідеологій свідомими зусиллями політиків і «кон'юнктурними зигзагами», які не вписуються в прокрустове ложе первісної ідеологічної орієнтації. Сукупний результат параполітики не завжди є втіленням ідеології, яка позначила «старт» яких-небудь соціальних перетворень, а швидше наслідком синтезу різних ідей. Так, принаймні, відбулося в СРСР у «міжчасся» Горбачова.

Погодившись з одним висновком Е. Фромма, можна заперечити інший висновок маститого вченого про те, що ідеї ефективніші від ідеологій за своєю практичністю і стимулюючим впливом на розумові операції [9, р. 40].

Реалії соціально-політичної практики незалежно свідчать про «згубну цінність» нових ідей, що виникають вже у процесі соціальних перетворень. Сталінський, хрущовський і брежнєвський режими за своєю загальною соціальною результативністю є параполітичними, хоча в деталях у них досягнута відносно висока соціальна якість політики. Але вони орієнтувалися на вихідні ортодоксальні установки «своєї» ідеології і не продукували власних ідей, які різко розходяться з офіційною ідеологією. Горбачовський режим споконвічно був приречений на мультиплікацію безлічі ідей і ідейок, які так і не стали стабільним і надійним путівником у нетрях різноспрямованості команди «реформаторів». Їх реєстр «планує» параполітику: «прискорення», «перебудова», «більше соціалізму (українське механістичне гасло-ідея!)», «соціалізм із людською подобою» та ін. Пізніше вони отримали закономірне продовження в інших ідеях-проектах: «департизація», «десоветизація», «денаціоналізація», «деколективізація» [10, с. 4].

Шість років активного маніпулювання принципово несумісними ідеями-лозунгами з прихованим зворотним боком (а це і є перший рівень-пласт парapolітики) закономірно увінчалися фрустрацією надій населення і розпадом соціального ладу. Підґрунтя парapolітичної активності горбачовського режиму одержали аналітичну оцінку і детальне висвітлення у низці праць, які з'явилися після зникнення СРСР [7].

Парapolітику в резюмованому вигляді можна трактувати як «тінь» конструктивної політики у відносно стабільній соціальній ситуації і як «провальний» результат екстремально-суперечливого соціально-політичного і соціально-економічного розвитку.

Зарахування політичних явищ до парapolітичного типу передбачає наявність чіткого набору критеріїв, необхідних у будь-якій типології.

Політика і парapolітика — два основних типи соціально-політичної регуляції в діяльній, оцінній і порівняльній аспектах.

За критерієм функціональності, парapolітика відноситься до соціально неефективного, руйнівного і безперспективного типу соціально-регулювальної діяльності (активності). Парapolітика дисфункціональна в аспекті соціального творення.

За ціннісними критеріями — антипод публічної етики і моралі поєднання (останнє — ідеал Арістотеля): у ній не досягається загальна згода правлячих і підвладних загальним моральним цінностям (справедливості, соціальному порядку, красі, взаємодопомозі тощо). Вона підриває соціальні комунікації і на рівні матеріальних інтересів, і на рівні духовних цінностей.

За критерієм політичної участі — «інтенсивний» спосіб відчуження індивідів від раціонально усвідомленого співробітництва в соціально-регулювальних взаємодіях на всіх політичних рівнях.

За ідеологічним критерієм, парapolітика — це політизація соціальної утопії й ірраціональної соціальної філософії.

За соціальним критерієм вона є технологією для досягнення штучної рівності (рівності результатів) або для консервації нерівності. Егалітаристська політика споконвічно руйнівна, тому що вона ігнорує принцип рівності можливостей (особистісних, правових, професійних). «Зрівнялівка» — різновид парapolітики, а консервація нерівності перешкоджає «соціальній мобільності».

За загальногуманістичним критерієм парapolітика є ідеологізованою технологією придушення людини як вищої цінності.

Кожна епоха має свій теоретичний ідеал політики; контрідeал політики непривабливий, його не завжди можна належно спростувати.

Античний етичний ідеал політики повалений безперервною соціальною еволюцією, диверсифікованістю і модифікацією соціально-класових інтересів, ускладнення соціальних комунікацій. Відповідно, філолофсько-етична наївність змінилася політичними технологіями «доцільності».

Сам термін «парapolітика» функціональний, тому що виконує певне «педагогічне» завдання.

Він контрастує зі своїм антиподом (конструктивною політикою) не на свою користь. У підсумку виграє концепція позитивної політики, і вона стає орієнтовним «еталоном якості».

Контрастування двох типів політики сприяє формуванню «інноваційного» менталітету — вільного від догматико-стереотипної зашореності, формує раціонально-критичне сприйняття й оцінку лідерів і лідерства, привертає увагу до соціал-демократичних цінностей і політики.

Саме ці цінності і соціал-демократичні технології («компроміс — консенсус — консолідація») віддаляють соціал-демократію від парapolітики.

Література

1. Boucher D. Language, politics and paradigms: Poccock a. the study of polit. thought // Polity. — N.Y., 1985, Vol. 17, № 4.
2. Gadamer H-G. Truth and Method. — N.Y. Seabury press, 1975.
3. Зарубежная политическая наука: история и современность. — Вып. II. — М., 1990.
4. Зиновьев А. А. Посткоммунистическая Россия. — М.: Республика, 1996.
5. Ионин Леонид. Парapolітика как искусство создания видимости // Новое время. — 1993. — № 27.
6. Kress G., Hodge R. Language as ideology. — L. 1979.
7. Лисичкин В. А., Шелепин Л. А. Третья мировая (информационно-психологическая) война. — М.: Ин-т социально-полит. исслед. АСН, 2000.
8. Poccock G. Authority and Prosperity. — N-Y, 1980.
9. Fromm E. The Revolution of Hope. — N-Y., 1970.
10. Холод В. Семь «де» Александра Яковлева в Украине // Данкор (Украинский информационно-аналитический еженедельник). — 1997. — № 5.

Проблеми трансформації Близького Сходу в арабській політичній думці

*Світлана АВДЕЄВА,
провідний спеціаліст
Національного
інституту
стратегічних
досліджень (Київ)*

За останні роки близькосхідний регіон набув першочергового стратегічного значення для міжнародного суспільства. Окрім того, що в цьому регіоні зосереджена більша частина світових запасів вуглеводнів, існуюча тут політична та соціальна нестабільність, ріст міжнародного тероризму, відповідальність за який найчастіше покладається на представників ісламського світу, робить Близький Схід критично важливим регіоном, від розвитку економіки, політичної та соціальної стабільності якого залежать економіка та стабільність практично усього світового співтовариства, особливо в умовах сучасної глобалізації. Як сказав палестинський академік Гишам Шарабі: «Ми — це 300 мільйонів осіб, які проживають на найважливішій території світу і те, що відбувається тут, впливає на увесь інший світ. І навіть якщо ми поступаємось, то все ж залишаємось у грі» [1].

Глобалізаційні процеси, які відбуваються нині у світі, охоплюють дедалі більше країн. Їх вплив на країни близькосхідного регіону зростатиме відповідно до швидкості економічного, політичного, інформаційного, соціального та культурного розвитку світового суспільства, яке поставить згадані вище країни перед необхідністю здійснення докорінних перетворень, насамперед у політичній та економічній сферах. Але культурні та релігійні особливості означеного регіону передбачають комплексні зміни. Це стосуватиметься соціальної, культурної та релігійної сфери арабського суспільства. Усвідомлення цього факту елітами країн Близького Сходу, політологами та соціологами, описане у низці публікацій, наукових статей та доповідей, висновки яких мають безумовний вплив на рішення провідних світових центрів політики і на самі правлячі кола арабських країн.

Проблема аналізу сучасної арабської політичної думки щодо способів та форм широкомасштабної трансформації Близькосхідного регіону привертає увагу фахівців усього світу. Значний внесок у розробку зазначеного питання внесли такі відомі політологи, аналітики та сходознавці, як: Б. Л'юїс (США), М. Лінч (США), З. Бжезинський (США), Д. Кемп (США), М. Моаддель (США), У. Штайнбах (Німеччина), Є. Примаков (Росія), О. Малашенко (Росія) та ін.

У цій статті зроблена спроба з'ясувати ставлення представників арабського світу до процесів, які відбуваються або мають відбутися у їхніх країнах.

Близький Схід потребує змін. Ця сентенція добре відома і зрозуміла не тільки Європі і Сполученим Штатам, які мають свої геостратегічні та економічні інтереси в цьому регіоні, а й самим арабам. Довготривалий палестинсько-ізраїльський конфлікт, диктаторський режим Саддама Хусейна, економічний занепад, поступово налаштовували арабську політичну думку на необхідність реформ. Але теракти 11 вересня стали значущою віхою в історії арабських країн, перетворивши цю необхідність на обов'язок. Антитерористична кампанія Сполучених Штатів пришвидшила реформування закостенілої економічної та політичної систем арабського світу. Як дотепно зазначив професор А. В. Малашенко, віце-голова наукової ради Московського центру Карнегі у статті «Між реформами і колапсом», «події, які наступили внаслідок атак на Всесвітній торговий центр у Нью-Йорку, перетворили мусульманське співтовариство із суб'єкта світової політики на її об'єкт, який можна перемагати, повчати, виховувати, "дотягувати" до світових стандартів і взагалі ігнорувати» [2].

Так, США безумовно тиснуть на уряди арабських країн, вимагаючи швидкої демократизації та модернізації їхніх суспільств. Велика кількість політично активних арабів, широкі кола інтелектуалів, журналістів, політологів та інших громадських діячів, які відіграють важливу роль у формуванні арабської громадської думки також чудово розуміють наскільки

необхідні реформування. Особливо це стало зрозумілим після публікації у 2002, а потім у 2003 році двох Доповідей про людський розвиток в арабському світі (*Arab Human Development Report*). Дослідження проводила під егідою Програми розвитку ООН і Арабського фонду економічного та соціального розвитку група арабських вчених з метою з'ясування причин відставання арабської культури й арабських країн від іншого світу. У доповідях висвітлено становище двадцяти двох арабських країн, де всього проживає 280 мільйонів осіб. Обидві доповіді, взаємодоповнюючи одна одну, роблять невтішні висновки щодо спектру проблем, які мають бути вирішені арабськими країнами у найближчому майбутньому.

Зокрема, за останні двадцять років ріст доходів на душу населення 2002 року становив близько 0,5 % і був найнижчим у світі, за винятком Південної Африки. Продуктивність праці знизилась на 0,2 % внаслідок зростання кількості населення і дефіциту ресурсів. Рівень безробіття становив принаймні 15 %, що у три рази перевищує середні світові показники [3]. У Єгипті, наприклад, не може знайти постійної роботи 90 % молоді, у Йємені — 60 %, у Йорданії та Марокко — 50 %. Щоб запобігти соціальному вибуху у найближчі 20 років, цим країнам необхідно створити 90 мільйонів робочих місць — вдвічі більше, ніж було створено за останні півстоліття [4].

Згідно з цим дослідженням, ситуація зумовлена не відсутністю природних ресурсів. Насправді арабський світ досить багатий. Його ресурсів цілком достатньо, щоб менше ніж за одне покоління викоренити поняття «бідність». Арабські вчені виявили «три види дефіциту: дефіцит свободи, прав жінок і поширення знань» [3]. Саме темі побудови суспільства знань була присвячена Доповідь про людський розвиток в арабському світі. У ній йдеться про виховання, спілкування, освіту, ЗМІ. Стан саме цих складових є основою такого інформаційного суспільства, яке зможе посісти достойне місце на новій геополітичній карті світу. У Доповіді зазначається, що в багатьох країнах зріс рівень неграмотності серед жінок; багатьом дітям, як і раніше, недоступна початкова освіта; зменшується кількість вступників у вищі навчальні заклади; знижуються витрати на освіту. «Але найважливіша проблема, яка стоїть перед освітою в арабських країнах, — це якість навчання» [5].

Важливим засобом поширення знань та спілкування з іншим світом є друковане слово. Однак «перекладацька діяльність в арабському світі практично не розвивається і перебуває у хаотичному стані». Високий рівень неграмотності пояснює, чому загальна кількість виданих книг не перевищує 1,1 % всесвітньої книжкової продукції, незважаючи на те, що араби становлять 5 % світового населення.

Нині засоби масової інформації — найважливіший засіб поширення знань. Все ж, як свідчить доповідь ООН, «співвідношення інформаційних ЗМІ з кількістю

населення (кількість газет, радіо і телеканалів на 1 тис. чоловік)» нижча, ніж в інших регіонах світу. У більшості східних країн жорстко обмежують свободу друку. Цензура — звичне явище. Газети і телеканали нерідко свавільно закривають. Більшість радіо та телеканалів перебувають у державній власності.

Потрібно зазначити, що характерною ознакою часу є поліпшення умов інформаційного середовища завдяки конкуренції, яка зароджується. З'являються нові незалежні видання, які ставлять під сумнів монополію установлених державних органів друку на політичну думку, новини та інформацію. Маючи представництва за кордоном, ці газети можуть уникати державної цензури і розміщувати на своїх сторінках незалежні судження. Окремі приватні супутникові канали також почали порушувати монополію державних каналів на телемовлення. Серед таких каналів, до речі, можна виділити всесвітньо відому «Аль-Джазіру», яка перша, на відміну від каналів, які були створені раніше й основну увагу приділяли мильним операм, надала перевагу політиці, передачі оглядів новин та створенню дискусійних ток-шоу, на які запрошуються політики, політологи, відомі журналісти, експерти. Під час таких ток-шоу вони можуть висловлювати будь-які думки щодо уряду та існуючої ситуації в їхніх країнах, і такі висловлювання найчастіше досить критичні.

Сфера інформаційних технологій також є проблемною для арабського світу. Кількість телефонних ліній не перевищує однієї п'ятої від відповідного показника у промислово розвинутих країнах, а рівень доступу до цифрових ЗМІ найнижчий у світі. На тисячу осіб припадає тільки вісімнадцять комп'ютерів (середньосвітовий показник становить 75 комп'ютерів на тисячу осіб). Лише 1,6 % населення має доступ до Інтернету. Ці показники свідчать про «недостатню підготовку арабського суспільства до впровадження інформаційних технологій для поширення знань», — йдеться у доповіді [5].

Населення арабських країн відчуває потребу у зміні існуючої політичної та економічної систем. Арабська еліта усвідомлює, що настав час активних дій, що необхідно робити певні кроки для залучення арабів до політичного процесу, від якого вони були ізольовані упродовж багатьох десятиліть. Назріла гостра потреба в публічному обговоренні насущних проблем та пошуку конкретних способів виходу з існуючої ситуації.

Від 12 до 14 березня в Бібліотеці Александріна (в Єгипті) відбувся симпозіум, де арабські письменники, мислителі та суспільні діячі обговорили можливість проведення реформ у регіоні. У своїй вступній промові директор Бібліотеки Александріна Ісмаїл Серагелдін запевнив, що всім учасникам симпозіуму гарантується «абсолютна свобода слова без обмежень». Сміливість висловлювань, відкритість та прозорість під час дискусій, за оцінками політологів, «були безпрецедентними», і вважались найбільш вагомим досягненням цього заходу [6]. Усі учасники суперечки дійшли згоди щодо

необхідності реформ і наприкінці зустрічі видали прикінцеву заяву, яку назвали Александрійською Декларацією. Це детальний та системний проект, який, у випадку втілення його у життя, міг би спричинити серйозний прогрес у реформуванні. У проекті позначені освітні, політичні та соціально-економічні аспекти.

Зокрема пропонувалося провести конституційну та законодавчу реформи — реструктурувати уряд таким чином, щоб гарантувати чіткий поділ між законодавчою та виконавчою владами, впровадити мирну ротацию за допомогою вільних та справедливих демократичних виборів, зняти заборону на створення політичних партій. Щодо громадських прав та прав людини, то тут рекомендувалося надати свободу й автономію мас-медіа,

звільнити в'язнів совісті; наголошувалося на необхідності ширшого залучення жінок до роботи. У Декларації розроблено низку політичних та законодавчих реформ, необхідних для стимулювання постійного економічного зростання, інтеграції арабських економік та асимілювання їх у глобальну світову економіку. Особлива увага надана необхідності сприяння вільним науковим дослідженням та раціональному обміну ідеями. Як заявили автори Декларації, «ґрунтовна розробка культурного аспекту — основа будь-якого успішного проекту реформ» [7].

Конференція в Александрії, яка відбулася напередодні саміту в Тунісі, зародила нові надії та очікування серед арабської громадськості на те, що реальні зміни

можливі. У пресі з'явилося безліч публікацій на цю тему, де висловлювались думки щодо реальності згаданих пропозицій, робились прогнози та аналіз поточних подій. Головним та об'єднуючим фактором таких публікацій стали міркування, що навряд чи існуючі режими спроможні здійснити щось більше, ніж косметичні зміни, що Арабська ліга є «щось не більше, ніж безглуздий форум для арабських урядів» [8], що в контексті експансії Іраку і триваючого палестинсько-ізраїльського конфлікту даремно чекати яких-небудь ефективних дій від арабських державних діячів.

Але все ж таки існувала мізерна надія на успіх туніського саміту Ліги арабських держав (ЛАД), який повинен був відбутися через тиждень після Александрійсь-

кої конференції. Хассан Нафаа, професор політології Каїрського університету так охарактеризував обстановку та настрої арабського суспільства напередодні саміту: «Арабські лідери повинні зрозуміти деякі речі. По-перше, арабський народ відчуває серйозну загрозу для свого світу. Протистояння цій загрозі вимагає нових нестандартних планів дій. По-друге, наш народ сприймає всі без виключення режими як сили, які несуть відповідальність за занепад і руйнування арабського порядку. Цей народ вкрай скептично ставиться до можливостей згаданих режимів, хай навіть вони діятимуть, виходячи з найкращих намірів, здійснити необхідні кроки для виведення країн регіону з довготривалої кризи».

За зазначених причин, арабський народ трактує майбутній саміт як останній шанс для їхніх режимів, і якщо вони вкотре задовольняться загальновідомими пустопорожніми резолюціями, людям не залишиться нічого іншого, як підняти повстання, аби позбутися загальнопоширеної корупції, яка вже є невід'ємною частиною всіх ешелонів влади і ставить перепони на шляху до творчості та прогресу» [9].

Зрозуміло, що загроза народного повстання сильно перебільшена, але в цілому автор передав реальний стан громадської думки арабського суспільства. Люди відчувають своє безсилля перед викликами нового світового устрою, загрозу з боку Сполучених Штатів, які нав'язують «свою» демократію та світогляд арабському світові, а також образу, розчарування та невдоволення існуючими режимами. Ступінь невдоволення суспільства ілюструє ще один доречний приклад, наведений відомим американським аналітиком і публіцистом Марком Лінчем у статті «Приймаючи арабів серйозно»: «Нещодавно в одному з ток-шоу "Аль-Джазіри" обговорювалось питання: "Чи не стали існуючі арабські режими чимось навіть гіршим від колоніалізму?" Ведучий, один із гостей і 76 %, які зателефонували до студії, у відповідь на це запитання сказали «так» [15].

Особливу нервовість усіх верств населення арабських країн викликав запропонований американцями план «Великий Близький Схід», спрямований на комплексне реконструювання усього Близького Сходу. Передбачалось, що після його презентування та вірогідного прийняття на саміті «великої вісімки» в Саванні, 8–10 червня 2004 р., цей план буде «запропоновано» арабським урядам для впровадження в їхніх країнах. Окрім глибоко укоріненої недовіри арабів до будь-яких пропозицій з боку Вашингтону, яка є цілком закономірною і обґрунтованою (особливо беручи до уваги політику Америки в Іраку), найважливішою претензією арабів до плану «Великого Близького Сходу» було ігнорування головної проблеми, без вирішення якої неможливі жодні партнерські відносини або навіть діалог арабо-ісламського світу із Заходом — врегулювання палестинсько-ізраїльського конфлікту. Без вирішення цього питання, всі спроби Сполучених Штатів якось вплинути на процеси арабського світу викликають і надалі викликати-

муть лише зростаюче протистояння і неприйняття, а також страх втратити свою національну, культурну ідентичність та суверенітет.

Саме тому напередодні саміту в Тунісі, сподіваючись на прийняття конкретних рішень, арабські аналітики та політологи намагались знайти свій формат демократичних перетворень, запропонувати своє бачення реформ, необхідних для відродження їхніх країн.

Арабські інтелектуали погодились із планом реформування, викладеному у статті «Навчаючись від Європи» Надером Фергані, директором дослідницького центру Альмішкат і провідним автором Доповіді про людський розвиток в арабському світі [8].

Головна ідея плану — необхідність скорегованих, продуктивних та спільних дій арабських урядів. Автор вважає, що неспроможність урядів діяти таким чином відображає фундаментальні недоліки арабських режимів. Першим серед них є законодавча система, яка «не захищає права громадянина, і не відстоює національні права на міжнародній арені». По-друге, окрім того, що виконавча влада є корумпованою, некомпетентною, вона ставить перепони створенню інститутів, необхідних для ефективного управління. Особливо це стосується законодавчих органів та органів юстиції. Таким чином, на думку автора, краще було б почати реформи з перетворення Ліги арабських держав на орган, спроможний забезпечити якісне і продуктивне керівництво.

Цій проблемі був присвячений виступ генерального секретаря ЛАД, який представив свої пропозиції щодо модернізації Ліги та вдосконалення механізму спільних арабських дій. Генеральний секретар наголошував на створенні Арабського парламенту, Арабської ради безпеки, Арабського суду справедливості, Вищої ради з арабської культури і структури, яка б стежила за виконанням резолюцій ЛАД. Він також запропонував низку заходів для розширення арабського співробітництва, модернізації соціальної та економічної ради і створення арабського банку інвестицій та розвитку.

Отже, спільним знаменником усіх запропонованих реформаторських ініціатив Надер Фергані вважає недостатнє прагнення до тривалого і надійного міжарабського співробітництва. Іншим недоліком ініціатив є, на його думку, недоопрацьованість питання щодо національних політичних реформ. Прикладом цього є запропонований Арабський суд справедливості, який насправді є лише «механізмом організації диспутів серед арабських урядів». «І ніхто навіть не подумав про створення такого суду, який би забезпечував інтереси громадян у разі ведення ними тяжби проти їхніх власних урядів, як це практикується у випадку із Європейським судом. Останній, за висновками аналітиків, був головним чинником при створенні Євросоюзу», — зазначає автор.

Нині значна кількість арабських політологів висловлює думку про те, що у створенні концепції реформування країн регіону та стимулюванні процесів міжарабської

інтеграції було б доцільно звернутися до досвіду Євросоюзу. Оскільки головною метою арабських країн є регіональна інтеграція, яка у майбутньому повинна призвести до економічного, а згодом і політичного об'єднання, то для досягнення цього необхідно модернізувати економічну та політичну системи, а також укріпляти відчуття єдності та солідарності серед громадян. У цьому контексті, чудовим прикладом міг би стати Євросоюз, який нещодавно перетворився на монетарне та економічне об'єднання і продовжує прагнути до більшої єдності у політичній та безпековій сферах.

«Європейська модель гідна наслідування, — вважає Надер Фергані, — але це не означає, що ми не можемо дослідити можливість створення суто арабської моделі, яка призведе нас до інтеграції. Якщо Європа досягла успіхів у об'єднанні мільярда національностей під одним дахом, то арабський народ, з їхньою спільною культурою, історією та мовою тим паче здатний до об'єднання» [8].

Підсумовуючи, можна стверджувати, що хоча арабські суспільства ще неготові до кардинальних змін суспільно-політичної та економічної систем, одна, вже не відкидають такої можливості в умовах мусульманського світу.

На жаль, всі згадані вище проекти, плани, пропозиції так досі і залишились на папері. Туніський саміт ЛАД, який мав відбутися наприкінці березня, майже одразу після Александрійської конференції (на яку покладалось стільки надій), був відкладений. Головною причиною стала вже згадувана характерна неспроможність арабських лідерів дійти згоди, у згаданому випадку це стосувалось змісту проектів основних документів, які передбачалось ухвалити на цьому саміті. Ще однією причиною міг стати можливий тиск Сполучених Штатів, які побоювались появи негативних наслідків для своєї політики, а також для політики Ізраїлю на Близькому Сході, особливо на фоні вбивства ізраїльтянами лідера радикальної палестинської організації «Хамас».

Все ж запланований саміт був перенесений. Цей факт достить яскраво ілюструє відверте небажання нинішніх арабських урядів спільно та узгоджено діяти заради інтересів своїх країн, оскільки консолідація засиль може призвести до реальних змін у суспільно-політичному устрої, а для існуючих режимів це тотожне втраті влади.

Саміт, який відбувся наприкінці травня, теж не привніс будь-яких кардинальних змін до існуючої ситуації у регіоні. Не було створено ефективного інституційного механізму для стимулювання і підтримки певного регіонального інтеграційного проекту. Положення заключної заяви — заклик до президента США реалізувати свої зобов'язання щодо створення незалежної палестинської держави, засудження ізраїльського геноциду проти палестинського народу, вимога зняти блокаду з палестинських територій, припинити будівництво «роз'єднувальної стіни» навколо Західного берега ріки Йордан та Єрусалиму тощо, залишаються риторикою, яку регулярно повторюють арабські лідери, а низка прийнятих документів («Зобов'язання, злагода та

солідарність», «Туніська декларація») [11] містить лише намір арабських урядів здійснювати перетворення, яких потребують їхні країни та народи, але не має під собою реальної основи, розробленого механізму, за допомогою якого наміри повинні втілюватись у життя.

Арабські країни потребують не косметичних, а реальних змін: політичних, економічних структур, поглядів, менталітету. Значним кроком уперед буде усвідомлення цього факту елітою Близького Сходу. Насадження західних моделей демократії або реформування є однозначно безперспективним, оскільки будь-яка модель, призначена для здійснення фундаментальних перетворень, повинна не просто брати до уваги, а ґрунтуватися на релігійних, культурних, історичних і суспільних традиціях. Тільки у цьому випадку така модель зможе прижитися і дати позитивні результати. Окрім того, потрібен час і не одне десятиліття, щоб здійснити перехід від традиційних авторитарій до суспільств, де «сила закону посяде місце закону сили» [6].

Література

1. Sharabi H. A time of discontent // *Al-Ahram Weekly*. — 2004. — 22–28 April.
2. Малашенко А. В. Между реформами и коллапсом // *Россия в глобальной политике*. — 2003. — № 3 // <http://www.globalaffairs.ru>
3. Кэмп Д. Как решить арабскую проблему // <http://www.evrey.com/site/object/print.php>
4. Строгин А. В Америке живут не кретины, а мечтатели // *Российские вести*. — 2004. — 21–27 апреля.
5. Выдержки из второго Доклада о человеческом развитии в арабском мире. Знание как религиозный долг // *Россия в глобальной политике*. — 2003. — № 4 // <http://www.globalaffairs.ru>
6. Sid-Ahmed M. The Bibliotheca Alexandrina symposium // *Al-Ahram Weekly*. — 2004. — 18–24 March.
7. Nafie I. Path to the summit // *Al-Ahram Weekly*. — 2004. — 18–24 March.
8. Fergany N. Learning from Europe // *Al-Ahram Weekly*. — 2004. — 29 April–5 May.
9. Nafaa H. Tunis, paralysis, success? // *Al-Ahram Weekly*. — 2004. — 11–17 March.
10. От конфронтации — к диалогу // *Азия и Африка сегодня*. — 2004. — № 4 — С. 22.
11. Волович О. Невдалий саміт у Тунісі // *День*. — 2004. — 26 травня.

У рубриці

«ПІЗНАВАЛЬНІ БЕСІДИ»:

● МУ'ТАЗИЛІТСЬКИЙ
ПРИНЦИП «СПРАВЕДЛИВОСТІ»
(«АЛЬ-'АДЛЬ»)

● АПОКАЛІПСИС:
ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Фарид Юсеф АЛВАШ,

доктор історії філософії, зав. кафедри
арабістики Українсько-Арабського інституту
міжнародних відносин імені Аверроеса

Мусульманські доксографи виділяють серед му'тазилітів кілька угруповань або сект і пов'язують кожен з ідеями і практичною діяльністю певного мислителя, називаючи її при цьому його ім'ям. Так, наприклад, існують «василіти», які отримали свою назву від імені Васіла ібн Ати, «наззаміти» — від імені Ібрахіма ібн Сайяафа ан-Наззама та ін. Аль-Мальті нарахував двадцять таких угруповань [1, с. 38], Аль-Багдаді — збільшив їх кількість до двадцяти двох [2, с. 120], Аш-Шахрістані згадує лише про дванадцять му'тазилітських сект [3, с. 54].

Окрім того, доксографи підрозділяють му'тазилітів на басрійських і багдадських, тобто виділяють дві основні школи. «У Басрі, — пише аль-Мальті, — “і'тізаль” (усамітнення, втеча від світського життя — без аскетичності) з'явився вперше, тому що Абу Хузайфа Васіл ібн Ата привніс його з Медіни. А му'тазиліти Багдада взяли “і'тізаль” у му'тазилітів Басри. Перший із них (*тобто перший багдадський му'тазиліт*. — Авт.) — Бішр ібн аль-Мутамар відправився в Басру і зустрівся там з Бішром ібн Саїдом і Абу Османом Аз-За'афарані, і запозичив у них “і'тізаль”, і приніс “і'тізаль” і п'ять основоположень у Багдад» [1, с. 43]. Ці п'ять основоположень — такі: «єдинобожжя» («ат-Таухід»), «справедливість» («аль-'адль»), «проміжний стан» («аль-Манзіл байнал-манзілатайн»), «обіцянка і погроза» («аль-ва'д ва-л-ва'ід») і «веління схвалюваного і заборона засуджувачого» (аль-'амр біл-ма'руф ва-н-нахі 'ані-л-мункар») [4, с. 123].

Як би не відрізнялися групи і секти му'тазилітів, п'ять згаданих Аль-Мальті є спільними для них усіх, хоча існує різниця між школами в му'тазилізмі. Розбіжності виникли в процесі еволюції самої му'тазилітської доктрини. Вони пов'язані із тим, що великі му'тазилітські мислителі зазнавали впливу досягнень світової філософської думки, особливо це стосувалося праць вчених Давньої Греції. Ці процеси відбувалися завдяки перекладацькому рухові, поширеному в аббасідському халіфаті під час правління знаменитого освіченого халіфа Аль-Ма'мун.

Історики мусульманських сект одностайні у визначенні основних догматичних принципів му'тазилітів, хоча й трактують ці основоположення по-різному. Так, Аш-Шахрістан (середньовічний авторитетний історик) виділяв тільки чотири «правила», оскільки два з них він об'єднав, розглядаючи «проміжний стан» як частину «обіцянки і погрози» [3, с. 54–64].

Самі му'тазиліти визнають цю уніфіковану систему принципів (основоположень). Аль-Хайат, автор

Му'тазилітський* принцип «справедливості» («аль-'адль»)

книги «аль-інтісар» («Перемога»), визначний му'тазилітський мислитель III ст. хіджри (мусульманського календаря) (IX ст н. е.), вважав: «Жоден не заслуговує імені му'тазиліта, якщо не визнає п'ять основоположень: “єдинобожжя”, “справедливість”, “обіцянка і погроза”, “проміжний стан”, “веління схвалюваного і заборона засуджуючого”. Якщо він приймає всі ці принципи — він му'тазиліт» [5, с. 126].

Абу-ль-Хузайл аль-аллаф (помер 235/849р.), глава одного му'тазилітського угруповання, на початку правління аббасидського халіфа Аль-Мутаваккіля написав книгу про му'тазилітів «П'ять основоположень», роз'яснюючи в ній їх вчення і систему догматів. «Щоразу, коли бачать вони людину, запитують її потайки: “Чи читав “П'ять основоположень?” — і якщо скаже “так”, довідаються, чи поділяє їхнє вчення» [6, с. 458; 7, с. 22].

Починаючи розповідь про му'тазилітів, Аш-Шахрістані каже: «І називають їх людьми справедливості і єдинобожжя» [3, с. 49]. Саме ці два принципи найбільше виділяють му'тазилітів серед інших мусульманських сект і течій. Голландський сходовознавець, фахівець з арабо-мусульманської культури Де Бур справедливо зауважує, що назва «люди справедливості» — найкраще найменування, під яким вони стали відомі, «коли їхня думка звернулася до вишукувань, де філософія змішується з філософією» [8, с. 99].

Положення про справедливість «аділь», тобто про співвідношення між божественною дією і людською дією, запропоноване му'тазилітами, було розвитком кадарітської (мусульманська секта, яка передувала му'тазилізму) ідеї у напрямку раціоналістичної філософії. Те ж саме можна сказати про їх аналіз «єдинобожжя», яке є теоретич-

ною основою заперечення атрибутів божественної сутності, над яким застановлявся Джахм ібн Сафван ще до появи му'тазилізму.

Принципи «єдинобожжя» і «справедливості» — це ті два принципи, у яких найчіткіше проявилися раціоналістичний метод і філософські погляди найбільших мислителів цього напрямку в ісламі.

Му'тазилітський принцип справедливості найтісніше пов'язаний із принципом «єдинобожжя» [11]. Кожна му'тазилітська книга складалася з двох частин: одна обов'язково містила главу про єдинобожжя, інша — про справедливість. Ця двоскладовість пронизує всю теологічну літературу му'тазилітів, які називали себе «ахл аль-адль ваттавхід» («Людьми справедливості і єдинобожжя»). Не випадково «справедливість» у му'тазилітів була пов'язана з принципом «єдинобожжя».

Справедливість «аділь» — це категорія морального оцінювання особистості, що передбачає справедливість і правдивість. У Корані справедливість трактується як властивість Бога, який однаково відплачує і за добро, і за зло. Однак справедливість Бога — це справедливість найвища, недоступна розумінню людини, тому вона може звертатися до Бога тільки за милосердям, а не за справедливістю.

Щодо людини, справедливість — це спроможність змінити злий намір, а також справедливість у загальному значенні.

Божественна справедливість — це насамперед те, що людина сама є творцем добрих вчинків, за які винагороджується. Тобто вона сама відповідає за свої вчинки, а значить, і за свою діяльність, і за ту історію, яку творить. Присутність розуму як потужної сили, якою володіє людина, робить її

* Му'тазилізм — одна з ранніх мусульманських раціоналістичних сект.

здатною правильно оцінювати оточуючий світ і вчинки людей.

Му'тазилітська філософія релігії прагнула «очистити Бога від усіх затьмарень і перекручувань віри у Його справедливість» [4, с. 217]. Му'тазиліти вважали, що людина має необмежену свободу волі у діяльності, що вона сама є творцем своїх вчинків. Поняття про справедливість невіддільне від поняття божества, «неможливо уявити жодного вольового акту Бога, який не задовольняв би умов справедливості. Всемогутність Бога обмежена вимогами справедливості, від яких Він не може ухилитися, яких Він не може скасувати» [4, с. 233].

Таким чином, в уявленні про Бога був внесений новий елемент — елемент «необхідності» («вуджуб»), далекий від ідеї божества первісного імама. «Бог повинен» — фраза, яка, з погляду традиційного ісламу, мала б звучати як різкий абсурд, навіть як богохульство. Тому що «Бог створив людину, призначаючи її для блаженства. Він повинен був послати пророків, щоб навчити людей досягати блаженства» [4, с. 433]. Це ж було результатом його суверенної волі, даром божим, який Його абсолютно незалежна воля могла б і не давати; ні, це був необхідний для нього акт Божественного благовоління («лутуф ваджиб»).

Не можна не помітити, що, міркуючи про Бога, му'тазиліти завжди зважали на положення про Його справедливість [4, с. 453], а для суннітів виняткове значення мала Його могутність, яка привалювала над іншими Його якостями. Для доведення свого основоположення про абсолютну Божественну справедливість му'тазиліти брали за основу тезу про свободу людської волі, яка може стати при певних обставинах джерелом зла у світі. На заперечення своїх опонентів, що в такому випадку Бог не повинен був творити людину зі свободою волею, му'тазиліти відповіли вченням про «найкраще» («аль-аслах»). Із цього вчення Бог міг діяти тільки найкраще, а отже, і наш світ, незважаючи на всі вдавані недоліки, мав бути найкращим. Думати по-іншому — це вважати Бога несправедливим. «Бог, — каже Бішр бен аль-Муатамар (му'тазилітський лідер), — має особливу благодать («лутуф»), яка могла б привести людей до віри, але Він не повинен нею користатися, а повинен досягти мети за допомогою дарованої людині свободи. Володіючи свободою волею і здоровим природним розумом, людина може самостійно зважитися на той або інший вчинок; звідси і можливість зла у світі» [3, с. 70].

Використовуючи теорію про свободу людської волі, му'тазиліти доводили походження зла у світі абсолютною справедливістю Бога. Будучи віль-

ною істотою, людина відповідальна за усі свої дії і якщо вчинить морально, і зробить добро — буде за це нагороджена, і навпаки. Таким чином, майбутня доля людини цілком залежить від неї самої, а Бог є лише справедливим суддею.

Божественне веління — це також благо людини. Люди можуть вільно коритися богооткровенням для власного блага чи вільно відкинути їх. А справедливий Бог знову-таки має нагороджувати добрі і карати погані вчинки. Його сваволя (з якої Він, згідно з уявленнями ортодоксів) випадково населяє рай і пекло — несправедливість. Чеснота і послух повинні бути для праведного запорукою нагороди в майбутньому житті. У му'тазилітів ці положення заміняються принципом Божої справедливості.

Розробляючи це питання, му'тазиліти пішли далі. Завдяки їх творчим зусиллям з'являється «закон відшкодування», — ще одне обмеження божественної сваволі, як його трактує ортодоксальне вчення. За незаслужені муки і горе, які праведний терпить на землі, оскільки Господь вважає їх доцільними і рятівними, на тому світі він повинен бути винагороджений. Зазначене вчення могло б і не привернути до себе особливої уваги, якби не сумнівне для такого контексту слово «повинен». Велика частина му'тазилітів виставляє цю вимогу не тільки щодо правовірних людей або безневинних дітей, які зазнали на землі незаслужених страждань і мук, а й щодо тварин [4, с. 503]. Тварина в іншому житті повинна отримати відшкодування за ті муки, які заподіяли їй на землі егоїзм і жорстокість людей. У протилежному випадку Бог не був би справедливим.

Ми бачимо, з якою послідовністю му'тазиліти розробляють своє вчення про божественну справедливість, у якому в підсумку протиставляються вільна людина і до певної міри невільний Бог. Із цим положенням пов'язане одне істотне значення, етичний погляд: що в релігійно-моральному аспекті добре, а що зло. Або, згідно з теологічною термінологією, що красиво і що бридко («хассан» і «кабіїх»), правовірний відповідає: добре — красиве те, що велить Бог, зло — гидке те, що забороняє Бог. Не можна вирішити розумом, що добро і що зло. Вбивство — гріх, тому що його заборонив Бог, у ньому не було б нічого поганого, якби божественний закон не визнав його таким. Не так міркує му'тазиліт. Для нього існує абсолютне добро й абсолютне зло, і критерій для цієї оцінки визначає розум. Він має першість, а аж ніяк не божественна воля [9, с. 157]. Для аргументації своїх ідей про те, що божественна справедливість передбачає свободу людської волі, му'тазиліти покликалися на такі коранічні сури: «Якби Він захотів, усіх би вас вивів на широкий шлях» і «Исти-

на — від вашого Бога: хто хоче, нехай вірує, а хто хоче, нехай не вірує» (10, сури 6: 149; 18, 29; 41, 46) та ін. Ці й інші аяті (коранічні вірші), на думку му'тазилітів, не залишають ніяких сумнівів у тому, що людині запропонована відома свобода волі у своїх діях.

Отже, му'тазиліти, незалежно від того, до якого угруповання вони належать, були солідарні у визнанні принципу «справедливості» і, мабуть, у жодному іншому догматі немає такої єдності. Догмат про свободу людської волі засвоєний му'тазилітами краще всіх інших і часто був основою для розробки і висвітлення інших догматичних питань.

Принцип «справедливість» тісно пов'язаний із принципом «єдинобожжя», тому ліг в основу му'тазилітської ідеології. Інші три основоположення були похідними, «дочірніми» ознаками від «справедливості» та «єдинобожжя» і вписалися в ці поняття. В основі третього принципу «обіцянка і погроза» — положення про те, що Бог зобов'язаний здійснити свої обіцянки і погрозу, якщо він обіцяв «покірним» рай і погрожував «непокірливим» пеклом. І що не «клопотання» Пророка, і навіть «милосердя» Всевишнього не в змозі змінити характер нагороди за вчинені людиною діяння [4, с. 642]. Четвертий принцип — «проміжний стан». Його суть така: мусульманин, який вчинив тяжкий гріх («кабіра»), виходить із спільноти віруючих (на противагу думці мурджітів), але не стає невіруючим (як про це вчили хариджити), він перебуває у «проміжному стані» між ними [4, с. 715]. Це положення, яке стало причиною відходу перших му'тазилітів (Васіла бен Ата) від кружка Аль-Хасана аль-Басрі, який називав такого мусульманина «лицеміром» («мундфік»). Іноді позначається словосполученням «найменування і судження» («аль-асма'а вал ахкам»), оскільки це стосується кваліфікації «нечестивого» з погляду долі, що очікує його в потойбічному світі. П'яте основоположення — «веління схвалюваного і заборона засуджуючого» — спільне положення для хариджитів і шиїтів. Це положення зобов'язує мусульманина сприяти (включаючи насильство «мечем») торжеству добра і боротьбі зі злом. Му'тазиліти пов'язували це основоположення з політичними питаннями й насамперед із питанням про халіфа. Хто має право стати халіфом і яким він має бути? На відміну від усіх мусульманських сект, му'тазиліти вважали, що халіфом має стати наймудріша і найрозумніша людина, незалежно від її походження, головне — її знання і здібності [4, с. 758].

Му'тазиліти стверджували, що вільна дія волі — це умовна реалізація благих задатків людської природи. Розум є основою справжньої

свободи, тому що він схиляє людину до добра й оберігає від зла, скеровує свободу до реалізації справедливості.

Му'тазиліти вважали, що справедливістю має володіти кожна людина, яка претендує на державну або виборчу посаду, а також виконуючий важливі суспільні обов'язки.

Однак варто визнати, що вчення му'тазилітів не здобуло (і не могло здобути) визнання і поширення за межами вузького кола інтелектуальної еліти. Щоб стати переконаним му'тазилітом, або хоча б вникнути і розібратися в їхньому вченні, слід бути освіченою людиною, з певним запасом філософських знань. Му'тазиліти були «розумовою аристократією» у суспільстві.

І нарешті, у наш час, коли ісламський фундаменталізм зайняв пануючу позицію над розумами і почуттями багатьох людей арабо-мусульманського світу, принципи й ідеї му'тазилізму знову набули особливої значимості і нового значення. Усе це дає підстави знову звернутися до му'тазилітської спадщини.

Література

1. Аль-Мальти. Ат-табіх вар-рад ала ахель аль-ахваа валь-бидаа (Попередження і спротив людям, які зійшли з праведного шляху і єретикам). — Каїр, 1949.
2. Аль-Багдаді. Аль-фарк байналь-фірак. (Різниця між сектами). — Каїр, 1948.
3. Аш-Шахрістані. Китаб аль-мілалъ ван-нахель. (Книга про релігії і секти). — Каїр, 1949.
4. Абдель-Джаббар. Шарх аль-усуль аль-хамса. (Пояснення п'яти основоположень му'тазилізму). — Каїр, 1965.
5. Аль-Хайят. Китаб аль-інтісар. (Перемога). — Каїр, 1969.
6. Ан-Нашшар. Зухур аль-фікр аль-фальсафі філь іслам (Виникнення філософського мислення в ісламі). Ч.1. — Каїр, 1980.
7. Рукопис Абу-ль-Муїна ан-Несфі. Бахр аль-ітїкадат. (Море богослов'я), які зберігаються в Тимурідській бібліотеці в Каїрі, номер рукопису 514 («Вірування»).
8. De Boer T.J. The history of philosophy in Islam. — L., 1903.
9. Масс Э. А. Ислам. Исторический очерк. — М., 1963.
10. Коран.
11. Алваш Фарид Юзеф. Му'тазилітський принцип «єдинобожжя» // ПЕРСОНАЛ. — 2005. — № 1. — С. 36–39.

Апокаліпсис:

історія та сучасність*

Віталій КОСОВСЬКИЙ,
професор, протоієрей
(м. Київ)

Останнім часом навколо відомого документа «Протоколи сіонських мудреців» точаться дискусії (щодо його автентичності чи підробки). Деякі телепередачі, газетні статті, богослови й атеїсти заперечують чи доводять обґрунтованість, чи необґрунтованість цієї праці.

У «Протоколах сіонських мудреців» оповідається про могутню всесвітню змову із систематичним викладом програми захоплення крупним капіталом влади над світом. Автор трактату невідомий. Є версія, що текст створили співробітники царської таємної поліції.

Нас не цікавить, хто створив ці «Протоколи...»: чи то царська поліція, чи то «сіонські мудреці» — якесь таємне товариство. Важливо те, що, написані понад сто років тому, вони розкривають сучасний перебіг історії. Наше завдання — проаналізувати деякі уривки із Священного Письма, творінь святих отців та «Протоколів...», і на їхній основі припустити настання апокаліптичного часу.

1

Рання християнська писемність свідчить про те, що повернення на землю Месії християни напружено очікували ще в апостольські часи. Це очікування підтримувала атмосфера гонінь та мучеництва, в якій проходило їхнє життя. Лютість переслідувань

іноді нагадувала пророцтва Спасителя про останні часи, коли не можна буде розраховувати навіть на один день спокійного існування. У римських імператорах: Нероні, Доміціані, Декії, Діоклітіані та інших подібних до них гонителях християни вбачили апокаліптичного звіра. Із крахом язичництва на початку IV ст. та припиненням переслідувань систематичне вивчення Біблії переконало богословів у тому, що до настання великого «дня Господнього» в житті людства повинні звершитися певні духовні та соціальні процеси.

Не відкриваючи точної дати другого пришествя Христа, Священне Письмо, однак, повідомляє низку певних ознак, за якими можна судити про відносну близькість цього дня. Розглянемо деякі знамення останніх часів, які мають здійснитися.

«Хай ніхто жадним способом вас не зведе! Бо той день не настане, аж перше прийде відступлення, і виявиться беззаконник, призначений на погибель, що противиться та несеється над усе, зване Богом чи святощами, так що в Божому храмі він сяде, як Бог, і за Бога себе видаватиме... Його прихід за чином сатани буде з усякою силою й знаками та з неправдивими чудами» (2 Сол. 2: 3–4, 9).

Священне Писання свідчить, що страшному дню кінця світу передуватиме посилення морального занепаду. Інтереси плоті пануватимуть над інтересами духу. Люди перестануть думати про Христа. Його життя і Його вчення відійдуть для багатьох як спогади. Людство прийде до передпотопного стану.

* Православна газета. – 2005. – Січень. – № 4. – С. 6–7.

Європейська карта з відзначенням кордонів.
«Підприємство «Східний світ» (1997 рік)»

Як точно описують столітні «Протоколи...» нашу сучасність!.. «Народи гоїв (*гої* — *неіудеї*. — *Ред.*) одурманені спиртними напоями, а молодь їхня одуріла від класицизму та ранньої розпусти, на яку підбивала її наша аген-тура...» (протокол №1). Сучасний світ як ніколи поглинається злом, йдучи у безодню розпусти та гріха.

2

До кінця світу відхід людини від Бога озна-менує собою противник Христа — «чоловік гріха», який і очолить останню боротьбу з християнством. Згідно з творіннями святих отців, Антихрист буде євреєм, з коліна Данового. Про це зазначає Св. Андрій Критський в «Тлумаченні на Апокаліпсис» (1889): «Антихрист, який походить від коріння єврейського, зі східних частин Персидської землі, де коліно Данове... Коліно Данове, через те, що з нього має народитися антихрист, не зарахо-ване до інших (7 гл. Об'явлення), а замість нього згадане коліно Левія, яке, будучи свя-щеницьким, до інших колін не входить».

Іудеї, які не визнають Христа, побачать в антихристі довгоочікуваного Месію. Святий Іоан Златоуст говорить про це так: «Більше всього спокусник буде мати сили серед іудеїв, бо вони не прийняли Христа, не увіру-вали в Нього». «Піднісись над усіма царя-ми і над усяким богом, він побудує місто Єрусалим та відбудує зруйнований храм, а всю країну й кордони її поверне іудеям», — вторить Іоану Златоусту блж. Іполит. Голо-вний зовнішній фактор воцаріння антихрис-та — наявність світового царства.

«Визнання нашого самодержця... настане, коли народи, змучені негараздами та неспро-можністю правителів, нами підстроєною,

скрикнуть: «Приберіть їх і дайте нам одного, всесвітнього царя, який об'єднав би нас і знищив усі причини розбрату: **кордони, на-ціональності, релігії, державні розрахунки** (*тут і далі виділено автором.* — *Ред.*), який дав би нам мир та спокій, котрих ми не може-мо знайти з нашими правителями та представниками». Але ви самі прекрасно знаєте, що для можли-вості всенародного вираження подібних бажань необхідно не-впинно мутити у всіх країнах відносини народу з урядом, щоб перевтомити всіх розладом, во-рожнечею, боротьбою, ненавистю і навіть мучеництвом та голодом, прищепленням хвороб, нуждою, щоб **гої не бачили іншого виходу, як пристати на нашу грошову і повну владу**» (протокол № 10).

3

Останнім часом Захід нав'язує всьому світу ідею глобалізації та втягує країни і народи в побудову «світлого» майбутнього у вигляді єдиного інформаційного світового співтова-риства, яке називається Євросоюзом. Ще кілька років тому це було немислимим, нині це реальність, яка невмолимо наближається. Заирнемо в «Протоколи...»: «Сьогодні можу повідомити, що наша мета уже за декілька

Історія єврейського народу.
«Підприємство «Східний світ» (1997 рік)»

кроків від нас. Залишається невеликий простір, і весь шлях, який ми пройшли, готовий уже замкнути свій цикл Символічного Змія, яким ми зображуємо наш народ. Коли це коло замкнеться, всі європейські держави будуть ним замкнуті, ніби міцними лещатами» (протокол № 3).

У кожній державі існує своя валюта — так само і в ЄС. Євро стає невід'ємною частиною кожної держави, яка бажає вступити до Європейської Співдружності. Згідно з РІА, перейти на єдину валюту та досягти високого ступеня економічної інтеграції до 2021 р. зможуть усі країни африканського континенту.

ПІДПИСАНО НА ЗОНИ

«Коли ми звершимо наш державний переворот, ми скажемо тоді всім народам: «Усе йшло жахливо погано, всі змучились. Ми розбиваємо причини ваших мук: **народності, кордони, різномонетність**» (протокол № 10). «У нас повинна бути введена валюта... буде вона з паперу чи дерева. Ми здійснимо випуск грошей за нормальними потребами

кожного підданого» (протокол № 18). «Відмічу, що в руках наших буде зосереджено всі гроші світу... Коли цар Ізраїльський одягне на свою священну голову корону, піднесена йому Європою, він стане патріархом світу» (протокол № 15).

«Європа без кордонів», спроба встановлення єдиної валюти, а головне — уніфікація людської особистості за єдиним для всього світу шаблоном — це лише передвісник справжнього властителя, який має прийти. Це початок кінця. «Ми водимо народ від одного розчарування до іншого для того, щоб він і від нас відмовився на користь того Царя-деспота Сіонської крові, якого ми готуємо для світу. Нині ми як міжнародна сила невразливі, тому що при нападі нас підтримують інші держави» (протокол № 3).

Можливо, що в його час над людством нависне загроза всесвітньої війни чи жахливої політичної й економічної кризи. Уряди будуть на межі краху, народи — в стані смут та революцій. Тоді на каламутних хвилях світової бурі впливе «геніальний» вождь, як єдиний, хто може врятувати людство. За його спиною стоятиме могутня організація, яка прагнучим світового володарювання. «Наша влада при сучасному хитанні всіх влад буде найнепереборнішою порівняно з будь-якою іншою, тому що вона буде невидимою доти, поки не утвердиться настільки, що їй вже ніяка хитрість не підточить» (протокол № 1). Опираючись на неї, антихрист виступить із готовою програмою соціально-економічних перетворень, які навпередій підтримуватимуться та рекламуватимуться **засобами масової інформації**.

Ієромонах Серафим (Роуз) (пом. 1982) про зв'язок побудови «інформаційного суспільства» з воцарінням антихриста писав: «Про антихриста відомо, що він буде правителем світу, а тільки в наш час стала практично реальною можливість, щоб одна людина керувала усім світом. Усі світові імперії, які існували до нашого часу, займали лише окремі частини світу, і тільки з появою сучасних засобів комунікації стало можливим, щоб усім світом правила одна людина» («Знамення часу: таємниці книги Апокаліпсис»).

4

Уже нині можна спостерігати кардинальну зміну світогляду, психіки та способу життя мільярдів людей, змушених включатися у життя «інформаційного суспільства». Необмежене панування «Екрана» у вигляді звич-

них уже телевізорів, відеомагнітофонів та комп'ютерів не тільки поширилося на сферу економіки, торгівлі і політики, а й увірвалося до особистих відносин, сім'ї, віри, тобто в сферу людського духу, претендуючи на роль нової філософії, нової релігії.

«Екран» — це система глобального впливу на людські душі. Цей вплив може бути як позитивним, так і негативним. Через екран до людей доноситься слово Боже, проповідь Євангелія, в дитячі душі висівається насіння любові та милосердя; немічні хворі та старі люди бачать, чують і, відповідно, беруть участь у спільній молитві, яка транслюється в багатьох країнах. Але значно більше через екран на людство виливається негативу. Живе, безпосереднє людське спілкування поступається місцем спілкуванню інформаційному, опосередкованому через «Екран». Телевізор відчужує один від одного людей, які живуть в одному домі, сім'ї, заміняючи живе, особистісне спілкування ілюзорними та мрійливими привидами та тінями «Екрана».

Із Священного Письма та творінь святих отців Церкви Христової ми знаємо, що в антихристові часи здійснюватиметься зваблен-

ня людей неправдивими чудесами. Згідно з думкою багатьох тлумачів, ці неправдиві чудеса є не що інше, як останні науково-технічні досягнення, до яких належать насамперед сучасне ТБ, Інтернет та інші сучасні засоби масової інформації. Ними зваблюються ті, які живуть на землі (див. Об. 13, 14). Люди зазнають потужного згубного впливу цих технічних чудес, занурюючись у віртуальну реальність, яку вони представляють. Віртуальну — значить оманливу, тому й чудеса названі в Об'явленні неправдивими.

«Являючись батьком неправди, він (сатана) через оманливі дії буде зваблювати уяву», — говорив Св. Кирило Єрусалимський. «Багато буде мрій, звершуваних звіром», — вторив йому Св. Єфрем Сирін. Святитель Ігнатій (Брянчанінов) зазначав, що неправдиві знамення та чудеса будуть «діяти найбільше на почуття зору, захоплюючи та обманюючи його».

Згідно з Апокаліпсисом, «дано їй вкласти духа образів звірини, щоб заговорив образ звірини, і зробити, щоб усі, хто не поклониться образів звірини, побиті були» (Об. 13: 15).

Останнім часом люди поклонятимуться як богу (тобто служити як Богу істинному), так і образу звіра, якому буде дано дух, унаслідок чого він буде «говорити». Чи не про «Екран» тут ідеться? Чи не вказує біблійний образ ікони звіра, яка говорить, на телевізори, на комп'ютерну та відеотехніку, а в ширшому розумінні — на всі сучасні засоби масової інформації і взагалі на таке явище останніх перед кінцем світу часів, як всеохоплююча комп'ютеризація людської життєдіяльності?..

Апокаліпсис в оригіналі був написаний грецькою мовою; грецьке слово «ікона», яке стоїть як у грецькому, так і в слов'янському тексті, сучасною мовою перекладається як вигляд, образ, зображення. Але ж «Екран» — це і є живе зображення, рухома, та ще й зі звуковим супроводом («розмовляюча») картинка. Сам екран не є досягненням богопротивним. Важливо те, як він використовується людьми, що через нього подається людству. І залежно від цього, він приносить або велику користь, або страшну шкоду.

«Немає приводу дивуватися, — говорить Св. Іоан Кронштадський, — що образ сина погібелі буде говорити, бо техніка останніх часів досягне, за свідченням древніх отців, найбільшого розвитку («Про останні часи за Об'явленням Св. Івана Богослова»).

Преподобний Лаврентій Чернігівський пророкував: «Антихрист буде навчений усім сатанинським хитрошам та буде давати знамення неправдиві. Його буде чути і бачити весь світ водночас». Пряма вказівка на радіо та телебачення!.. Коли старця Лаврентія запитали: «Як все це буде?», він відповів зі сльозами: «На святому місці буде стояти мерзенність запустіння» (див. Дан. 9, 27) та показувати поганих спокусників світу, і вони будуть обманювати людей, які відступлять від Бога, і творити неправдиві чудеса. І після них явиться Антихрист і весь світ побачить його одночасно» (тобто по телевізору). Отже, ця система неправдивих чудес із її поганими спокусниками діє ще до появи Антихриста, тобто уже в наш час. Отці запитали святого: «Де на святому місці? У храмі?» Преподобний відповів: «Не в храмі, а в кожному домі. У кутку, де стоять і висять нині святі ікони, стоятимуть прилади для спокушання людей» (теж «ікони», але вже інші: не Божі, а ікони звіра — телевізори).

5

В есхатологічні часи застосовуватимуть найдосконалішу систему нагляду за людьми та контролю їхніх вчинків. Уже нині ми бачимо, як цього прагнуть сучасні правителі. Бажання контролювати народ примушує їх створювати більш витончені засоби, якими стали ідентифікаційні номери платників податків (ІНП). Звичайно, сам ІНП не є печаткою Антихриста, проте він — одна з важливих ланок у ланцюзі поступової підготовки науково-технічної бази для царства звіра. Наступником ІНП стане пластиковий паспорт, який збурить людський розум ще з більшою силою.

Але головною проблемою, про яку вже чули всі, є мікрочіп, який вживлюється під шкіру кожної людини. Таке враження, що хтось створює єдиний електронний табір. А про це ж свідчив ще Св. Іоан Богослов: «*І зробить вона, щоб усім малим і великим, багатим і вбогим, вільним і рабам було дано знамено на їхню правицю або на їхні чола, щоб ніхто не міг ані купити, ані продати, якщо він не має знамена ймення звірини, або числа ймення його*» (Об. 13: 16–17).

Тотальний контроль необхідний, щоб фізично стало можливим розгорнути систему зла — щоб Антихрист зміг реально правити світом. Адже, хоча він володітиме сатанинською силою, як пишуть святі отці, він усе ж буде людиною, а не бісом, і значить, буде вельми обмеженим у можливостях. Тому йому потрібна Система. Саме її будівництво

ми і спостерігаємо. Євросоюз, ООН — усе це органи тієї світової «каракатичі», яка і виросте звіром із десятьма рогами та сімома головами.

6

Закономірно повинна з'явитися й одна загальна релігія, мета якої — пропагувати «загальнолюдські цінності», але не Христа Розп'ятого. Істинне християнство, за планом ворогів, повинне розчинитися, уніфікуватися в різноманітних релігіях і сектах.

«Коли ми правитимо, нам небажано буде існування іншої релігії, крім нашої... Тому ми повинні руйнувати всілякі вірування» (протокол № 14). «Свобода совісті проголошена тепер всюди; отже, нас тільки роки відділяють від моменту повного розгрому християнської релігії» (протокол № 17).

Ім'я християн стане ненависним для людей, які відкинуть будь-яку релігійну культуру, всяку пам'ять про Бога, всяке до Нього звернення та покладуть всю свою надію тільки на самих себе, на свій розум, на свої знання, на своє вміння. Кількість християн значно скоротиться, і ворогами для віруючої людини стануть її власні родичі, як Господь попереджує: «*На муки тоді видаватимуть вас, і вбиватимуть вас, і вас будуть ненавидіти всі народи за Ймення Моє. І багато-хто в той час спокусяться, і видавати один одного будуть, і один одного будуть ненавидіти*» (Мт. 24: 9–10) так, що навіть «*видасть на смерть брата брата, а батько дитину. І діти повстануть навпроти батьків, і їм смерть заподіють. І за Ім'я Моє будуть усі вас ненавидіти. А хто витерпить аж до кінця, той буде спасений*» (Мр. 13: 12–13).

Уже нині ми бачимо відвертий спротив Європи християнському світогляду. Франція і Германія рішуче виступили проти того, щоб у текст єдиної Конституції Євросоюзу було включено згадку про Бога та про християнські корені Європи. Єдність народів Європи вони хочуть засновувати лише на економіці та політиці, не вдаючись до живлющого євангельського джерела.

* * *

Нині боротьба світла і темряви наближається до вирішальної фази. І православні християни не мають права залишатися байдужими. Ми повинні всією душею, усім розумом, усією міццю своєю допомагати силам Світла пригорнутися якомога тісніше до Господа і Бога нашого, щоб не загинути і нам із призначеними до погибелі силами темряви.

Інформаційний простір бібліотеки: нові технології — нові можливості

*Олена ПОСВИСТАК,
заступник директора
МБІЦ імені Ярослава
Мудрого
Міжрегіональної
Академії управління
персоналом*

Інформація нині є важливим економічним, політичним та соціальним ресурсом людства, і ступінь розвитку та її доступність підносить рівень і якість вищої освіти. Зростання обсягів інформації вимагає її якісної переробки, нових форм роботи. Цей процес супроводжується значними змінами в усіх сферах людської діяльності і бібліотечна — не виняток.

Інформаційне забезпечення є важливою ланкою навчального процесу будь-якого вузу. Цю роль традиційно виконує бібліотека вищого навчального закладу. Наскільки її інформаційний простір відповідає запитам користувачів, настільки успішно стає навчальна та науково-дослідницька робота закладу. Саме

від чіткої структури інформаційного простору бібліотеки залежить створення необхідних для книгозбірні набору інструментів, використання яких дозволить забезпечити кожному студенту та науковцю вузу оперативний доступ до матеріалів та документів бібліотечного фонду, а бібліотекарям реалізувати нові форми роботи з користувачами. Надійність процесу обслуговування в бібліотеці визначається не кількістю послуг, що надаються, а тим, наскільки повно і якісно вони задовольняють інформаційні потреби. Інакше кажучи, приступаючи до роботи, необхідно мати соціально корисний за змістом і формою перелік бібліотечно-бібліографічних послуг.

Підвищення соціальної і інформаційної ролі бібліотеки у сучасній освітній діяльності диктує необхідність формування нових методів організації інформаційного простору бібліотеки вузу, який реалізується на базі комп'ютерних технологій.

Знайомлячись із процесом автоматизації бібліотек Києва, робимо висновок про те, що вже закладено концептуальні основи інформатизації на якісно новому рівні, і в цьому напрямку ведеться активна робота.

Аналіз бібліотечно-бібліографічних процесів, які відбуваються у вузівських бібліотеках, дає змогу відзначити, що під впливом технічного прогресу сутність процесів змінилася, але це позитивно впливає на діяльність бібліотек тільки тоді, коли рівень їх інформатизації достатньо високий.

Нова концепція побудови сучасної бібліотечної системи базується не лише на автоматизації окремої бібліотеки. Її головна мета — створення єдиного всеукраїнського інформаційного простору та інтеграція у світовий бібліотечний інформаційний простір. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі завдання:

- створення бібліотечно-бібліографічної інформації та публікаційних текстів в електронному вигляді;
- забезпечення доступу через Інтернет до бібліографічної інформації і повнотекстових **баз даних** (БД);
- забезпечення електронних засобів пошуку і обслуговування запитів на інформаційні ресурси бібліотеки.

Із розвитком комп'ютерних і телекомунікаційних технологій інформаційний простір бібліотеки буде розширюватися до міжбібліотечного, міжрегіонального, а з часом його межі стануть ще ширшими [1, с. 17].

Керівництво Міжнародного бібліотечно-інформаційного центру імені Ярослава Мудрого Міжрегіо-

нальної Академії управління персоналом розуміє, що від постійного зростання чисельності та різноманітності інформаційних ресурсів і послуг бібліотеки збільшується вибір спеціальностей та навчальних курсів Академії і що бібліотека є одним із головних наріжних каменів у фундаменті та основі вузу. Тому постійному оновленню навчальних фондів, технічній модернізації і оснащенню бібліотеки керівництво МАУП приділяє значну увагу. На шляху реалізації головної функції бібліотеки – інформаційної – ми обрали пріоритетний напрямок її розвитку – інформатизацію.

Інформатизація означає впровадження нових технологій, елементів, які підвищують якість і ефективність праці бібліотекарів та якнайшвидший доступ і отримання інформації читачами [6, с. 2]. Одним із компонентів інформатизації є автоматизація, яка дозволяє поетапно позбавити фахівців бібліотеки рутинної праці, а користувачам – створити ефективний і комфортний сервіс у пошуку інформації. Усі ці зміни привносять комп'ютери, локальні обчислювальні мережі комп'ютерів і програмні системи, які працюють на них.

Відповідно до нових функцій, в МБЦ Академії розпочато впровадження проекту комп'ютеризації, яким передбачено поетапну автоматизацію всіх технологічних процесів.

За базове було обрано програмне забезпечення, створене на основі сучасних технологій і стандартів обробки та передачі інформації, що передбачає автоматизацію основних виробничих циклів бібліотеки. Система «УФД-Бібліотека» призначена для автоматизації роботи бібліотеки: комплектування бібліотечного фонду, обробку документів, обслуговування користувачів. Система дає змогу працювати в мережі одночасно великій кількості користувачів та передбачає захист від несанкціонованого доступу. Тому кожний користувач має свої власні ім'я, пароль та повноваження, встановлені програмою.

Автоматизація бібліотеки – складний процес, який впливає на всі сфери життєдіяльності бібліотеки, і тому повинна проводитися дуже обережно. Це не тільки установка системи обробки даних, а і питання розвитку та адаптації робочого процесу з метою найбільшого використання переваг, які надають інформаційні системи. Автоматизація бібліотеки проводиться поступово, і терміни застосування інформаційних технологій з метою організації міжбібліотечного співробітництва мають бути сплановані і визначені із самого початку [7, с. 23].

Система автоматизації бібліотеки складається, як правило, з низки етапів і вибір послідовності їх розробки, адаптації і реалізації залежить цілком від потреб МБЦ.

Практика показала, що в процесі автоматизації керівництву бібліотеки необхідно виділити такі аспекти:

- прийняття рішення та розробка проекту автоматизації;
- створення функціонального підрозділу, відповідального за хід автоматизації;
- вивчення досвіду автоматизації інших бібліотек;
- здійснення поетапного навчання співробітників;
- визначення технологічної і технічної бази;
- створення локальної бібліотечної мережі;
- можливість комп'ютерного обміну інформацією між бібліотеками;
- формування власних БД.

Із створенням електронного каталогу в комп'ютеризованих бібліотеках значно підвищується якість і швидкість пошуку, ефективність роботи бібліотекарів при мінімальних затратах на комплектування і обробку. **Електронний каталог (ЕК)** – основна база даних бібліотеки, яка містить описи всіх видів документів. Таких як книги, брошури, методичні посібники, навчальні матеріали, періодичні видання, дисертації, автореферати дисертацій тощо.

Комп'ютерні технології надають бібліотекам унікальний шанс розвитку нових напрямків в їх діяльності. Створення **баз даних електронного каталогу**, підтримуючи усі класичні підходи до каталогізації документів, надає користувачам більш широкі можливості для пошуку, створює додаткові, нетрадиційні пошукові елементи, дозволяє пошук за декількома елементами одночасно.

При введенні в базу даних надається пріоритет періодичним виданням та аналітичним описам статей і використання цих ресурсів бібліотекою та користувачами, бо саме періодичні видання найбільш оперативно повідомляють про новітні технології та передові досягнення в тій чи іншій сфері людської діяльності. Спільне використання інформації не лише підвищить поінформованість читачів, а й дозволить бібліотеці більш ефективно використовувати свої інтелектуальні ресурси.

Локальна комп'ютерна мережа МБІЦ МАУП налічує 48 комп'ютерів, окрім того, 5 принтерів, сканер і потужний сервер баз даних. Автоматизація процесів комплектування, обробки літератури, починаючи від оформлення замовлення, докорінно змінила традиційний підхід до основних бібліотечних процесів. ЕК припускає створення документа з певною глибиною інформації, надання максимально зручних засобів пошуку літератури.

Автоматизація та впровадження нових інформаційних технологій дозволили бібліотеці розширити сферу послуг. Разом із традиційними бібліотечними послугами, наша бібліотека має можливість надавати сервісні послуги: відправлення або приймання повідомлень електронною поштою; користування послугами Інтернет; пошук інформації у всесвітній електронній мережі на замовлення; запис інформації на дискету; друк на принтері; комп'ютерний переклад тексту; сканування; копіювання.

Насамперед це дало бібліотеці можливість розширити доступ фахівцям до науково-технічної інформації, використовуючи сторонні ресурси. У цілому, використання

сучасних технологій в обслуговуванні користувачів не тільки підвищує ефективність використання ресурсів бібліотеки і полегшує шлях користувача до інформації, надає престиж, привабливість бібліотеці. Автоматизація бібліотечних процесів вимагає змін не тільки в технології, але й у змістовних аспектах бібліотечної роботи. Змінюються позиція бібліотеки і її активність у взаєминах з читачами, переглядаються вимоги до бібліотечного сервісу, індивідуальним формам інформаційного забезпечення і, як наслідок, показникам якості професійної роботи.

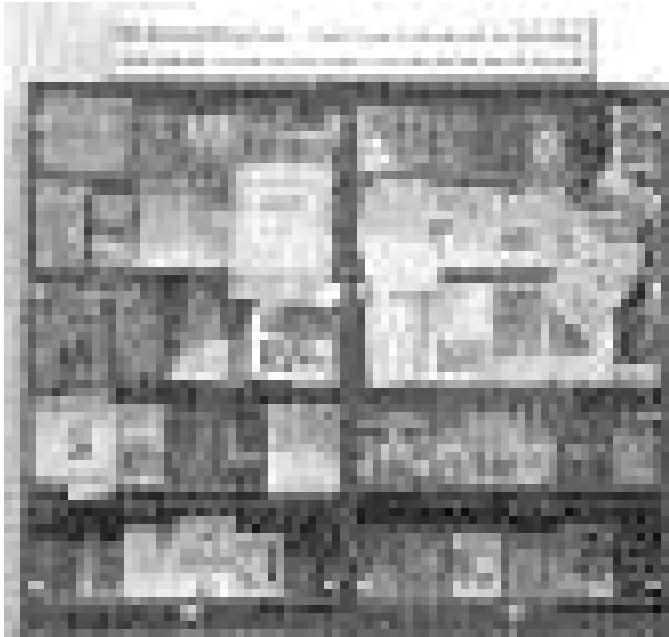
Бібліотека нині стала важливим ресурсним центром інформації в Академії. Інформаційна підтримка

наукової діяльності вузу і проведення семінарів-практикумів, факультативних занять займають все більший обсяг у роботі бібліотеки.

Сучасний студент краще володіє комп'ютером, ніж бібліографічними знаннями. Тому електронний каталог, вносячи елементи гри, більше спонукає студентів до творчого пошуку, на противагу традиційним паперовим каталогам, і сприяє підвищенню їх бібліографічної грамотності. Ці БД можна використовувати не лише як довідково-пошуковий апарат. Вони дають змогу створювати списки рекомендованої літератури в автоматичному режимі, дозволяють робити висновки про книгозабезпечення дисциплін літературою, самі виступають цінними бібліографічними ресурсами.

Розвитку інформаційної культури студентів сприяє вивчення «Основ бібліотечних знань та бібліографії». В приміщенні залу каталогів Міжнародного бібліотечно-інформаційного центру МАУП проходять факультативні заняття по основах роботи з бібліотечними електронними каталогами. Працівники МБІЦ в індивідуальному порядку на практичних прикладах показують студентам особливості роботи електронних ка-

талогів. Навички роботи, які студенти здобувають на цих заняттях, допоможуть їм зорієнтуватися в тому розмаїтті інформації, яку вони можуть отримати в бібліотеці: від підручників до монографій та журнальних статей. Перші ж заняття показали зацікавленість студентів в отриманні саме таких знань і змінило їх ставлення до бібліотеки в кращий бік.

На мій погляд, було б цікаво включити до курсу і огляд інформаційних ресурсів Інтернет, навички користування ним. Ресурси, що пропонує всесвітня електронна мережа — значні та різноманітні. Знайомство з ними поглибить і розширить знання студентів і випускників, виробить потребу у молодих спеціалістів постійно слідкувати за розвитком науки і фаховими новинками в галузі, що сприятиме ефективності їх роботи. Бібліотеки вищих навчальних закладів, приймаючи участь у підготовці майбутніх керівних кадрів, мають організувати свою діяльність, спираючись на цей принцип.

Ще одним напрямком моделювання інформаційного простору нашої бібліотеки є навчання бібліотечних працівників. Інформатизація бібліотечно-бібліографічних процесів вимагає наявності кваліфікованого персоналу та користувачів, які володіють методами використання новітніх комп'ютерних технологій у бібліотечній практиці. Від компетентності, освіченості, професійної підготовки, творчого потенціалу кадрів безпосередньо залежить успіх усієї роботи [7, с. 34].

Відзначимо, що зміни у технологічному середовищі нашої бібліотеки, здійснені зусиллями її співробітників та при підтримці Академії відбулися за досить короткий проміжок часу. Як показала наша практика, для проведення комплексних змін технологічного середовища необхідні: сучасне програмне і технічне забезпечення, підготовлений до змін персонал і, безумовно, заздалегідь спланована і ретельно обміркована

організація роботи по створенню нової технології бібліотечних процесів. Варто навести слова професора Я. Л. Шрайберга, який сказав: «... автоматизація бібліотечно-інформаційної діяльності — це прояв не лише сучасного науково-технічного розвитку, а й соціального прогресу: забезпечується не лише своєчасний й швидкий доступ користувачів до інформації та першоджерел, але в цілому створюються умови для реалізації одного з головних принципів відкритого суспільства — принципу загальної доступності інформації та публікацій» [8, с. 57].

Виходячи з набутого досвіду, підсумуємо, що впровадження автоматизації в бібліотеках має три рухомі сили:

- Державна політика, спрямована на інформатизацію суспільства.
- Користувачі, які вимагають більш повної та якісної інформації. Сучасна бібліотека, яка прагне задовольнити ці потреби, не може існувати

лише за рахунок власного інформаційного потенціалу, тому виникає потреба взаємодії у створенні і використанні загальних інформаційних ресурсів.

- Внутрішні причини: збільшення інформаційного потоку, трудомісткість ручної обробки. Бібліотекам необхідне швидке забезпечення інформацією споживача, тому що з часом велика кількість інформації втрачає свою актуальність.

Література

1. Бабич В. Роль бібліотек в інформатизації суспільства і підвищенні інформаційної культури // Бібл. планета. — 1998. — № 1. — С. 17–20.
2. Бібліотеки вищих навчальних закладів України (інформаційний каталог—довідник) / НБ ім. М. Максимовича Київ. ун-ту ім. Т. Шевченка. — К., 1998. — 198 с.
3. Крол Эд. Все об INTERNET: Руководство и каталог / Пер. с англ С. М. Тимачева. — К.: Торгово-издательское бюро ВNV, 1995. — 592 с.
4. Кроуфорд Дж. Оцінка бібліотечних й інформаційних послуг. — Брит. рада в Україні, 1996. — 68 с. — (Серія путівників «Асліб» із ноу-хау).
5. Про бібліотеки і бібліотечну справу: Закон України від 27 січня 1995 р. №32/95-ВР // Закони України / Верховна Рада України. Ін-т законодавства. — К., 1997. — Т. 8 — С. 27–38.
6. Про національну програму інформатизації: Закон України, 4 лют. 1998 р. — К.: Кн. палата України, 1998. — С. 2.
7. Робін Т. Гарбор. Управління автоматизацією бібліотеки. — К., 1997. — 56 с.
8. Шрайберг Я. Л. Основные положения и принципы разработки автоматизированных библиотечно-информационных систем и сетей: главные тенденции окружения, основные положения и предпосылки, базовые принципы. — М.: Либерей, 2001. — 100 с.

● ЧИ ПРАВИТЬ АМЕРИКОЮ ОРДЕН
"ЧЕРЕП І КІСТКИ"?

● МІРКУВАННЯ ПРО АНТИСЕМІТИЗМ,
СІОНІЗМ І НАЦИЗМ

Микола СЕНЧЕНКО,
*доктор технічних наук,
професор, директор
Книжкової палати України
імені Івана Федорова*

Про аристократичні корені родини Керрі, які сягають перших років утворення молодого американської республіки і навіть королівських династій Великобританії, написано чимало. Однак менш відомі інші факти сімейної історії, які значно прозаїчніші, але все ж пояснюють дедалі більше і характер, і політичні напрями кандидата в президенти США від Демократичної партії в політичному сезоні 2004 р. Вже 2003 р. у переддень передвиборчої кампанії в американській пресі спливли подробиці історії про Фріца Коні, чеського єврея, одруженого на Іді Лоув, яка походила з єврейської родини, проживала, в Будапешті і на рубежі XIX–XX століть зазнала антисемітських гонінь в Австро-Угорській імперії. Тоді Коні вирішили емігрувати з «кошмарної» Європи в «країну обітовану» — Америку. Новий Світ — нові імена. Сівши навколо карти європейського континенту, немов готуючись до гадання на кавовій гушці, вони крутонули олівець. Його вістря вказало на графство Керрі в Ірландії. Це був знак згори — чоловік і жінка швидко поміняли прізвище і стали Керрі (при цьому Фріц перетворився у Фредеріка). 1902 р. вони прийняли католицизм й 1905 р. прибули, нарешті, в «рай земний» і негайно долучилися до американського процвітання. Спочатку Фредерік Керрі обзавівся своїм бізнесом у Чикаго, потім родина переїхала в Бостон, де налагодила успішний взуттєвий бізнес. Через 15 років після прибуття в США Ф. Керрі міг уже паркувати свій «кадилак» на автостоянках у найпрестижніших районах міста.

У 1920–1921 рр. у США тривала досить жорстока післявоєнна криза. Події розвивалися за важким класичним сценарієм, описаним ще в новелах О'Генрі: 23 листопада 1921 р. в туалеті одного з бостонських готелів пострілом із пістолета в голову «звів дебет з кредитом» бізнесмен Ф. Керрі. Тут і з'ясувалося, що його борги приблизно дорівнюють нажитому. Проте згодом вдова зробила все можливе, щоб їхній син Ричард закінчив і Йельський університет, і Гарвардську школу права.

Самогубство батька довго залишалося глибокою, незагойною раною в душі Ричарда. Можливо, воно назавжди відштовхнуло його від кар'єри у бізнесі і змусило шукати інших шляхів до багатства. Влітку 1937 р. студент Гарварда Р. Керрі приїхав

Чи править Америкою Орден «Череп і Кістки»?

у Францію на літній семестр для занять скульптурою і випадково зустрівся з Джеймсом Форбсом, також випускником Гарвардського університету, одним із представників відомого заможного сімейства США. Дружина Маргарет Уінтроп була прямим нащадком Уінтропів, які свого часу заснували штат Массачусетс. Дж. Форбс запросив Ричарда провести вихідні в родинному маєтку Форбсів у Нормандії. Там Ричард познайомився з Розмарі, дочкою іменитої пари. Дружба молодих людей переросла в романтичну любов, і на початку 1941 р. вони одружилися. Особисто Р. Керрі, можливо, і не виграв від багатства родини своєї дружини, але його діти мали доступ у вищий світ Нової Англії завдяки двоюрідній бабусі Кларі Уінтроп, власниці досить великого статку, яка взяла на себе видатки за їх освіту. Особливою турботою вона оточила племінника Джона (Ричард Керрі, який помер 2000 р. у віці 85 років, був батьком чотирьох дітей — двох синів, Джона і Кемерона, і двох дочок, Маргарет і Діани).

Джон Форбс Керрі народився 11 грудня 1943 р. у м. Денвері (штат Колорадо), де його батько, який пішов добровольцем на військову службу після вступу США у Другу світову війну і став льотчиком-випробувачем американських ВПС, проходив курс лікування і реабілітації після туберкульозу. Хвороба врятувала Р. Керрі від фронту, і незабаром, після народження сина, родина повернулася в рідний штат Массачусетс.

Після війни Керрі-старший почав кар'єру професійного дипломата і співробітника Державного департаменту США. Родина переїхала у Вашингтон, потім пішли призначення у ФРН, зокрема в Західний Берлін і Норвегію. Життя у Вашингтоні в дипломатичному середовищі сприяло тому, що розмови про політику стали постійною темою в будинку Керрі. У 1950 роки вся родина з великим інтересом стежила

за політичною кар'єрою свого земляка сенатора Дж. Ф. Керрі. Навчання в приватних школах Швейцарії і США, щедро оплачувані люблячою бабусею, вже з юних років прилучили Джона Керрі до світу американської еліти.

1958–1962 — роки навчання Керрі-молодшого в престижній приватній школі Св. Павла в м. Конкорд (штат Нью-Хемпшир). Там він познайомився і подружився з Робертом Першингом, онуком відомого американського генерала часів Першої світової війни Дж. Першинга, а також із Харві Банді, дядьки якого, Вільям і Макджордж Банді, відігравали ключову роль у визначенні зовнішньої політики в адміністраціях Дж. Керрі і Л. Джонсона.

1962 р. Джон Керрі пішов на юридичний факультет Йельського університету — альма-матер американської політичної еліти. На нього відразу звернули увагу. Відповідно до традиції, на останньому курсі університету Джона разом із 15 «обраними і перспективними» студентами прийняли в таємне студентське товариство «Череп і Кістки». 1966 р. він познайомився з У. Банді, який приїжджав в університет із програмною промовою про стратегічні цілі війни США в Індокитаї. Банді популярно розповів молодим людям про роль і значення війни у В'єтнамі для формування майбутньої політичної еліти США. Він провів паралель між Другою світовою війною, яка була передовою лінією боротьби зі «світовим нацизмом», і В'єтнамом — передовою лінією боротьби зі «світовим комунізмом». Слова Банді падали у благодатний ґрунт, тим більше, що Дж. Керрі вже тоді був взірцем для наслідування (на думку студента Керрі)*.

* Травкіна Н. М. Дж. Ф. Керрі — кандидат в президенти от Демократической партии // США — Канада: экономика, политика, культура. — 2004. — № 9 (417). — С. 63–65.
Травкіна Наталя Михайлівна — доктор політичних наук, зав. сектором ІСКР АН.

Існує велика об'єднуюча сила — демократія, коли меншість підкоряється більшості, причому визнаються свобода і рівноправність громадян. Але без допомоги ця сила не здатна впоратися зі змовою, будучи беззахисною проти ідеології, орієнтованої на її трансформацію за допомогою нової еліти, нової віри і нового світового порядку. Насправді демократія сприяє революції, як з'ясували теоретики, наприклад, ідеолог Франкфуртської школи Герберт Маркузе. І Гітлер перший показав, який слабкий опір народо-владдя перед справжньою загрозою.

«Еліта, а не маси керують Америкою, — зробили висновок учені Томас Р. Дай і Л. Хармон Зіглер у книзі "Іронія демократії". — В індустріальне ядерне століття життя в умовах демократії, так само, як і в тоталітарному суспільстві, визначає жменька людей. Незважаючи на різнобачення у підходах до вивчення влади в Америці, вчені — як політологи, так і соціологи — погоджуються, що ключові політичні, економічні і соціальні рішення приймає незначна меншість» [1, с. 1].

В Україні і США не так давно завершилися президентські вибори. У боротьбу за вищу державну посаду вступали клани, об'єднані загальними корпоративними інтересами. Але якщо в нашій країні боролися за можливий перерозподіл власності, то в Америці цілі трохи інші. Але правителі ті ж. Незалежно від того, хто стане президентом США, він буде виконувати волю таємних правителів.

Хто ж насправді керує Америкою, а, отже, світом?

Кілька років тому відомий психолог, консультант провідних мільярдерів світу Антоніо Менегетті писав: «Президенти — це маріонетки в чужих руках. Рішення приймають не Ельцин, Клінтон або Ширак — у них немає влади. Реально економічною владою на цій планеті володіють ті, хто, використовуючи досягнення технології цифрової комунікаційної мережі, контролюють і змінюють світову економіку так, як їм зручно» [2, с. 464, 465].

Ця стурбованість висловлювалася і за межами США. Один відомий французький видавець сказав, що «неможливо простежити реальну власність корпорацій і структур влади в Америці. Цього ніхто зробити не дозволить. Вони знайдуть спосіб зацькувати і придушити кожного, хто спробує так зробити. Це, імовірно, досить маленька група людей, які особисто знайомі, але багато хто з них невідомий громадськості. Вони керують діями уряду, а суспільні служби обслуговують приватні інтереси, а не навпаки. Урядовий «контроль», про який фактично кожен згадує, неможливо виявити за курсами акцій, регуляторними механізмами, суспільною думкою. Він функціонує за допомогою лабіринту особистих контактів і негласного взаєморозуміння» [3, с. 17].

Усі знають, що люди, до яких прийнято застосовувати слово істеблішмент, володіють величезними ре-

сурсами, маніпулюють курсами акцій, регулюють ціни й ухиляються від сплати податків. Вони також мають монополію на енергетику, медичне обслуговування, озброєння тощо (причому нерідко перешкоджають впровадженню нових технологій). Але водночас, реагуючи на висловлення про роль істеблішменту в управлінні Америкою, керівник вашингтонського Комітету вивчення американського електорату Кертіс Ганз із жалем зазначив: «Параноя вбиває цю країну».

Найбільш спостережливі представники українського народу колись відзначали поступове наповнення владних структур, інформаційного простору і суспільних інститутів представниками системи, яку можна визначити як невидиму або закулісну цивілізацію. Якщо акцентувати на цьому увагу виконавчих органів або відповідних служб, то не виключено, що і тут буде звинувачення в паранойі.

Але що це? Параноя або ж закономірний розвиток західної демонічної цивілізації? За твердженням Олега Платонова: «Логічний розвиток західної антихристиянської, іудейсько-масонської цивілізації призвів до створення структур влади, богоборча сутність якої і відверте заперечення заповітів Христа перекреслили багато підсумків двох тисячоліть християнської культури. На зміну богоданам монархіям і самодержавним царствам, заснованим на світогляді Нового Завіту, прийшла влада воістину сатанинська, на скрижалях якої декларувалися поклоніння золотому тельцю і наживі, розпуста і содомітство, культ насильства і вседозволеність багатства...»

Під виглядом так званої демократії, яку на Заході трактують як вінець державного устрою, приховується влада сатани, головна мета якого — розбещення людей, потакання їхнім вадам, перетворення їх у рабів тваринних пристрастей.

Затвердження цієї влади означає узаконення, перетворення в норму всіх вад, які категорично засуджує Біблія:

- поклоніння золотому тельцю, грошам, матеріальному успіху (це основа західної нинішньої цивілізації);
- розпуста і перелюб;
- содомітство (гомосексуалізм — смертний гріх, засуджений Біблією — законодавчо дозволений у багатьох західних країнах);
- замилювання силою, насильством, допустимість вбивства у свідомості західної людини, сцени насильства й убивства (на яких заснований весь західний кінематограф).

Такі основи західної іудейсько-масонської цивілізації.

Духовний прогрес і моральний розвиток, які християнство дало людству, у сучасному західному антихристиянському світі замінилися загальним духовним занепадом, моральною деградацією західної лю-

дини, замкнутої на своїх егоїстичних примітивних бажаннях» [4, с. 87].

Як справедливо зазначав ще в 1909 році відомий англійський автор коментарів до Біблії Ч. І. Скоуфільд, «сучасна світова система, заснована на принципах сили, жадібності, егоїзму, амбіціях і прагненні до гріховних задовольень, — це робота сатани, і такий світ пропонував він Христу як хабар (*див.*: Мт. 4, 1–9). Сатана — князь нинішньої світової системи» [5].

Може це параноя? Невже дійсно ніхто не здійснює ніяких змов, щоб отримати багатство і владу? Як тут не згадати відому фразу: «Не думайте, що, якщо у вас параноя, вони не хочуть заволодіти вами!»

Дедалі більше зростає віра в те, що деякі особистості, які володіють великим багатством і владою, не відомі громадськості, є справжніми володарями у світі. Влада — реалії життя будь-якої країни і нашої теж, але більшість українців відсторонені від неї — таємниця — головне знаряддя влади. Ми стаємо дедалі більше ізольовані один від одного — прикуті до комп'ютерів і телевізійних екранів. Виникає відчуття розладу сучасного життя. Потрібно тільки уважно дивитися і слухати.

У листопаді 1996 р. Ричард Джон Нойхаус, редактор журналу «Ферст Тінгс», організував конференцію «Кінець демократії. Судова узурпація влади». Головна теза конференції, скликаної після чергових скандальних рішень Верховного суду, була сформульована так: «Уряд Сполучених Штатів Америки вже не керує країною за згодою керованих /.../ Слід вивчити питання: досягли ми чи ні того поворотного моменту в розвитку демократії, коли свідомі громадяни вже не бажають виражати свою підтримку правлячому режиму» [6, с. 53].

Екс-президенти США і таємні товариства

Таємні товариства не тільки існують, вони постійно відіграють важливу роль у національних і міжнародних подіях.

При розгляді успіхів у діяльності сучасних таємних товариств, рекомендується спочатку придивитися до президентів Сполучених Штатів Америки останнього часу, а також до подій, які там відбувалися.

Адміністрація президента Джиммі Картера настільки була заповнена членами Тристоронньої комісії, що конспірологи аж до нині мають привід для міркувань.

Президент Джордж Буш (старший) був членом Тристоронньої комісії, членом Ради з міжнародних відносин (РМВ) і братом у таємничому Ордені «Череп і Кістки» [7].

Президент Рональд Рейган, колишній представник «Дженерал електрик», офіційно не належав до цих товариств, але його адміністрація була буквально насичена нинішніми і колишніми членами таємних това-

риств. Та й сам він, після президентства, став почесним членом масонства Шотландського обряду південної юрисдикції.

На обкладинці квітневого номера журналу «Нове століття» за 1988 рік, офіційного видання Верховної ради цього древнього відгалуження масонства, поміщена досить цікава фотографія. На ній зображений Рональд Рейган разом із вільними мулярами. Журнал публікує лист, написаний президентом Рейганом одному високопоставленому масону. Ось уривок з нього: «Прошу прийняти мою щирю вдячність за обрамлене свідоцтво про членство й інші знаки дружби, що Ви і прославлений брат Поль вручили мені. Для мене велика честь вступити в лави асоціації шістнадцяти колишніх президентів, що зв'язувала їх з масонством».

Із листа президента виявляється, що він вважав себе дійсним, а не «почесним» членом масонства Шотландського обряду південної юрисдикції. Пізніше, у серпні 1988 року, Рейган виголосив промову на честь відкриття конвенції Республіканської партії, що скликалася в Нью-Орлеані з метою відібрати кандидатів на посаду президента і віце-президента. Розшифровка стенограми цієї промови була надрукована в газеті «Нью-Йорк таймс». Президент робив рекламу Джорджу Бушу, своєму віце-президенту, який прагне балотуватися на посаду президента від Республіканської партії. Через три дні, у четвер увечері, віце-президента Джорджа Буша висунули кандидатом у президенти США від Республіканської партії.

Зупинимося на Біллі Клінтоні, «великому» другу Бориса Єльцина. Більшість людей, сприймали президента Білла Клінтона як моложавого саксофоніста, аматора жінок, багато хто не здогадувався про його причетність до трьох найвідоміших сучасних таємних товариств: Тристоронньої комісії, РМВ і Більдерберзького клубу.

Видавець Джон Ф. Мак-Манус відзначив, що восени 1998 року, під погрозою імпічменту, Клінтон поспішив у Нью-Йорк шукати підтримки серед своїх друзів у РМВ. «Білл Клінтон добре знає, що він є президентом тільки тому, що члени таємного товариства, до якого він належить, вибрали його й очікували, що він буде здійснювати їхні плани» [8, с. 44], — писав Мак-Манус.

Навіть досліднику-початківцю стає зрозуміло, що таємні товариства не тільки існують, а й завжди відігравали ключову роль у світовій історії упродовж багатьох сторіч. Неясно тільки: хто вони конкретно, скільки їх і які існують зв'язки між цими товариствами? Задамося питанням, а що поєднує нинішнього президента Сполучених Штатів Америки Джорджа Буша-молодшого (*George W. Bush*) і його основного суперника Джона Керрі (*John Kerry*)?

Відповідь проста: членство в одному таємному товаристві під назвою Орден «Череп і Кістки» (*Skull and Bones*). Обидва закінчили Йельський університет і під

час навчання вступили в таємне товариство цього навчального закладу. Тому передвиборна боротьба — була спектаклем з відомим результатом. Переможцем, так чи інакше, будуть керувати члени Ордену вищого ступеня присвяти.

Шляхи Джона Керрі і сімейства Буша перетиналися трохи раніше і були пов'язані зі скандалом у 1980-х роках, коли спливали зв'язки президента Буша зі злочинною діяльністю Міжнародного банку кредитів і торгівлі. У цій афері було задіяно багато впливових осіб, яких відразу взяла під свою опіку адміністрація Буша, блокуючи і перешкоджаючи розслідуванням. Розслідування проводив підкомітет Сенату з іноземних справ, тероризму і наркотиків, який очолював сенатор від штату Массачусетс Джон Керрі. Сенатор Керрі був головою Демократичного комітету Сенату, який отримував значні суми від цього банку. Але він також був і членом Ордену «Череп і Кістки», який мав свої традиції й устав. Тоді розслідування під керівництвом Керрі провалилося. Джек Блюм, спеціальний радник підкомітету Керрі, заявив: «Коли я запропонував провести серйозне розслідування діяльності банку, мене відразу відсторонили від роботи. Усе, що стосувалося банку, прикривалося на найвищому рівні, тому розслідування в Майамі щодо відмивання грошей пробуксовувало» [9, с. 7].

Це приклад того, як відстоюються корпоративні інтереси на найвищому рівні і як цьому допомагає членство в таємних орденах.

Орден «Череп і Кістки»

Як зазначають дослідники, «Череп і Кістки» — таємний братерський орден, чіткі сліди якого були виявлені в Йельському університеті. Із Ордену, який віддавна створювався для того, щоб готувати студентів до управлінської діяльності в усіх сферах американського суспільства, вийшла безпрецедентна кількість урядовців, які сприяли глобалістським цілям таких самих братніх груп.

«Якщо членів Ради з міжнародних відносин звинувачували в таємній діяльності, то вони виражали свій протест. І зрештою, вони праві, — писав Ентоні К. Саттон, уродженець Лондона, професор економіки, дослідник Інституту Гувера Стенфордського університету. — Більшість членів РМВ не брали участі в змовах і нічого не знали про них... Однак у межах Ради з міжнародних відносин існує внутрішня група, яка належить до таємного товариства, що контролює РМВ і присягнула дотримуватися таємниці» [10, с. 24].

Цією внутрішньою групою і є Орден «Череп і Кістки». Згідно із Саттоном й іншими конспірологами, це товариство — американський аналог давнішої німецької таємної організації. Вона була відома, за різними версіями, як «Братерство Смерті», «Глава 322» або «Орден», але найбільш поширена її назва — «Череп і Кістки», або просто «Кістки».

Американське відгалуження Ордену засноване в Йельському університеті 1832 року генералом Вільямом Хантингтоном Расселом і Альфонсом Тафтом.

Альфонс Тафт, який став у 1876 році військовим міністром, був згодом американським міністром юстиції і генеральним прокурором, послом у Росії. Його син — Вільям Говард Тафт, єдиний політик, який обіймав одночасно посаду президента країни і судді Сполучених Штатів Америки.

Генерал Рассел був членом законодавчого органу штату Коннектикут. Його родина очолювала компанію «Рассел», яку контролювали представники «блакитної крові» з Бостона, і заробили свій статок на початку XIX століття спершу на торгівлі рабами, а потім — на контрабанді опіуму. Деякі дослідники цим і пояснюють піратську символіку череп і перехрещені кістки (хоча спочатку її використовували старі лицарі тамплієри). А кузен генерала, Семюель Рассел, був головною діючою особою, що підбурювала Англію на проведення «опіумних воєн» у Китаї.

В одній із публікацій згадується про розслідування в 1876 році діяльності войовничого таємного товариства «Череп і Кістки» (відомого як «Могила»), штабквартира якого була розташована в Йелі. Там же зазначалося, що «її засновник Рассел був у Німеччині перед високосним роком і встановив теплу дружбу з важливим членом німецького товариства. Він почав з ним керувати коледжем, щоб заснувати американське відділення. Так заснували товариство “Череп і Кістки” в США» [10, с. 223]. Спочатку товариство мало назву «Клуб Євлогії» (*Eulogiam Glub*), на честь грецької богині красномовства.

Таємне німецьке товариство, можливо, було таємничим Орденем Ілюмінаті. Журналіст Рон Розенбаум, глибокий дослідник Ордену «Череп і Кістки», відзначав, що емблема ордену череп і перехрещені кістки були також офіційним знаком Ордену Ілюмінаті. В одній цікавій статті журналу «Есквайр» Розенбаум писав: «Я, імовірно, знайшов конкретні, хоч і малопомітні, зв'язки між походженням ритуалів “Кісток” і горезвісними баварськими ілюмінатами, що реально історично існували /.../ з 1776 до 1785 року. Це таємне товариство з вільнодумними містичними ложами німецького масонства» [11, с. 87–88]. Тут варто додати, що сліди Ордену Ілюмінаті можна віднайти і нині. Тому твердження про існування його до 1785 року не є достовірним. Орден уміє знищувати сліди і завжди виникає, немов Фенікс із попелу, коли необхідно підштовхнути суспільство якоїсь країни до революційних катаклізмів.

Автор Екке також пише, що «Орден “Череп і Кістки” — це, по суті, прихований Орден Ілюмінаті... Його символіка і церемонії присвяти вказують, принаймні, на близький зв'язок з масонськими ложами» [12, с. 214]. Масонські емблеми, символи, німецький девіз, навіть розташування кімнат для присвяти, —

усе це дуже схоже на те, що виявлено в масонських ложах Німеччини, пов'язаних з Орденем Ілюмінаті.

З огляду на низьке походження його засновників і їхніх родин, дослідники Вебстер Гріффін Терплі й Антон Чайкін відзначали: «Походження Ордену “Череп і Кістки” тісно пов'язане з історією поширення опіуму і запеклою боротьбою за політичний контроль над новою Американською республікою» [13, с. 119].

Що стосується офіційного статусу, то Орден «Череп і Кістки» офіційно заснований у 1856 році як «Рассел траст» і проводить щорічні зустрічі в клубі «Рука Оленя», що на Сент-Лоренс Рівер у Нью-Йорку.

Безумовно, цей таємний клуб не єдиний. За даними дослідників Терплі і Чайкіна, у Принстоні є «обідні клуби», зокрема «Айви» і «Котедж», чиї олігархічні традиції беруть початок від Джонатана Едвардса й Аарона Бура, аж до братів Даллес. У Гарварді є ультрашляхетний «Порцеліан», відомий також як «Пор» або «Свинячий клуб». Навіть Теодор Рузвельт бравував перед німецьким кайзером своїм членством у ньому. Франклін Д. Рузвельт був також членом «Флай клубу», який стояв трохи нижче за рангом [13, с. 121].

У Йелі існують і інші таємні клуби. Два з них: «Вовча голова» та «Світок і Ключ», відповідно до досліджень Розенбаума, об'єднують багатьох представників східного істеблішменту, які не належать до Ордену «Череп і Кістки», але жоден із цих клубів не може зрівнятися з останнім у тому, що стосується кровних і ділових зв'язків. Щорічно п'ятнадцятьох молодих людей Йельського університету відбирають для прийняття в цю таємну організацію.

На додаток до надзвичайної таємничості, члени цього Ордену дають клятву зберігати таємницю і не згадувати про його існування. Новачків називають «лицарями», за принципом таємних ранніх товариств типу лицарів тамплієрів, мальтійських лицарів або лицарів Святого Джона. Надалі їх називають «патріархами», їм віддають почесні як батьку-засновнику. Сторонніх нешанобливо називають «язичниками» або «вандалами» [10, с. 7].

Дослідник Саттон відзначав, що активними членами Ордену «Череп і Кістки» на початку «були представники 20-30 родин... Тут є лінія найстарших американських родин, які прибули на Східне узбережжя в XVII столітті. Серед них, наприклад, такі родини, як Уїтні, Лорд, Фелпс, Уодсворт, Ален, Банді, Адамс та інші. Тут є і представники сімейств, що стали можливими за останні 100 років, які навчали своїх синів у Йельському університеті і бажали стати “знатними”, наприклад, Харріман, Рокфеллер, Пейн, Девісон» [10, с. 8].

Дослідник Екке писав, що ці сімейства цікавилися спадщиною і родоводом Старого Світу. Вони практикували договірні шлюби, «щоб захистити або “просунути” генетичну лінію псевдоеліти, яка зобов'язана

походженню успадкованого нею багатства, ретельно підібраними шлюбними партнерами, а не його появі від обороту наркотиків, або работоргівлі. Ці змішані родини допомагають і підтримують один одного у своєму прагненні до фінансового, політичного і генетичного панування» [14, с. 92].

«Вас... охоплює почуття, що тут величезна кількість змішаних шлюбів серед родин, які є членами Ордену “Череп і Кістки”, — відзначає Розенбаум. — Фактично можна стверджувати, що функціонально “Череп і Кістки” є своєрідною неофіційною організацією євгеніки, яка привносить енергійні нові гени в кровне споріднення стімсонської еліти» [11, с. 149].

Кумівство своїми коренями іде глибоко в Орден. Так, наприклад, сучасні фінанси компанії «Рассел Траст» були накопичені Джоном Б. Мадденом-молодшим, партнером компанії «Браун Бразерс Харріман», яка виникла внаслідок злиття компаній «Браун Бразерс» і «Харріман» у 1933 році. Мадден почав працювати в цій компанії на початку 1940-х років під керівництвом свого старшого партнера Прескотта Буша, батька колишнього президента Джорджа Буша. Усі вони є членами Ордену «Череп і Кістки» [13, с. 117].

Інтереси Морганів і Рокфеллерів також добре представлені в Ордені. Персі Рокфеллер, який був членом цієї організації, пов'язав її з «Стандарт ойл», а імена відданих Моргану людей виявлені в документах таємного товариства.

Водночас Морган не був членом Ордену, але Гарольд Стенлі (в Ордені з 1908 року) примкнув до банківської фірми Моргана «Гаранте Траст» у 1915 році і, таким чином, став партнером Моргана і президентом об'єднаної компанії «Морган, Стенлі і Компанія». Аверелл Харріман (1913 р.) був членом правління фірми «Гаранте Траст», а Уїтні (1894 р.) і його батько В. С. Уїтні (1863 р.) були директорами фірми «Гаранте Траст». Деякі люди з компанії Морганів входили у внутрішнє ядро таємного товариства, наприклад, їхній партнер Гарольд Стенлі з компанії «Морган, Стенлі і Компанія» та ін.

Шлях до фінансової влади не завжди пролягав через пряме членство в Ордені. Незважаючи на те, що «Череп і Кістки» контролював значну частину багатства Ендрю Карнегі, сам мільйонер ніколи не був там. Орден безперемонно використовував багатство «Фонду Форда», незважаючи на заперечення членів родини промисловця (з Фордів ніхто ніколи не брав участі у згаданій таємній організації), двоє з них навіть змушені були піти з правління фонду. А от президентом цієї фінансової структури з 1966 до 1979 рік був Макджордж Банді, член Ордену з 1940 року. Від 1960 року, майже шість років, Банді був радником з національної безпеки в президентів Джона Ф. Кеннеді і, після його смерті, Ліндона Джонсона. Його брат Вільям Банді, прийнятий у «Череп і Кістки» 1939 ро-

ку, працюючи в Центральному розвідувальному управлінні (ЦРУ), був помічником держсекретаря у справах Східної Азії і Тихоокеанського регіону.

Членами Ордену були досить впливові люди Америки: президент США Вільям Тафт (1909 – 1913); суддя Верховного суду США Потер Стюарт; Генрі Стімсон, який був міністром оборони в період президентства Франкліна Д. Рузвельта (1933 – 1945) і Гаррі С. Трумен (1945 – 1953), якого характеризували як «людину основи основ американського правлячого класу»; американський посол в Росії Аверелл Харріман; засновник журналу «Тайм» (*Time*) Генрі Люсе; управляючий господарством Рокфеллера Річардсон Ділворт.

Із братством пов'язано чимало інших відомих імен, наприклад, Лову Форс, Кулідж, Делано, Стімсон і ін. Знаменитими членами Ордену є: президент Джордж Буш (1949 р.); Вільям Бісселл (1925 р.), брат Річарда Бісселла, заступника директора ЦРУ з планування; Морі Хоув Бредфорд (1943 р.), який одружився з Керол Варбург Ротшильд у 1941 році і незабаром став головним управляючим «Нью-Йорк таймс»; Генрі Лус (1919 р.), який очолив могутню і впливову видавничу імперію «Лус», що включала журнали «Тайм» і «Лайф»; відомий консервативний коментатор Вільям Ф. Баклі (1950 р.).

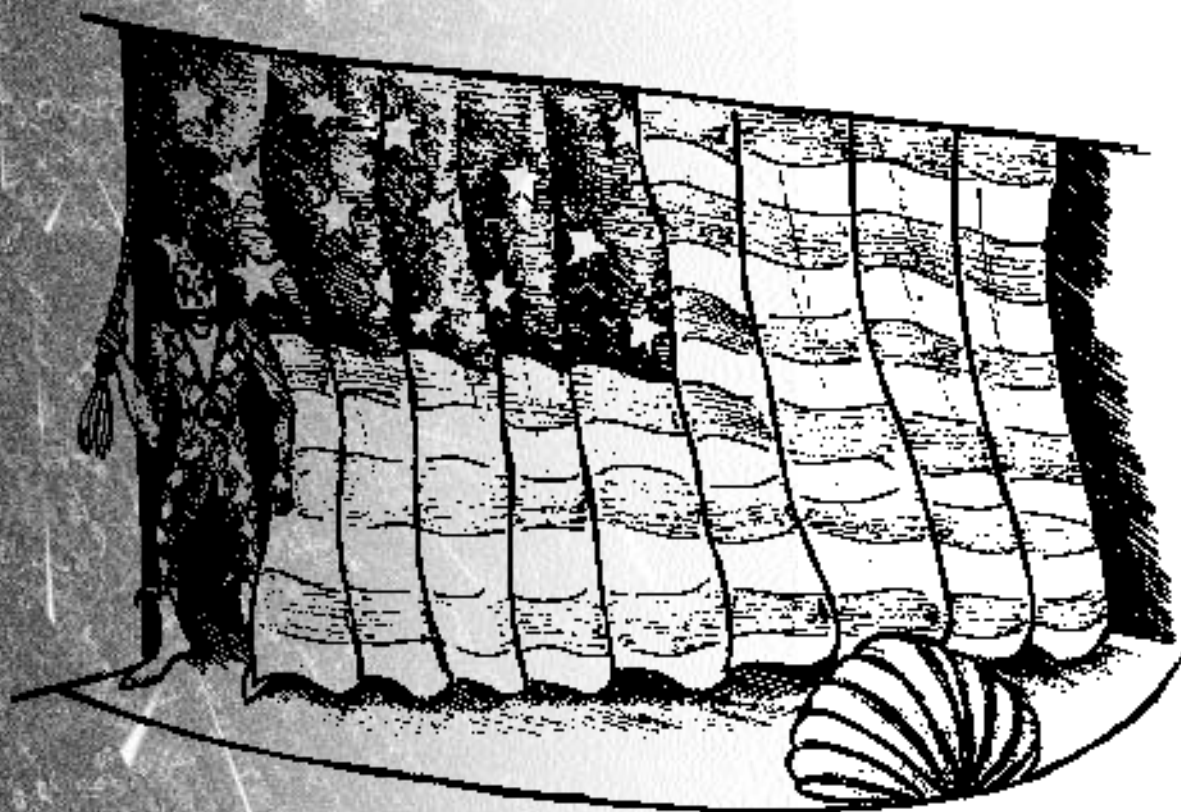
Дослідники Терплі і Чайкін писали: «Нинішнє століття більшістю жажливих подій зобов'язане впли-

вовим американським проанглійським родинам, які прийшли сюди, щоб панувати. Вони використовували Орден “Череп і Кістки” як політичне вербувальне агентство. Це зокрема, Харрімани, Уїтні, Вандербілди, Рокфеллери і їхні прихильники – Лорди, Тафти і Банді» [13, с. 124].

Інші дослідники вважали згадану таємну структуру центром Нового світового порядку. Її також називали «наріжним каменем», а точніше, внутрішнім колом або керуючим і координаційним центром таких латентних структур світової політики, як Рада з міжнародних відносин, Більдерберзький клуб і Тристороння комісія.

Досліджуючи вплив і контроль, здійснюваний Орденем у зовнішній політиці, фінансах, освіті і релігії, християнський автор і видавець Текс Марс попереджував: «Варто викрити Орден “Череп і Кістки”, оскільки він є величезною і реальною небезпекою для наших свобод і для наших конституційних прав» [15, с. 187].

Дослідник Розенбаум, намагаючись пояснити лиховісні виверти братства, писав, що все це через «вразливого молодого Рассела, у якому прокинувся материнський інстинкт до такої псевдомасонської секти, як Орден Ілюмінаті» [11, с. 88]. Хоча, можливо, і з сарказмом Розенбаум висловив припущення, що «Східний істеблішмент є демонічним творінням таємної еліти, яка маніпулює історією, а “Череп і

Кістки” — один з його вербувальних центрів... і що він помітив згасання Ордену “Череп і Кістки”, який за останній час став млявою, гедоністичною, незручною і навіть, як іноді говорять, декадентською групою» [11, с. 150].

Суперечливі судження про Орден висловлювалися на президентських виборах 1980 року. Екс-лідер американської Лейбористської партії Ліндон Х. Ляруш був незалежним кандидатом у президенти. На первинних виборах у Нью-Гемпширі він піддав нападкам республіканця Джорджа Буша за його членство в Ордені, заявивши, що «Череп і Кістки» — це ніяке не братерство, не спеціальна асоціація випускників, — це дуже серйозна, призначена для обраних культова змова проти американської Конституції. Так само, як апостоли Кембриджу, новачки Ордену «Череп і Кістки» — обрані агенти секретної англійської служби на все життя [13, с. 341].

Багато дослідників вважають, що викриття зв'язку Джорджа Буша з Орденем «Череп і Кістки», а також із такими структурами, як Рада з міжнародних відносин і Тристороння комісія, вплинули на голоси в Нью-Гемпширі і, у підсумку, на обрання його президентом у 1980 році.

«Орден або сприяв, або перешкодив практично кожному істотному дослідженню, політиці і організації, яка приймала рішення в Сполучених Штатах Америки» [10, с. 25], — писав Саттон.

Зважаючи на все, Саттон, напевне, має рацію. Найглибше за всю історію дослідження статутних акціонерів було проведене 1980 року Комітетом Сенату з державних справ за назвою «Структура загальної концентрації». Його висновки, як повідомив автор Дональд Гібсон, були такі: «Фінансові установи, як складова частина тих структур, які екстенсивно взаємодіяли з комплексом Морган-Рокфеллера, є домінуючою силою в економіці... У правління директорів Морган входили особистості, які працювали в керівництві 31 із 100 провідних фірм. Компанія “Сітікорп” була пов'язана з 49 провідними компаніями, а також з банками “Чейз Манхеттен”, “Хімічним банком” і “Метрополітен лайф”, а вони, у свою чергу, були пов'язані з членами правління 24 інших провідних компаній. Ці фірми створюють густу мережу зв'язків, посилені приватними контактами за допомогою приватних клубів, освітніх установ, шлюбів і членства в організаціях типу Ради з міжнародних відносин, Ордену “Череп і Кістки”, Тристоронньої комісії і групи Ділової Ради» [16, с. 131].

Як і в інших таємних товариствах, помітні взаємовигідні зв'язки між Орденем «Череп і Кістки» і ЦРУ. Крім вищезгаданих Буша, Банді і Вісселла, членами Ордену «Череп і Кістки» також були люди, які згодом стали високопоставленими посадовими особами ЦРУ: директор кадрового управління Ф. Девісон (1918 р.); керівник бейрутського відділу ЦРУ

Джеймс Баклі (1944 р.); стипендіат Сесіла Родеса і заступник директора з планування Х'юз Каннінгем (1934 р.); поет Арчібальд Макалей (1915 р.), який допоміг Вільяму Donovanу, керівнику відділу стратегічних служб, у створенні ЦРУ наприкінці 1940-х років.

«Йель мав на центральну спецслужбу більший вплив, ніж будь-який інший університет, створюючи для ЦРУ атмосферу єднання класу» [14, с. 94]. — заявив професор історії Гайдіс Сміт.

А дослідник Розенбаум визнав за необхідне акцентувати, що йельський жаргон для члена таємного товариства є визначальною «ознакою» так само, як у ЦРУ цей жаргон використовується для визначення своєї людини.

Однак Центральне розвідувальне управління — це тільки одне з численних американських урядових «алфавітних» агентств, на адресу якого звучать звинувачення в тому, що його агенти здійснюють контроль над десятками інших організацій, фондів, мозкових центрів і дослідницьких груп, створених і/або фінансованих таємними товариствами. Багато дослідників заявляють, що такі організації фактично були створені провідними членами таємного товариства.

Тепер ми знаємо, хто стоїть за президентами США. Це Орден «Череп і Кістки», за яким нависає лиховісна тінь сатанинського Ордену Ілюмінаті, який з'явився 1 травня 1776 року в Баварії і знову зник. Але його ідеї, плани і зневага до людського життя різоче відтворюються нині президентами США. Війна в Іраку, потім у Югославії і знову в Іраку, і скрізь гинуть безневинні люди.

З погляду релігії «жертвувати» одним життям в інтересах «багатьох» — це вбивство. Але ж у книзі Вихід 20:13 Старого Заповіту й у Євангелії від Матея 5:21 у Новому Заповіті сказано: «Не вбий».

Цей принцип легко пояснити: жодна людина не має права позбавляти життя іншої. Таке розуміння властиве майже всьому людству (є, звичайно, культури, які вважають канібалізм і убивство прийнятними формами поведінки, але це рідко трапляється в історії людства). Однак нині перед нами розкривається зовсім інша позиція, яка росте і міцніє щодня, яка відверто захищає знищення цілих людських рас.

Німецький професор єврейського походження Адам Вейсгаупт, засновник Ордену Ілюмінаті, переконаний, що вбивство не є зло. Він утвердив цей принцип, включивши його в церемонію присвяти у свій Орден. Тому, кого посвячували в Орден, говорили, що заради досягнення цілей організації, він може використовувати будь-які засоби, аж до вбивств, що головною метою Ордену Ілюмінаті було знищення всіх релігій, включаючи Християнство. Під час церемонії посвяти говорять: «От наш секрет... Якщо для знищення всього Християнства, усієї релігії ми зробимо вигляд, що маємо єдиноправильну релігію,

пам'ятайте, що ціль виправдує засоби, і що мудрому для того, щоб робити добро, варто використовувати всі засоби, які негідник приймає, щоб діяти зло» [17, с. 106]. Це означало, що, якщо християни будуть продовжувати наполягати на своєму, їх можна просто знищити фізично.

Вейсгаупт дійшов такого висновку, вважаючи, що той, хто не бажає забрати в іншого життя, не гідний вступати в Ілюмінаті. У листі до товариша із асоціації в 1778 році він писав: «Жоден не гідний вступати в наш Орден, якщо він... не готовий йти на крайні міри».

Вейсгаупт писав про це ще раз, трохи іншими словами: «Цього не можна домогтися тільки створенням таємних організацій, які будуть поступово, тихо захоплювати уряди держав і використовувати для цього ті засоби, які негідники використовують для досягнення своїх основних цілей» [17, с. 107].

Вейсгаупту була добре відома величезна могутність уряду, і він бажав цієї могутності для членів своєї організації. Ретельно почистив свою організацію, дав дозвіл її членам спотворювати правду і брехати, якщо це буде сприяти цілям. Він писав: «Не має виникати і найменшої підозри, що наші цілі спрямовані проти релігії і держави. Іноді потрібно говорити одне, іноді — інше, але ніколи не суперечити собі. Якщо з повагою ставитися до нашого справжнього способу мислення, ми можемо залишатися закритими для непосвячених» [17, с. 111].

Характерний приклад клятви, яку посвячуювані давали десь на шляху до вершини масонської ієрархії усередині таємного товариства, наведений у книзі Джорджа Оруела під назвою «1984». У своєму оповіданні Оруел описує «Братство». Посвячуюваним задають такі питання: «Чи готовий ти віддати своє життя? Чи готовий ти вбити? Чи готовий ти робити акти саботажу, які можуть стати причиною загибелі сотень невинних людей? Чи готовий ти видати свою країну іншим державам? Чи готовий ти до обману, шантажу, розтління розумів дітей, поширення наркотиків, заохочення проституції, поширення венеричних захворювань, — до усього, що може деморалізувати і послабити (людей)? Чи готовий ти вчинити самогубство, коли ми накажемо тобі це зробити?» [18, с. 37].

Це приклад тієї філософії, коли «ціль виправдує засоби». Новопринятий мав чинити так, як йому наказували, поки його дії будуть йти на користь братству. Не варто переконувати читача, що така клятва аморальна.

Ну а тепер згадайте, хто прийде в Білий дім, кого запросять, хто очолить президентську адміністрацію США. Правильно. Йдуть масони, члени Ордену Ілюмінаті. Їх запросять члени Ордену «Череп і Кістки». Посвячені будуть очолювати Сполучені Штати Америки, а теоретики змов, поза сумнівом, перебуватимуть поруч.

Література

1. Thomas R. Dye and L. Hamon Zeigler. The Irony of Democracy: An Uncommon Introduction to American Politics. Belmont, CA: Duxbury Press. — 1975.
2. Череш Р. Ответ Джо Соросу или изучение мудрости. — СПб., 2000.
3. OUT ON A LIMB by Shirley MacLaine Published by Bantam Books, Inc.— New York, in 1983.
4. Платонов О. Почему погибнет Америка. — Краснодар: Советская Кубань, 2001.
5. Библия (синодальное издание с комментариями Ч. И. Скоуфильда). — М., 1989.
6. Richard John Neuhaus. The End of Democracy? — Dallas: Spence Publishing, 1997.
7. Сенченко М. І. Латентні структури світової політики. — К.: МАУП, 2003.
8. John F. McManus. Insiders Call the Shots. The New American. October 12. — 1998.
9. Jack Blum: Jonathan Beaty and S.C. Gwynne. The Outlaw Bank: A Wild Ride Into the Secret Heart of BCCI (New York: Random House). — 1993.
10. Anthony C. Sutton. America's Secret Establishment: An Introduction to the Order of Skull & Bones (Bildings, MN: Liberty House Press). — 1986.
11. Ron Rosenbaum. The Last Secrets of Skull and Bones. Esquire. — September. — 1977.
12. Ecke.
13. Webster Griffin Tarpley and Anton Chaitkin. George Bush: The Unauthorized Biography (Washington, D. C.: Executive Intelligence Review). — 1992.
14. Jim Marrs. Rule by Secrecy. HarperCollins Publishers Inc.— New York, 2000.
15. Texe Marrs. Dark Majesty (Austin, TX: Living Truth Publishers). — 1992.
16. Donald Gibson. Battling Wall Street: The Kennedy Presidency. — New York: Sheridan Square Press. — 1994.
17. A. Ralph Epperson. The New World Order. Publius Press. Arizona. USA. — 1990.
18. Дж. Оруэлл. 1984. Буэнос-Айрес — М.: Библиотека Беликовых, 2000.

Міркування про

АНТИСЕМІТИЗМ, СІОНІЗМ і НАЦИЗМ

Я давно помітив, що різні сіоністські й підконтр-рольні їм «демократичні» видання крикливо обурюються за найменшу критику політики Ізраїлю або сіонізму. Особливо ненависні сіоністам-нацистам деякі, поки ще незалежні європейські й національно орієнтовані газети України. Як у прислів'ї: «На злодію і шапка горить». На жаль, Ізраїль давно вже став схожим на карликову гітлерівську Німеччину, але не менш небезпечну через наявність найсучасніших засобів знищення, а також відсутність усяких моральних принципів у проведенні внутрішньої й зовнішньої політики.

Пропонована стаття написана в Чикаго, в 2002 році. На жаль, її актуальність не зменшилася. Декілька місяців я аналізував просіоністську російськомовну пресу в США і побачив реальне життя у цій країні. Гадаю, я знайшов відповіді на низку гострих питань. Мої міркування не зали-

шуть байдужими будь-якого читача, незалежно від його віросповідання й політичної орієнтації. Насамперед вони будуть корисні самим євреям, оскільки основані лише на фактах, взятих із сіоністських джерел у різних американських російськомовних виданнях. На жаль, в Ізраїлі, США й навіть у Росії ця стаття не була опублікована. Втім, дивуватися тут нема чому. Статтю можна назвати так: «Ізраїль – історична батьківщина нацизму»*.

Михась КУКОБАКА, білорус-дисидент.

За чотири судимості відсидів близько 17 років.

При Горбачові повністю реабілітований. Був в одному таборі з деякими досить відомими діячами національного опору, наприклад:

Альфонсас Сварінскас, Сігітас Тамкявічус, Степан Хмара, Йосип Тереля, Фрейманіс і ін. Нині живе в Москві.

СЕМІТИ Й АНТИСЕМІТИ

Спочатку відповімо на кілька «наївних» питань.

Отже, хто такі семіти? Начебто проста відповідь: група народів на Близькому Сході, яка має спільне мовне коріння, загальні етнографічні й антропологічні ознаки. Підкреслимо, не один народ, а **група народів**. Як, наприклад, слов'яни, германці чи інші мовні групи. Як правило, такі народи – територіальні сусіди. Араби – найчисельніший із семітських народів. Другий – євреї. Євреї становлять менше ніж 10 % від загальної кількості семітів. Або, якщо сказати точніше – «люди, які називають себе євреями». Чому введений такий термін – пояснимо трохи пізніше.

Тепер наступне «наївне» питання: а хто такі антисеміти? Проста відповідь. Антисеміти – люди **іншої мовної групи**, які нешанобливо або недобррозичливо ставляться до семітських народів. Не до одного народу, а до всієї семітської **групи народів**. Тобто до арабів, євреїв й ін.

Звернемося до аналогій. Скажімо, поляк історично не любить росіянина за три або чотири спроби знищення Польської держави і за багаторічне поневолення свого народу. Росіянин – через свою імперську свідомість – не любить поляка за те, що Польща зуміла вирватися з «обіймів» Москви й успішно розвивається на задрість «великому» російському народу. Також через злопам'ятство, яке кульги-

ується за те, що польський король 400 років тому на короткий час захопив Москву.

Усім відомі й мотиви, за якими мусульмани-чеченці ненавидять християн-росіян, але поважають християн-поляків і жителів Прибалтики. Приміром, християни-єстонці не люблять християн-росіян, але поважають мусульман-чеченців. Чи буде правильно в цьому випадку росіян, поляків, єстонців і мусульман-чеченців називати «слов'янофобами» або «анти-слов'янами»? Очевидний абсурд. А от «русофоб» або «анти-поляк» – більше відповідає логіці. Тобто можна з певністю стверджувати, що «слав'янофобії» у світі не існує. Тепер ближче до основної теми.

В американській «російськомовній» пресі й тим більше в ізраїльській, слова «антисеміт» й «антисемітизм» повторюються найчастіше. В антисемітизмі звинувачують будь-яку людину, яка співчуває **семітам-арабам**. За умови, якщо він критикує сіоністське керівництво Ізраїлю. В антисемітизмі звинувачують і арабів, які співчують побратимам у Палестині. Але ніхто не називає антисемітами ізраїльських керівників, як і політиків інших держав, які всіляко ображають і принижують **семітів-арабів, і офіційно визнаних керівників Палестини**. Проізраїльська преса дозволяє собі звинувачувати в антисемітизмі навіть Держдепартамент США й країни Європейського Союзу, якщо вони дорікають Ізраїлю у надмірній жорстокості стосовно **семітів-арабів** на окупованій території Палестини. Доходить до маразму, коли

*Ця стаття написана в лютому 2002 р., у період перебування автора в США.

в антисемітизмі звинувачують навіть самих євреїв, які не схвалюють політику Тель-Авіва.

Що це? Елементарне неучтво? Безграмотність? Навряд чи головного редактора чиказької газети «Новий світ» пана Етмана можна вважати невігласом. Як і редакторів, журналістів і **постійних авторів** майже всіх «російськомовних» (читай «єврейських») газет Америки. От імена «навманья»: Семен Іцкович, Сай Фрумкін, Ілля Генн, Авігдор Ескін, Анатолій Зиньківський, Семен Херсонський, Семен Ліфшиц, Вілен Люлечник, Григорій Серебрянський, Олександр Димшиц, Борис Шустеф, Олександр Лейдерман і багато ін. Це ж стосується і телеведучих «російських» програм, на зразок Ігоря Газарха, пана Треппалера та ін. Рідкісними винятками можна вважати лише декілька журналістів (і то, з певними застереженнями). Це Вікторія Мунбліт і Юрій Ростов. Ну, і можливо, Михайло Смахов. Ще складніше звинувачувати в безграмотності або неучтві професорів Ієрусалимського університету, таких як Вольф Московіч і Роберт Вістріх та багато інших.

Чи можна увітати собі щось схоже серед інших споріднених націй? Звернімося знову до аналогії. Скажімо, росіянин назве українця «хохлою», а білоруса — «бульбашом». У відповідь почує: «Сам кацап!» Але нікому з них не спаде на думку звинувачувати один одного в «слов'янофобії». Вони народи-«брати». Незважаючи на всі історичні розбіжності й претензії. Такими ж народами-«братами» є євреї й араби. Значить, ці «вольності» з підміною понять, перекручуванням змісту термінології робляться для свідомого обману читачів і слухачів. Але з якою метою? Спробуємо відповісти.

АНТИСЕМІТИЗМ — ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ІЗРАЇЛЮ

Єврей-антисеміт — чи можливе таке? У середині 70-х років я був досить близько знайомий з деякими найавторитетнішими сіоністами Білорусі. Певною мірою навіть співпрацював із ними. Якось один із них, Ратнер Ілля Абрамович запитав мене, лукаво посміхаючись: «А от скажи, Михайло, хто, по-твоєму, у країні най-най-антисеміти?» Питання здалося занадто «простим» і це насторожувало. Пом'явшись, я почав мимрити щось про державну політику радянського керівництва, про КДБ... «Та ні, дурниця все це! — нетерпляче перервав мене співрозмовник. — Справжні антисеміти — це самі євреї!» Я делікатно промовчав.

Пізніше не раз подумки повертався до цієї розмови. Дотепер шкодую, що не вистачило мені «безтактності» і скрупульозності випитати, що мав на увазі цей розумний чоловік, фізик за освітою. Можливо, мав на увазі людей, які, будучи «євреями», поводитися по-хамськи, шахраювали. Провокуючи тим самим недоброзичливість навколишніх до всієї громади. Але шахраї і хами є в будь-яких націях. Може, Ілля Абрамович мав на увазі щось інше?..

За рік життя в Америці я знайшов відповідь на свої питання. Як це не дивно на перший погляд, але переважна більшість людей, «які називають себе євреями», ними не є. І, тим більше, практично ніхто з них, на психологічному рівні,

не відчуває себе представником **семітського племені**, спорідненого з арабами.

Мало того! Навіть на невеликій території Ізраїлю (разом з окупованими землями) **немає єдиних націй**. Є російські «євреї», є грузинські, азіатські, африканські, західноєвропейські. І всі вони намагаються при можливості відокремитися один від одного. Вже лунають скарги на прояви **«анти-семітизму»** у самому Ізраїлі одних «євреїв» до інших. Що ж пов'язує всю цю різноплеменну спільність?

Насамперед меркантильні інтереси. Тобто бажання матеріально влаштувати життя краще, ніж на своїй колишній батьківщині, звідки емігрували. Другий мотив для консолідації — «ідейний». Це іудаїзм або сіонізм (що одне й те ж). Точніше, їхній симбіоз, в основі якого лежить **ідея «боговибраності»** єврейських націй. Однак ідеологія вибраності не передбачає визнання рівноправності ще з кимось. Для консолідації будь-якої спільноти існує перевірений метод. Це створення образу ворога. Сіоністська пропаганда таке завдання успішно вирішує, постійно протиставляючи «євреїв» іншому світу. Насамперед арабам.

Таким чином, ідеологи сіонізму свідомо підмінили значення терміна «антисемітизм», зробивши його ідентичним поняттю **«антиєврей»**. Про арабів, одну з найчисельніших **семітських** націй «забули», тим самим відмовивши їм у праві вважатися семітами. Але, протиставивши себе арабам, сіоністи, власне кажучи, звели антисемітизм у ранг державної політики. Звинувачення в антисемітизмі у вустах сіоністів нагадують відомий злодійський прийом, коли злочинець, стягнувши портмоне, кричить: «Тримай злодія!», вказуючи на сторонню людину.

Це лінгвістичне шахрайство, успішний політичний трюк, успішно здійснений сіоністською пропагандою. Причому, настільки успішно, що вся журналістська «братія», як в Америці, так і в Європі проковтнула цей примітив, і він не став їм у горлі. Це й не дивно, якщо врахувати, що чи не більшість засобів масової інформації в США тією чи іншою мірою контролюють сіоністи, як і в багатьох європейських країнах. Є підозра, що й у Росії також. Але, як кажуть у народі: «Шило в мішку не сховаєш». Нині найзапеклішими антисемітами є самі «євреї» (люди, які називають себе євреями).

А ЧИ БУВ ХЛОПЧИК?

Наважимося тепер поставити «найкрамольніше» питання. Чи існує взагалі в наш час така нація, як **євреї**? Чи це міф, «фантом»? Є думка, що євреїв як нації не існує. Якщо підходити до цього з наукової точки зору, то ми маємо **конфесійну спільність**, нації — немає. Особисто я дозволю собі засумніватися в цій крайній позиції. Проте відомий вчений-історик Фаїна Грімберг на основі багаторічних досліджень дійшла висновку, що існує релігійна спільність, не більше. Навіть «праєврей» Авраам насправді не був євреєм. Він був шумером, який прийняв іудаїзм.

Що цікаво — ця позиція має несподіване підтвердження на «іншому полюсі». Маю на увазі відомого американського сіоніста Менахем-Мендла Шнеерсона. От лише кілька фраз із його багатослівних міркувань: «Євреї, який прийняв хрис-

тиянство... вже не євреї. Його не можна зарахувати до єврейської громади, до народу Ізраїлю». «Краще попроситися з життям, ніж прийняти християнство, — такий наш принцип ... Упродовж багатьох століть перед євреями поставала дилема — хрест або смерть? І вони **незмінно** обирали останнє».

Це класичний приклад, коли «крайнощі сходяться».

Міркування цього любавицького ребе настільки примітивні й брехливі, що явно розраховані на дітей дошкільного віку. Ми, дорослі люди, добре знаємо, що це не так. Нині (як і раніше) тисячі євреїв приймають християнство в усьому світі абсолютно добровільно. У Росії, приміром, досить активно діє конфесія «Євреї за Ісуса».

У безсилій люті сіоністи намагаються всіляко опорочити арабів — бійців Палестинського опору, які йдуть на самопожертву заради звільнення своєї землі від окупантів. Навіть гітлерівські фашисти нерідко виявляли повагу до героїзму радянських солдатів, які кидалися із гранатами під танки ворога.

Тепер згадаємо інший приклад. Багато хто чув історію Бабиного Яру. Але не всі знають, чому фашисти так легко знищили таку величезну кількість «євреїв». Все просто. Німці заарештували дев'ять рабинів. За «проханням» німців, всі дев'ять (!) виступили з публічним зверненням до євреїв м. Києва. Мовляв, просимо організовано зібратися і **євреї, як елітна нація, будуть переправлені в безпечне місце**. Чому жоден із цих рабинів не сказав людям правди? Чому жоден із дев'яти не повів себе так, як араби-палестинці з окупантами?

Важко засуджувати людей за боягузтво, якщо над тобою не стояла «баба з косою». Але правда у тому, що ці рабини (всі дев'ять!) брехали людям упродовж усього свого свідомого життя, як любавицький ребе. Я не знаю їхньої подальшої долі. Можливо, їх теж розстріляли. Можливо, вони змогли врятувати свої шкури й досі продовжують читати Тору десь у синагозі в Чикаго або в Тель-Авіві. Хай їх судить Бог. Але я твердо знаю лише одне, **не можна зневажати людину, яка пожертвувала власним життям заради свого народу**. Навіть, якщо цей народ тобі дуже не подобається. Тому що власне життя для кожного дорожче за всі багатства світу, будь-яку владу, будь-яку «територіальну цілісність» і будь-яку «батьківщину». Це цінність абсолютна. І якщо в когось є мета дорожча від власного життя — така людина гідна поваги. Палестинці й чеченці, які підривають себе на ізраїльському й російському блокпостах, безумовно, герої свого народу. Окупанти, генерал Шарон і полковник Путін, які **жертвують чужими життями** заради особистих амбіцій, — безумовно, військові злочинці.

Але повернемося до нашої основної теми про «євреїв». У чиказькій газеті «Реклама» впав у вічі зразок шахрайської маніпуляції з терміном «нації», як і в прикладі з «антисемітизмом». Постійний автор цієї газети пан Вілен Люлечник, аналізуючи книгу Павла Хлебнікова, пише: «Від громадянства відмовився, від віри батьків відрікся! Тому вважати євреєм цього громадянина ніяк не можна... Євреї його ніколи й ніде своїм не визнавали. Сам факт народження від батьків-

євреїв ще ні про що не свідчить». Напевне, пан Люлечник раніше був секретарем парткому, занадто вже стиль знайомий: «Весь радянський народ глибоко обурений» і т. д.

У цьому випадку пан Люлечник каже про відомого російського підприємця й політичного діяча Бориса Абрамовича Березовського. Просто «наукове» відкриття створив цей Люлечник! Євреї — як медаль «За відвагу» або премія за гарну поведінку. «Заслужив?! — привласнимо «єврея»! Погано себе повів? Знеславив почесне звання? — позбавимо «єврея». От ще одна «перлина» з тієї ж газети «Реклама». Це вже пан Володимир Букарський: «*Бути євреєм — це привілей. І право іменуватися Євреєм треба заслужити*».

Тут можна анекдот складати. «Не заслужив?! — позбавимо тебе «привілею»! Бажаєш в ефіопі — подавайся, бажаєш у китайці... Але відтепер євреєм ти не будеш!» Цікаво б знати рівень освіти цих панів. Про культуру й говорити не доводиться. Такі міркування свідчать, що люди, «які називають себе євреями», на підсвідомому рівні не зараховують себе до єврейських націй. Очевидно, навіть сумніваються в її існуванні.

Втім, у наш час, людина, «яка називає себе євреєм», однаково може означити себе зулусом, китайцем, французом — ким завгодно. І все буде правильно. Так само, як будь-який ефіоп, китаєць, мордвин або чукча може назвати себе «євреєм» і теж матиме рацію. Адже не секрет, що тисячі людей, які прожили більшу частину життя як білоруси, українці, росіяни, узбеки та інші раптом оголосили себе «євреями» і з легкістю змінили своє громадянство й місце проживання (не обов'язково на ізраїльське), коли стало вигідно.

Якщо дотримуватися такої логіки, то пан Букарський, звичайно, має рацію, привселюдно стверджуючи, що євреї — це «привілей», яким варто нагороджувати за якісь заслуги. Має рацію і пан Люлечник, коли «позбавляє» Березовського звання «єврея» за відмову від ізраїльського громадянства. До речі, а яке громадянство в самого товариша Люлечника? Адже американські закони не визнають подвійного громадянства. Дивно, що свого часу, Брежнев з Андроповим не здогадалися позбавити Солженіцина й Буковського «звання» російської людини, коли позбавляли їх громадянства. Певне, нікому було ідейку підкинути.

Все вищесказане не означає, що євреїв як нації не існує взагалі. Вони є, але їх так мало, що вже можна занести в «Червону книгу», як удегейців, алеутів, айнів або чукців на радянському Далекому Сході. Всі ці народи на межі зникнення у результаті російської колоніальної політики. Незначна частина євреїв змогла зберегтися, тому що жили в арабських країнах серед родинного їм етносу. У часи **справжнього антисемітизму** євреї разом з арабами героїчно протистояли багатотисячним бандам хрестоносців із середньовічної Європи.

За всю історію існування Ізраїлю не було, і немає жодного політика-єврея, який мав коріння «із землі обітованої». Бен-Гуріон, Голда Меїр, Менахем Бегін і всі інші — іммігранти або їхні батьки приїхали в Палестину з різних європейських країн, або зі СРСР. Пан Шарон має незрівняно менше

підстав вважати себе євреєм, ніж, скажімо, російський поет Олександр Сергійович Пушкін ефіопом. Але Пушкін щиро визначив себе російською людиною і з повагою ставився до всіх слов'янських народів. Що ж стосується панів Шарона, Щаранського й багатьох до них подібних, то є великі сумніви, що вони в душі вважають себе євреями, хоча й називаються «євреями». В іншому випадку, вони не були б такими злісними антисемітами – люто ненавидять корінних жителів Палестини (арабів).

ЩО ТАКЕ ІЗРАЇЛЬ

Американці люблять ідеалізувати історію своєї країни. Але згадаймо, з чого починалася Америка? Поряд із дисидентами, релігійними сектантами, переслідуваними в Європі, в Америку хлинула маса провідисвітів, шахраїв всіх мастей. За багатьма з них, як кажуть, «мотузка або гільйотина плакали». Ще 160 років тому колонізатори вирізували корінне населення індіанців, цілими селищами. Про роботу не будемо і згадувати. Цивілізація прийшла в Америку менше ніж 50 років тому. І за те, слава Богу.

В Ізраїлі ситуація майже один до одного. Прибульці, авантюристи з усього світу, «які називають себе євреями», щосили намагаються вигнати корінне населення окупованих земель, не зупиняючись навіть перед спробами фізичного знищення. Можна не сумніватися, якби не ООН, не протидія європейських країн, – добродії шарони й щаранські не посоромилися б застосувати й атомну зброю, і крематорії, не гірше ніж Гітлер. А що ще можна чекати від президента-«м'ясника», генерала Шарона, який з 14 років займається терористичною діяльністю? Те ж саме можна сказати про Менахема Бегіне і про багатьох інших політиків сучасного Ізраїлю.

Треба віддати належне мужності й об'єктивності вченого Фаїни Грімберг в аналізі нинішнього Ізраїлю. *«Всі світові й не світові релігії мають своїх прихильників і свою спільноту. Але те, що конфесійна спільнота повинна отримати державу, – це черговий експеримент. Неможливо отримати порожню територію, – на ній уже хтось живе. Виходить, її треба в когось забрати. Виходить, треба створити певну похмуру, агресивну й узагалі нам добре знайому ідеологію. Ідеологію ксенофобії».*

Мені здається, у Фаїни Грімберг не повернувся язик назвати речі своїми іменами. Слова **ідеологію нацизму** вона делікатно замінила «ідеологією ксенофобії». Цікаво, що колишні чиновники різного рівня, які вірою й правдою служили кремлівським вождям, приїхавши в Америку або Ізраїль, стали більшими сіоністами-нацистами, ніж Папа Римський католик. Продовжимо цитування: *«Насправді ми Ізраїль знаємо погано. Ми знаємо його переважно за нашими співвітчизниками вкрай правого спрямування. Але там є й інші люди, які бачать, до чого призводить ситуація. Вони не хочуть самовизначитися як громадяни держави, яка веде війну з корінними жителями цієї території».*

Це правда. Тверезомислячі люди в Ізраїлі є. Члени Кнесету: Йоси Бейлін, Йоси Сарід, Шломо Бен-Амі, Юлія Вольфович, Роман Бронхман і ще низка осіб – найдалекоглядніші політики. Вони виступають за визнання Палес-

тинської держави й за більш-менш справедливий мир з арабами. На жаль, вони в меншості. Поки в меншості. Однак той факт, що десятки й навіть сотні військовослужбовців уже відмовляються служити на окупованих територіях Палестини, дає надію.

ІЗРАЇЛЬ – ІСТОРИЧНА БАТЬКІВЩИНА НАЦИЗМУ

Первосвященики Давньої Іудеї зробили воістину геніальний за своєю диявольською витонченістю винахід. Політичну ідею національної винятковості, названу нині нацизмом, вони прикрили релігійною оболонкою. Мовляв, Бог після створення Світу створив спочатку євреїв, як «обрану» націю. І лише потім інших: росіян, італійців, німців, коней, свиней, верблюдів – живих істот. Іншими словами, ми – євреї, тут зовсім не причетні. Так розпорядився сам Всевишній. За те, що ми, євреї, сумлінно дотримувалися всіх його Святих заповідей, **Він призначив нас** (або «обрав»), як зразок для світу.

Відволікаючись від теми, зауважу. Формально існує свобода віросповідання. Але спробував би хто-небудь сьогодні оголосити себе засновником нової релігії і за прикладом іудеїв привселюдно заявити: мовляв, ми, французи або росіяни, чукчі, німці і т. д., є «обраною» Богом нацією. Такого «первосвященика» відразу затравували б як расиста. Звинувачили б його в пропаганді нацизму й розпаленні міжнаціональної ворожнечі. І напевно, запроторили б у каталажку. А новоявлену «релігію» відразу оголосили б екстремістською, деструктивною сектою й заборонили б. А от іудаїстам-сіоністам все безкарно сходиться із рук.

Можна припустити, що дві тисячі років тому постулати сіонізму були якось виправдані. Тоді величезна Римська імперія, власне кажучи, і була «усім іншим світом» для євреїв й інших народів Близького Сходу. Для консолідації націй, у тяжкі періоди її історії; коли мова йшла про виживання, на допомогу залучали релігію. Віра в одного Бога, віра в чудо поєднувала народ і давала сили для боротьби. Яскравий приклад – історія французької дівчини Жанни д'Арк.

Відомо, «обраних» не судять. Вони тому й «обрані», що тільки вони вирішують, як розпорядитися долею окремої людини і навіть цілих народів. Кому можна дозволити жити, а кого бажано позбавити цього права. Особливо переконливо, якщо така акція відбувається від імені Бога. Перша спроба успішно проведеного геноциду одного з семітських народів була здійснена ізраїльським царем Саулом. Принаймні, цей факт зафіксований у «Святих Книгах». От як описує цю давню подію в одній зі своїх статей відомий чиказький сіоніст Олександр Лейдерман, на лекціях якого я не раз був присутній. Описує з відвертим схваленням (як взірць для наслідування) щодо нинішньої політики уряду Ізраїлю відносно арабів. І, мабуть, не тільки до них.

«Мені згадався епізод із нашої історії. Коротко передаю його в тому вигляді, у якому він викладений у Талмуді. Існувало в ті безумно далекі часи войовниче й садистське плем'я амалекітян. Воно було першим, хто після Синайського Од-

кровення спробував знищити єврейський народ, кинувши зухвалий виклик Всевишньому. **За велінням згори, плем'я це повинне було зникнути з лиця землі.** Війна з амалекитянами тривала кілька століть. Рішучий бій дав їм перший ізраїльський цар Саул. Військо амалекитян було знищене. Їхній цар потрапив у полон. У захваті від перемоги цар Саул вирішив зробити мінімальну, зовсім малюсіньку поступку ворогу. Цареві бузувірського племені було дароване життя. На одну тільки ніч. Вранці він був страчений. Ця ніч виявилася фатальною для єврейського народу. Амалекитянин переспав з рабинею, і вона завагітніла. Мудреці стверджують, що Амман (один із правителів Персії. – М. К.) був його далеким нащадком... Релігійні авторитети нового часу стверджують, що і Гітлер, і Сталін мають відношення до цього отруєного насіння. Мораль цієї історії досить прозора: *непритупити й найменша поступка*.

Я сподіваюся, й читачеві статті мораль цієї розповіді теж «прозора». Згадування в «Святих Книгах», що Ізраїль «забрав собі землі семи народів», наводить на думку, що амалекитяни — далеко не єдиний народ, який знищили єврейські нацисти. Складається враження, що Гітлер був обізнаний із єврейською історією й вирішив скористатися історичним досвідом проти самих євреїв. Через 37 років після Гітлера генерал Шарон організував акт геноциду палестинських арабів у ліванських таборах біженців Сабра й Шатила. В 2001 році Суд Бельгії спробував притягнути Шарона до відповідальності, звинувативши його у військових злочинах. Але правосуддя зазнало невдачі, тому що один з учасників тих давніх подій і головний свідок звинувачення, член парламенту Лівану Хобейка був оперативно підірваний біля власного будинку. Підірваний, як тільки привселюдно оголосив, що буде свідчити в бельгійському суді як свідок.

Схожа інтерпретація найдавнішої історії Ізраїлю нинішніми ідеологами сїонізму, не що інше, як підбурювання й пропаганда тероризму й нацизму на державному рівні; його виправдання й заохочення. Теперішній Ізраїль — це досить успішна спроба відтворення гітлерівської Німеччини в мініатюрі. Але Гітлер свого часу не встиг зробити атомну бомбу. А Ізраїль має весь комплекс зброї масового знищення. І в Європі росте обґрунтована тривога. Відповідно до опитувань, близько 60 % населення об'єднаної Європи засуджують політику Ізраїлю. І лише Росія й США мовчазно схвалюють єврейський нацизм, який постійно змінюється. Жодного слова критики: ні в пресі, ні на радіо чи на телебаченні. З американською військово-політичною й економічною підтримкою Ізраїлю, російський промислово-фінансовий капітал також починає поступово працювати на ізраїльський милітаризм. Настільки ж безвідповідально колись радянська влада «загравала» з німецьким нацизмом, постачаючи Гітлеру все необхідне для війни в Європі. Аж до 22 червня 1941 року. Тепер знайшли нового «друга»...

ЧИ БУВ ГІТЛЕР АНТИСЕМІТОМ?

Неупереджений аналіз доводить — не був. Ні Сталін, ні Гітлер антисемітами не були. І, взагалі, уже кілька сотень років у жодній європейській країні антисемітизм не існує.

Гестапо іноді залучало «євреїв» до виконання окремих доручень. Один із прикладів, коли «євреї» Гріншпан вбив працівника німецького посольства у Франції в 1938 році. Тим самим були спровоковані погроми в Німеччині. Терориста не покарали. До речі, свого часу також не покарали терориста Якова Блюмкіна, який вбив німецького посла Мірбаха. Але цей теракт дав можливість Леніну розгромити опозицію.

Таким чином, про антисемітизм мова не йде. Гітлер був **юдофобом**, але не антисемітом. Хоча сам, певною мірою, був «євреєм». Але ж і Пол Пот знищив третину своїх одноплемінників? Та й Мао-Цзедун особливо не співчував «своїм». Чому ж тоді Гітлер не любив «євреїв»? Це одне з головних питань нашої статті.

Уявімо собі дві фірми. Одна робить праски, а інша — каструлі. Будуть вони ворогувати? Ні. А от якщо обидві почнуть випускати тільки праски або каструлі, то справа може й до «замовлених» вбивств дійти. Що, до речі, і нині не рідкість.

З історії ми знаємо, що Гітлер був стурбований існуванням «Всесвітньої єврейської змови», тому що він мріяв встановити у світі **свій** «Новий порядок», подібну «змову» він трактував як серйозну конкуренцію своїм планам у боротьбі за світове панування. Жоден «нормальний» диктатор не терпить конкурентів або опозиції. Так чинив Сталін і всі інші, масштабом дрібніші від нього. Відомо, що спочатку Гітлер хотів «мирним» шляхом видворити «євреїв» з Німеччини. Через низку причин це не вдалося.

По-перше, занадто велика маса народу. По-друге, багато «євреїв» не змогли передбачити масштаб небезпеки й тому не квапилися тікати, кидаючи нажите роками майно. І третє, у пожежі світової війни ніхто не хотів мати у своєму тилу неспокійну й ворожу спільноту. Насамперед це стосувалося Великобританії. Тоді він і почав їх знищувати.

Вважаю, що ідея «Всесвітньої єврейської змови» була певною психічною хворобою Гітлера, манією. Якщо він був «євреєм», мав у своєму родоводі єврейські коріння, то, звичайно, цікавився так званими «Святими Книгами». В 2001 році я був на лекції одного чиказького сїоніста, Олександра Лейдермана. Під час бесіди я торкнувся проблеми караїмів, невеликого народу в Причорномор'ї. Відповідаючи на мою репліку, пан Лейдерман пояснив, що Гітлер у деяких питаннях **«радився з єврейськими мудрецьми»**. Якщо я його правильно зрозумів, це відбувалося вже в період війни.

Відомо, що в будь-якій «Святій Книзі» можна знайти масу взаємовиключних суджень на всі випадки життя. Також можна знайти «аргументи», які виправдають абсолютно будь-який вчинок або злочин. Все залежить від конкретної ситуації й від позиції самих «тлумачів» цих книг. У середньовічній Європі з Біблією в руках спалювали тисячі звичайних людей. Хрестоносці робили свої спустошливі походи на Близький Схід. Багато звірств виправдали різні «Святі Книги». Нинішній світ **живе за тими ж Книгами**, але вже нікого не четвертують і не спалюють на багаттях від імені Бога. Законодавчо заборонене рабство. Тобто вся проблема в «тлумачах». Що ж проповідують нині іудаїсти-сїоністи?

Основні постулати: євреї – «обрана нація» (не семіти, а саме євреї). Далі, є євреї й «не-євреї»; євреї й «інший світ». Тобто постійно нав'язливо пропагується протистояння, ворожість між євреями й іншим світом. Якщо це не фундаменталізм, тоді що підходить під це визначення?! Давайте порівняємо: ні іслам, ні християнство, й ніяка інша релігія **не мають обраних націй**. Навіть «класичний» нацист Гітлер не наважувався оголосити німців «обраною» нацією. Він говорив про вибраність арійців – досить численну групу народів. Ісуса Христа Гітлер вважав арійцем, не євреєм. Християнство ж визначає: Ісус Христос – **Син Божий**, тобто він посланник Бога. **Поза національною приналежністю**. Тому Христос проповідує рівність і справедливість між всіма людьми й народами, включаючи і євреїв. Сіоністи не визнають його.

Ісус Христос – один із найбільших проповідників Давнього світу був першим, хто **привселюдно засудив нацизм**, який насаджували первосвященики Давньої Іудеї. За це вони його зненавиділи. І, зрештою, він став їхньою першою жертвою.

Нині ситуація радикально відрізняється від Середньовіччя. Папа Римський привселюдно попросив вибачення за звірства Церкви багатовікової давнини. Нині він проповідує Мир і Згоду між всіма народами й конфесіями. Президент такої мусульманської держави, як Іран, вступає в діалог з первосвящеником Християнства. І лише сіонізм-їудаїзм продовжує культивувати варварські ідеї варварського часу. У сучасному цивілізованому світі такі ідеї чітко визначені **як расизм і нацизм**.

Таким чином, сіонізм – це логічно «досконаліша» форма нацизму порівняно з гітлерівським. Безсумнівно, Гітлер – жалюгідний плагиатор. Він знав про існування міжнародного сіоністського руху. Звідси й виникло переконання в міжнародній «єврейській змові». Подібного конкурента Гітлер стерпіти не міг. І він почав знищувати євреїв як **носіїв імперської, сіоністської ідеї**, не розбираючи невинних і винних. І в цій варварській акції загинуло багато тисяч «євреїв», які ніякого відношення до сіонізму не мали. Об'єктивно сіонізм несе історичну відповідальність за трагедію єврейства в період Другої світової війни. Саме ідеологія іудаїзму-сіонізму була тим провокуючим фактором, який призвів до **Голокосту**. Чи був засвоєний цей сумний урок? На жаль, не був. Проводячи шалену антисемітську й нацистську кампанію, сіоністи намагаються протиставити «євреїв» всім іншим народам світу, всьому людству. От міркування про світ любавицького ребе Менахема-Мендл Шнеерсона.

«Мир?! Збройні терористи заповнили (мається на увазі покійний прем'єр-міністр Іцхак Рабин) нашу землю й сімдесят вовків – сімдесят народів світу – скалять зуби на вівцю Ізраїлю. Треба євреям набратися мужності й сказати: ми не будемо виконувати те, що підписали через дурість. Мало говорити, потрібно відібрати у ворога все, що через малодушність й слабкість віддали йому. Забрати й міцно тримати – «мідним чолом і залізними руками».

ООН була утворена з метою, щоб спільними зусиллями запобігти злочинам проти людяності. Зокрема й таким, як Голокост та ін. І от «подяка» від сіоністів. Цитую поради з виховання єврейських дітей, починаючи з 5 років. Переклад з івриту:

*«Поставлять запитання **народи світу**: засідають 140 народів (мається на увазі ООН), «обурюються народи й племена» під приводом, що неможливо допустити те, що йде врозрід із правдою й справедливістю!*

*Ці люди – **продовжувачі хрестоносців**, як ми вже бачили в минулому... Є євреї, які схилили свій дух перед **не-євреями** й не можуть змусити себе оголосити правду, раз і на завжди, всім 140 народам... Найстрашніше, що є боягузи серед євреїв, які підтримують претензії народів світу, які кажуть: «Ви – грабіжники, тому що забрали собі землі семи народів». Подібна філософія проповідується майже в кожній «єврейській» (російськомовній) газеті. Геббельс міг би тільки позаздрити. Генерал Шарон називає Ізраїль «другом» Америки. Шкода, що американці не можуть читати російськомовну пресу. В іншому випадку, вони б згадали одне народне прислів'я: «О Господи! Позбав мене від таких «друзів», а з ворогами я впораюсь сам».*

ІЗ БЕЗДАРНОСТІ – В «ГЕРОЇ»

Непомітно, крок за кроком, сіоністи зуміли втягти Америку у війну проти арабів. Не секрет, що Ізраїль використовує терористичні методи, якими послуговувались гітлерівські окупанти. І в цій війні проти палестинських арабів, США завжди беззастережно підтримували Ізраїль зброєю, фінансами, шпигунською інформацією й політично на всіх рівнях. Тобто США стали **співучасниками у війні** на стороні Ізраїлю.

Коли влітку 2001 року в Дурбаї, на сесії ООН, президент Буш за «проханням» генерала Шарона бойкотував рішення світового співтовариства, терпіння арабів закінчилося. І вже 11 вересня Америка отримала удар відплати. Цей акт не можна називати терором. **Це диверсія на території держави, яка воює**. Адже ніхто не називає терором атомні бомбардування Хіросіми й Нагасакі? Тоді загинуло в 50 разів більше народу, ніж у Нью-Йорку. Чи міг президент Буш передбачити наслідки свого бойкоту ООН у Дурбаї?

Версія перша. Звичайно, міг. Але що таке 3 тис. чужих життів для честолюбного політика? Тим більше, що свій пост Буш отримав у досить спірній ситуації. Тут цілком міг зіграти «комплекс неповноцінності» і острах настроїти проти себе найвпливовіше в країні ізраїльське лобі. А який президент не хоче залишитися при владі на другий термін?

Версія друга. Своїм бойкотом ООН, президент Буш образив не тільки арабів, а й все світове співтовариство, ігноруючи рішення абсолютної більшості країн світу. Водночас **він був упевнений у повній безкарності**, незважаючи на кілька серйозних диверсій проти Америки через Ізраїль. Якщо визнати останню версію правдивою, напрошується висновок: **президент Буш – один із найбездарніших політиків Америки** за останні кілька десятиліть. Шкода, що більшість американців цього не помітили. Втім, дивуватися особливо не доводиться. Давно відомо: хто контролює пресу, той маніпу-

лює й суспільною свідомістю. В Америці преса переважно просіоністська. От один із прикладів. Видавець газети «Єрусалим Пост» (в Ізраїлі) пан Давид Радлер (*David Radler*), він же хазяїн *Chicago Sun-Times* і низки інших газет в Америці. Мегалопіс Чикаго – це понад 8 млн жителів, один з найбільших у країні. У лютому 2002 року пан Радлер удостоївся почесної нагороди від сіоністів за активну підтримку Ізраїлю.

Зрозуміло, сіоністи зробили з Буша «героя» всупереч логіці подій і здоровому глузду. «Зробили» на подяку за допомогу Ізраїлю у війні з арабами. Немає сумнівів, повну моральну відповідальність за трагедію, яка сталася в Нью-Йорку 11 вересня, несуть генерал Шарон і президент США Джордж Буш. Шкода, що в результаті цієї масштабної трагедії постраждали сторонні люди. За законом совісті, Буш сам повинен був подати у відставку, як роблять політики в Європі, які не впоралися зі своїми обов'язками. Залишається сподіватися: час все розставить на свої місця. В історії немає місця лжегероям. Сіоністське лобі поширило свій вплив на всі державні й суспільні інститути Америки. Завдяки такому впливу на уряд США, сіоністи безкарно володіють власною зброєю масового знищення; перетворили Ізраїль у ядерну наддержаву. Це не перебільшення. Події 2001 року показали, що США, власне кажучи, поводяться як одна із провінцій Ізраїлю. Як член ООН, керівництво Ізраїлю ніколи не зважало на її рішення й завжди безкарно їх порушувало: ембарго на торгівлю з расистською ПАР (до Нельсона Манделі), чи будь-які інші рішення. Все це при беззастережній або мовчазній підтримці США. Згадаємо, коли атомну зброю створив Пакистан, відразу ж пішли економічні санкції. Але ми не знаємо прикладу, щоб президент США зажадав провести інспекцію установ і підприємств в Ізраїлі, які займаються розробкою й виробництвом зброї масового знищення: атомного, хімічного, бактеріологічного. Ізраїль, до речі, давно вже не приховує, що має ядерну зброю. От такий подвійний стандарт у політиці уряду США. Як рядовий член ООН, Ізраїль фактично має право вето в Раді Безпеки, маніпулюючи президентом США. Водночас цей факт свідчить – наскільки відстали сьогодні Сполучені Штати від Західної Європи в розвитку своїх демократичних інститутів. Адже людей, «які називають себе євреями», у США менше ніж 3%. Проте вони зуміли нав'язати свою волю всім іншим громадянам величезної країни.

КОМУ ПОТРІБЕН ІЗРАЇЛЬ?

Поставимо питання по-іншому. Чи стало «євреям» легше жити після створення сіоністської держави? Реальність доводить, що для пересічних громадян нічого не змінилося. Але для авантюристів і шахраїв можливості розширилися. В Америку приїжджає «євреїв» більше, ніж в Ізраїль. І їх загальна кількість чи не вдвічі більша, ніж у самому Ізраїлі. Хто добре влаштувався, ті не квапляться їхати з Росії й інших країн, незважаючи на всі «угоди» генерала Шарона. Найбільш далекоглядні «євреї» добре розуміють, що Шарон піклується не про людей. Генералу Шарону потрібно більше «гарматного м'яса» для нових війн. Вже не рідкість, коли з

Ізраїлю («землі обітованої») «євреї» емігрують у різні країни у пошуках кращої долі. Їдуть переважно в США або в Європу. Але відомо, євреї, які не визнають расизму й антисемітизму, непогано жили й продовжують жити в мусульманських країнах. Наприклад, у Тунісі, Марокко. Навіть в Афганістані жили, при талібах.

У цілому ж, через расистську політику Ізраїлю, юдофобство у світі зросло. Нині сіоністи виношують плани виселення всіх арабів з території, контрольованої Ізраїлем. Проводять різні «опитування» емігрантів із колишнього СРСР, щоб прикрити расизм «демократичною» процедурою. Для арабів вже введені спеціальні посвідчення особи. Це наслідування гітлерівського нацизму. Зрозуміло, такі акції не додають поваги державі Ізраїль і «євреям» у цілому.

Створюється враження, що сіоністи свідомо стимулюють юдофобство. Щоб потім переконувати всіх «у ворожості» світу до «обраних націй». Наприклад, ведучий «круглого столу» пан Борис Рабінер в одній з телепрограм, у лютому цього року висловив ідею: *за одного вбитого єврея варто вбивати тисячу арабів*. Одного разу після однієї з відповідних акцій відплати з боку палестинців у чиказькій газеті «Новий світ» на першій сторінці великим шрифтом з'явився заклик: *«Знищити Палестинську автономію»*. І приписка дрібним шрифтом – «крайня думка». Однак така приписка не повинна вводити в оману. Газета ніколи не публікує матеріалів на захист палестинців. Навіть із позначкою «крайня думка». А от заклик: *«Вбивати! Знищити! Зруйнувати!»* – із задоволенням друкує сіоністська «інформація».

Така політика необхідна сіоністам, щоб перетворювати єврейські громади в «п'яту колоду» Ізраїлю у країнах проживання. Тоді можна легко вербувати шпигунів і створювати «групи впливу» на користь сіоністської держави. Як ми вже знаємо, сіонізм проповідує, що єдина батьківщина для «обраних націй» – це «земля обітована», Ізраїль. Інтереси Ізраїлю вище від усього, де б євреї не жив. Звичайно, подібна ідеологія не може викликати повагу в корінних жителів будь-якої країни. Гітлеру знадобилося кілька років, щоб цивілізовані нації відкинути в середньовіччя. Сіоністам сьогодні складніше, ніж Гітлеру, але надії вони не втрачають...

Можна не сумніватися, що, зломивши опір палестинських арабів, сіоністи не заспокояться. Наступною ціллю експансії стануть Йорданія, Сирія, Ліван. А на довгострокову перспективу, можливо, і Єгипет. У сіоністській пресі вже писалося, що, мовляв, Ізраїль «поквапився» повернути Єгипту Синайський півострів і тепер для ізраїльських бомбардувальників стало менше можливостей для тренувань.

Ізраїль був створений 56 років тому. Якщо підрахувати, скільки «євреїв» й арабів загинуло за цей період, скільки коштів і людських зусиль безглуздо розтрачено на руйнування, відновлення й знову на руйнування, то доходиш сумних висновків. Створення сіоністської держави Ізраїль – трагічна помилка тодішнього керівництва ООН і СРСР. І якщо сіоністів не зупинити, вони ще багато горя принесуть навколишньому світу й самим євреям.

У рубриці
«МЕНЕДЖМЕНТ І МЕНЕДЖЕР»:

• ЗАГАЛЬНІ СОЦІАЛЬНІ
ЗАКони

• ЛІДЕРСТВО — ФАКТОР
СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

• ТЕСТ
ДОСЛІДЖЕННЯ
ІМПУЛЬСИВНОСТІ

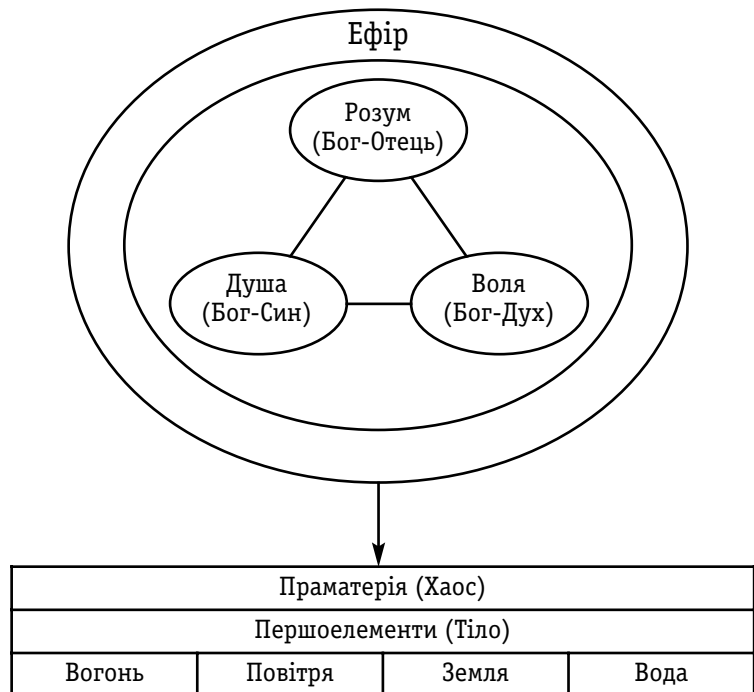

Георгій ШОКІН,
м. Київ

**Закон тотожності різнорівневих
структур світобудови**

Макро-, мезо- і мікрокосм багато в чому тотожні, оскільки, «що вгорі, те й унизу» (*Гермес Трісмегіст*). Процес зародження Всесвіту давні мислителі уявляли так: *одне* (першооснова) породжує *два* (тобто дві протилежності: верх — низ, праве — ліве, чоловіче — жіноче), два стає *трьома* (єдиною трійцею: першооснова і два його породження), а три породжує все інше (*Лао-Цзи*). Іншими словами, першоосно-

ва (ефір як носій енергоінформаційного поля Всесвіту), яка перебуває в *Хаосі* (неподільній і неструктурованій праматерії) поділяється на дві складові, які роблять його триєдиним цілим (Розум — Дух — Душа). Це триєдине ціле за допомогою упорядкування праматерії — хаосу, який складається із *чотирьох* основних першоелементів (вогню, повітря, землі, води), створює *Космос*, який завдяки своїй впорядкованості протистоїть неупорядкованому *Хаосу*. Майбутній розвиток Космосу, під впливом триєдиного цілого, — це постійне подолання Хаосу, яке відбувається відповідно до об'єктивних закономірностей. Поняття Космосу й Хаосу повністю охоплюють поняття Всесвіту (*див. мал.*).

Народження Космосу з Хаосу

Загальні соціальні закони*

Подібне ми спостерігаємо й у *психіці людини*, де розрізняють свідоме і несвідоме («верх і низ»), екстраверсію й інтроверсію (спрямованість особистості у зовнішній, чи на внутрішній світ), чоловіче й жіноче («праве — ліве»), а також психічні процеси (триєдність пізнавальної, вольової й емоційної сфер) і чотири типи темпераменту (які мають аналогії із першоелементами світобудови).

Земля, заселена **людством**, також фіксує певні відмінності (наприклад, інтровертність Східної півкулі й екстравертність Західної, раціоналізм Північної й ірраціоналізм Південної), а основні *раси людства*, як єдиного цілого, тяжіють, проте, до виразності однієї із трьох психічних сфер: екваторіальна (негро-австралоїдна) раса — до емоційно-сенсорної, монголоїдно-американоїдна — до вольової; а європеїдна (євразійська) — до пізнавальної сфери. Ту саму закономірність можна простежити й на *метаетнічних спільнотах*, наприклад, у європейських суперетносів, де в романських народів більш виражена емоційна сфера, у германських — вольова, а у слов'янських — пізнавальна.

Триєдність названих сфер демонструє й **культура**, яка складається з трьох основних підсистем (духовної, організаційної і виробничої), що відповідає трьом *сферам організації суспільства* (духовній, політичній і господарській).

Зазначеним трьом суспільним початкам — сферам відповідають і три духовні начала — сфери (пізнавальна, вольова й емоційна), що зумовлює первинний *поділ суспільної праці*, тобто диференціацію специфічних соціальних функцій, коли один **стан** (страта, каста, клас) займається переважно духовною і пізнавальною діяльністю (*наставницько-дорадче начало*), інший — військово-політичною (*захисно-адміністративне начало*), третій — матеріальним виробництвом (*ділове на-*

чало) (Платон). Існує ще один стан, який паразитує або обслуговує потреби трьох перших (торгово-лихварська сфера й обслуга). Поза цією суспільно-становою ієрархією перебувають декласовані й маргінальні елементи (злочинці, люмпени, жебраки та ін.), які умовно можуть бути зараховані (разом із частиною торгово-лихварського стану) до *суспільного несвідомого*.

Таким чином, існує взаємозв'язок між *психологічною структурою* індивіда (яка містить розумову, вольову, емоційну сфери, типи темпераменту, свідомість — несвідоме, маскулітність (чоловіче) — фемінність (жіноче), інтроверсію — екстраверсію) і *соціологічною структурою* соціуму з його основними сферами (духовною, політичною, виробничою) і станами (пізнавальним, політичним, виробничим й обслуговуючим), а також *космогонічною структурою* світобудови, де існують Хаос і Космос, триєдина утворююча енергія і першоелементи, що припускає й загальні закономірності розвитку зазначених структур. **Звідси закон: психологічна, соціологічна й космогонічна структура подібні й підпорядковуються загальним для них закономірностям розвитку.**

Закон єдності й різноманіття світу

Єдність світу виражається в загальному зв'язку явищ і предметів, у наявності в усіх видів матерії таких універсальних атрибутів, як рух, простір, час, здатність до саморозвитку тощо, а також в існуванні *загальних закономірностей буття*, які діють на всіх рівнях структурної організації світобудови. Однак єдність світу не можна трактувати як його одноманітність, як просте нескінченне повторення існуючого, оскільки в природі є незліченна кількість *якісно різних* структурних рівнів матерії (атомні ядра й «елементарні» частки, атоми й молекули, космічні системи різних порядків), на кожному з яких діють різні специфічні закони руху. Грунтуючись на єдності явищ природи, наяв-

* Продовження. Початок у № 3 за 2005 рік.

ності у світі загальних властивостей і закономірностей розвитку, людський розум здатний достовірно їх пізнати й використати в організації життєдіяльності соціальних структур різного рівня [11, с. 129].

Сучасний світ — *складноорганізована соціальна система*, яка поєднує соціальні елементи, якісно різні за природою й властивостями (релігії, цивілізації, культури, держави, народи, субетноси), але які мають і певну єдність, зумовлену культурними, політичними й економічними умовами загальнопланетарного соціального розвитку. При цьому кожна соціальна система *самокерована*, оскільки закони, хоча й об'єктивні, виявляються лише в людській діяльності. Усе це свідчить про неадекватність у глобальному масштабі будь-якої моделі соціального розвитку, абсолютизуючої тенденцію до уніфікації світу за стандартами однієї цивілізації. **Звідси закон: принципово неможливе встановлення світового панування на тривалий час якоїсь однієї великої держави, групи держав або однієї цивілізації** [4, с. 13–15].

Закон єдності й боротьби протилежностей

Кожний об'єкт містить **протилежності**, які перебувають у нерозривній **єдності**. Немає протилежностей без їх єдності і немає єдності без протилежностей [11, с. 128]. При цьому єдність протилежностей *відносна*, тимчасова, а боротьба протилежностей *абсолютна* і постійна. Цей закон пояснює об'єктивне внутрішнє *джерело* кожного розвитку й розкриває *конкретну єдність загального різноманіття*. Принцип розвитку — це рух, який є результатом протиріччя (*Гегель*). Такий розвиток Гегель розумів як проходження *трьох щаблів* (теза — антитеза — синтез), де третій щабель — поєднання двох перших, які перебувають у відношенні антитези [7, с. 91].

Соціальна система завжди складноорганізована, оскільки містить елементи, якісно різні за природою й властивостями (індивіди, соціальні інститути, соціальні відносини). Крім того, соціальна система охоплює всі сфери суспільства (духовну, політичну, економічну), завдяки чому ті самі елементи можуть входити у різні підсистеми. Свідомий початок — **соціальне управління** — здатне поєднувати *об'єктивні й суб'єктивні* аспекти суспільного розвитку, доцільно впливаючи на соціальні зміни. Фактор свідомості є *специфічною рисою* соціальної системи, не властивий якомусь іншому класу систем. Ступінь упорядкованості соціальних відносин і стійкості всієї системи характеризується за допомогою *ієрархічної структури*, стійкої й жорсткої [8].

Таким чином, для соціальних систем властива як *організація*, так і *дезорганізація* (остання супроводжується явищами диспропорції, нестабільності, нерівномірності й перервності розвитку). *Рівність* організуючого й дезорганізуючого начал нейтралізує дії, а взаємодоповнюючись, вони стійко організують світ (*О. Богданов*). Іншими словами, кожна виникаюча *зміна* одразу врівноважується іншою, протилежною. Ця концепція *динамічної рівноваги* як оптимального режиму функціонування соціальної системи оформилася в результаті спроб вирішення основної дилеми — співвіднесення *двох протилежних потреб*: розвитку і прагнення зберегти стабільність [1; 8; 17].

Дві тенденції розвитку соціальної системи зумовлюють можливість **кризових форм** її стану, які можуть мати два результати — регенерацію або руйнування. Якщо дезорганізуючий момент «переважає» силу організуючих зв'язків, це призведе до загальної катастрофи організаційної форми соціального цілого, внаслідок чого структура або перетворюється, або розпадається. На *макрорівні* організація соціального цілого представлена у формі взаємодії двох *великих підсистем* — організаційно-управлінської й ціннісно-нормативної, розбіжність яких полягає в конфлікті між культурно запропонованими прагненнями і соціально структурованими засобами їхньої реалізації (*Р. Мертон*). Напруга, яка виникає при цьому, порушує соціальний порядок. Причиною кризового стану суспільства є, як правило, деформація соціальної структури в цілому, тобто зміни в системі ціннісних орієнтацій, у різних сферах суспільства, а також у соціальних інститутах і соціальній стратифікації [8].

Забезпечує стан динамічної рівноваги в соціальній системі *взаємодії* держави й громадянського суспільства, що сприяє повноцінному вияву процесів **самоорганізації** на перетині організаційного й дезорганізаційного начал. Самоорганізація зароджується внаслідок діяльності окремих індивідів і, виражаючи їх *ціннісно-нормативні* потреби, впливає на організаційно-управлінську структуру суспільства. При цьому, згідно з синергетичною теорією, у таких особливих кризових станах нестійкості соціальної системи навіть дії *окремої людини* можуть впливати на макросоціальні процеси, тобто визначати майбутню долю всього соціального цілого. Найсприятливішим середовищем для розвитку самоорганізації є сформоване громадянське суспільство. Суть дезорганізації полягає в *дезінтеграції* соціальних інститутів, які не виконують своїх функцій, в ослабленні механізмів соціального контролю й появі зразків поведінки, які суперечать зразкам, визнаним припустимими в цьому соціумі [1; 8; 13; 14; 17].

Звідси закон: у світі все системне, завжди ієрархічне й разом із тим самокероване, що впливає з основного протиріччя соціального розвитку — між зовнішньою, об'єктивною зумовленістю діяльності людини й свободою її суб'єктивної волі.

Закон циклічності соціальних процесів

Соціальний цикл — це регулярно повторювана послідовність подій і станів динаміки соціальної системи, основний елемент її ритмічної організації, який забезпечує стабільне відтворення й зміну системи [12]. Циклічність — невід'ємна якість соціальної динаміки, одна з її основних атрибутів, протилежна *аритмії*, тобто невпорядкованості, хаосу, які також властиві динаміці соціальної системи. Ці *протилежності* виникають одна з одної й переходять одна в іншу.

Складність соціальних систем зумовлює природне існування різних *форм (типів) циклів* їх динаміки, що фіксує дві пари соціальних циклів — *перша* («маятник» й «коло») виражає ритмічність функціонування, відтворення соціальної системи, а друга («спіраль» й «хвиля») описує ритмічність розвитку, зміни системи:

- **маятниковий рух** — найпростіша, історично перша форма соціальної циклічності. Його структура безпосередньо відображає зіткнення протилежних начал руху, внаслідок чого соціальний процес, який має певну спрямованість замінюється (витісняється, повертається) симетричним йому процесом протилежної спрямованості (наприклад, соціальна інтеграція системи вироджується в дезінтеграцію, остання потім — в інтеграцію й т. д.). Така динаміка забезпечує *стабільність функціонування* держави й усього суспільства, а її передумовою є *симетричність* (парність) багатьох соціальних процесів і їхня *оборотність*, тобто здатність кожного перетворюватися у свою протилежність;

- **«коло»** — це більш розвинена, досконаліша форма циклу, генетично пов'язана з «маятником» (коли амплітуда руху «маятника» збільшується, тоді траєкторія цього руху починає перетворюватися на «коло»). На відміну від «маятника», «коло» описує рух у замкнутому соціальному просторі в *одному напрямку*. Цей рух має *мету*, а її досягнення є рубежем, від якого починається відлік нового витка руху убік тієї ж мети (такий, наприклад, управлінський цикл від ухвалення рішення до його здійснення);

- **«спіраль»** — найскладніша форма соціального циклу. Це *квазікруговий*, гвинтоподібний рух елементів, який призводить всю соціальну систему до *нового стану*. Кожен окремий виток спіралі (у тому числі його результат) може виглядати досить чітко, що створює оманне враження чіткості за-

гального напрямку руху (яке насправді істотно інше і «вимальовується» лише після великої кількості витків «спіралі»);

- **«хвиля»** — це «спіраль», покладена в площину. Вона *двовимірна* і, на відміну від «спіралі», тенденції хвильових процесів чіткі і легко передбачувані. Розрізняють *круті* й *пологі* (довгі) хвилі (приклад крутої «хвилі» — це 5–7-літній життєвий цикл нововведення, а «пологої» — довгохвильовий цикл Кондратьєва (40–60 років), що вказує на кардинальні зрушення в технологічній базі суспільного виробництва).

Згідно зазначеного, можна припустити, що на різних етапах життя соціальної системи переважають такі ж **різні типи циклів** її динаміки: у період становлення системи частіше зустрічаються цикли *маятникового* типу; досягаючи певної досконалості, соціальна циклічність стає *кругового* типу; у зрілому стані системи домінують процеси розвитку за *спіралеподібним* типом; із загасанням соціальної динаміки її циклічність набуває *хвильового* характеру. Тип циклічності залежить також від **масштабів системи**: у *малих* системах частіше спостерігаються маятникові цикли, у *середніх* — кругові й спіралеподібні, у *більших* — кругові й довгохвильові.

Складність аналізу ритміки соціальних систем зумовлюється ще й тим, що кожна система одночасно живе в різних циклах — у своєму й у циклах сполучених систем — тих, які входять у неї як підсистеми або частини, і тих, у які входить вона сама як їхня частина або підсистема. Внаслідок дії цих багатьох факторів, закони суспільного розвитку здобувають характер *тенденцій*, який припускає певний ступінь абстракції, «огрубіння», а соціальне передбачення має такі ж певні обмеження. У науковій літературі виділяють *різні цикли* суспільного розвитку (релігійно-культурні, політичні, економічні від 3–5 до 1500 і більше років), а також **різні підходи** до побудови циклічної моделі: перший підхід (*екзогенний*) заснований на концепції тісного зв'язку динаміки соціального середовища з динамікою ближнього Космосу й Землі як планетарного утворення (наприклад, одинадцятирічні цикли сонячної активності О. Чижевського, цикли зміни параметрів магнітного поля Землі й ін.); другий підхід (*ендогенний*) базується на концепції саморегуляції соціальних систем, відповідно до якої, соціальні організми, подібно до біологічних, прагнуть зберегти положення внутрішньої рівноваги (наприклад, періодичне домінування реформізму й консерватизму в соціальному житті), що підвищує її адаптаційні можливості; третій підхід (*синергетичний*) трактує соціальні системи як відкриті, які перебувають у стані, далекому від

рівноваги, де можуть виникати надзвичайно стійкі періодичні процеси. Усі підходи мають право на існування, оскільки різні соціоритми можуть мати й різну природу [12].

Звідси закон: невід'ємними якостями динаміки соціальної системи є хаотична аритмія й упорядкована циклічність, в якій розрізняють дві пари соціальних циклів: «маятник» і «коло» — як два послідовних способи стабільного функціонування і відтворення соціального цілого, а також «спіраль» і «хвилю» — як два таких самих послідовних способи зміни елементів соціального цілого і його розвитку.

Закон організації соціального життя на основі базових цінностей

Найвищі регулятори людської діяльності — це базові цінності, специфічно соціальні визначення об'єктів навколишнього світу, які виявляють фундаментальне значення останніх для людини й суспільства. Для людини цінності є об'єктами її *інтересів*, а для її свідомості вони виконують роль *орієнтирів* у предметній і соціальній дійсності, позначають різне ставлення людини до навколишніх предметів та соціальних явищ [11, с. 453]. Філософські дослідження природи цінностей називають *аксіологією* (від грец. *axia* — цінність), в якій проблема цінності набуває характеру розгадки фундаментальних питань суспільного буття і є своєрідним способом бачення світу. Аксіологія представлена теоріями цінності *трьох видів*: цінність як потойбічна сутність поза простором і часом; цінність як явище свідомості, суб'єктивного ставлення людини до оцінюваних нею об'єктів; цінність як вираження природних потреб людини або законів природи в цілому [11, с. 9–10]. Істина, очевидно, є у кожному з цих підходів і у їхній різноманітній сукупності.

Формування цінностей як вищих регуляторів людської діяльності забезпечується природними можливостями людини, процесами виховання й освіти, ігрової і трудової діяльності, спілкування й творчості, її соціальним оточенням й індивідуальним життєвим досвідом, а також усвідомленим або неусвідомленим розумінням сенсу життя й історії, спрямованістю пізнання, кінцевої мети і виправдання доцільності людської діяльності. Іншими словами, у формуванні базових цінностей фіксується природне, соціальне і духовне, що дало підставу *М. Веберу* трактувати *релігію* як найвищу основу цінностей. Джерелами формування базових цінностей, які не піддаються емпіричному вивченню, є, очевидно, архетипи колективного несвідомого (*К. Юнг*), що має свої паралелі в ноосфері (*В. Вернадський*) або в «світі

ідей» (*Платон*). Тому відомі світові релігії (християнство, буддизм, іслам) — як найвища основа цінностей — є головними регуляторами суспільного розвитку й людської діяльності (*М. Вебер, А. Тойнбі*).

Базовим цінностям відповідають **три універсальні начала** — *ідеальні типи*, яких немає, як правило, у чистому вигляді в емпіричній реальності. Ці начала-функції так само одночасно тяжіють один до одного і протистоять один одному, як і сконструйовані на їхній основі базові цінності *Істини, Краси й Добра*. Зазначені цінності відповідають трьом сферам організації суспільства (духовній, політичній, виробничій), трьом основним соціальним станам (духовно-пізнавальному, захисно-адміністративному, виробничому), трьом сферам психологічної структури (пізнавальній, вольовій, емоційно-сенсорній), трьом «сильним» типам темпераменту (*І. Павлов*), трьом головним кастам давніх суспільств (жерців, воїнів, ремісників) тощо.

Існує, однак, і ще одна — **четверта** — базова цінність під назвою *Справедливість*, яка символізує: четвертий, «обслуговуючий» клас (у давньоіндійському суспільстві це була варна шудр, яка через своє неарійське походження кардинально відрізнялася в правах і функціях від трьох вищих, арійських каст); «слабкий» тип нервової системи (на відміну від трьох «сильних»); люмпенізовані й маргінальні елементи перших трьох станів, які, на відміну від тих, що усвідомили свої соціальні ролі — функції співвітчизників перебувають ніби на рівні соціального несвідомого. Справа, напевне, в тому, що три основні соціальні *сфери* — *функції* (духовна, політична, виробнича) мають, відповідно до закону єдності й боротьби протилежностей, як *раціональну* так і *ірраціональну* складові. Наприклад, пізнавальна сфера людини містить мислення та інтуїцію, *вольова* — свідому волю й несвідомі інстинкти, *емоційна* — почуття і відчуття.

Звідси — базова цінність **Істини** має свої «іпостасі» у вигляді категорій *Віри* (інтуїція) і *Знання* (мислення); базова цінність **Краси** може бути категорією *Долі* (вираження релігійно-ідеалістичного уявлення про надприродну силу, божественний промисел, який визначає всі події в житті людей) або як стихійно-екстатичний початок, ірраціональна харизма, стихійна міць у категорії *Сили*; базова цінність **Добра** може набувати «іпостасей» категорії або духовного, або матеріального *Блага*; нарешті, цінність **Справедливості**, яка оцінює розподіл у соціумі насамперед матеріальних благ, близька за своїм змістом до категорії *Рівності* (тобто необхідності однакового становища людей

у суспільстві), а також до категорії *Достатку* (регулює споживчу діяльність членів суспільства) і *Свободи*, що означає можливість діяти відповідно до власних бажань, не детермінованими зовнішніми умовами.

У цілому можна констатувати, що **схема соціально-історичного розвитку** виглядає так:

- на певних історичних етапах відбувається об'єктивна, незалежна від волі людей *глобальна зміна базових цінностей* (Істини — Краси — Добра — Справедливості), які закладені в архетипах колективного несвідомого (*К. Юнг*) і мають свої паралелі в ноосфері або «світі ідей» (*В. Вернадський, Платон*);

- зміна базових цінностей, яка відбувається, позначається появою відповідної релігійно-етичної системи (*нової релігії або ідеології*), що визначає *орієнтири* соціального розвитку на цьому історичному етапі, а також сутнісну характеристику *історичного періоду* (духовний, політичний, економічний, споживчий);

- носіями нових релігійних або ідеологічних систем виступають відповідні расово-етнічні *спільноти* (суперетноси, етноси, субетноси), а у середині них — відповідні соціальні *стани* (духівництво, аристократія, буржуазія, пролетаріат, декласовані елементи), які відповідають новій базовій цінності і релігії, які її представляють;

- народи й соціальні верстви, які якнайкраще відповідають новій системі цінностей, стають *пануючими* на цьому історичному етапі (т. зв. *історичні народи*), а також визначають домінування в соціумі найадекватніших їм *сфер* — духовної, політичної, економічної (тому розрізняють релігійно-культурні народи, народи-завойовники, народи-виробники, народи-паразити);

- домінування певних сфер організації соціального життя співвідноситься з перевагою в суспільстві носіїв характерних рис відповідних *психологічних сфер* (мислителів, воїнів-адміністраторів, виробників, торговців, люмпенів), що відображається в перевазі у цьому суспільстві відповідного типу *соціального характеру*.

Звідси закон: вищими орієнтирами й регуляторами людської діяльності є базові цінності, періодична й закономірна зміна яких призводить до появи нових релігій і ідеологій, історичних часів і народів, які відповідають їм, а також до домінування в суспільстві відповідних сфер соціологічної й психологічної структури.

(Продовження у наступному номері)

Література

1. Богданов А. Всеобщая организационная наука. — М.: Экономика, 1989.
2. Вебер М. Избранные произведения: Пер. с нем. — М., 1994.
3. Вернадский В. И. Труды по всеобщей истории науки. — М.: Наука, 1988.
4. Волков Ю. Г., Поликарпов В. С. Человек: Энциклопедический словарь. — М.: Гардарики, 1999.
5. Гегель Г. В. Феноменология духа. — СПб., 1913.
6. Лао-Цзы. Обрести себя в Дао / Сост. И. И. Семеновко. — М., 1999.
7. Краткая философская энциклопедия. — М.: Энциклопедия, 1994.
8. Кузнецова М. Дезорганизация и организация как свойства социальных систем // Проблемы теории и практики управления. — 1994. — № 6. — С. 93–98.
9. Платон. Диалоги. — Ростов н/Д.: Феникс, 1998.
10. Тойнбі Дж. А. Дослідження історії / Пер. з англ. У 2 т. — К.: Основи, 1995.
11. Философский словарь. — М.: Политиздат, 1980.
12. Цикличность в социальных системах // Социологические исследования — 1992. — № 1. — С. 36–44.
13. Щёкин Г. Социальная философия истории (теория социального развития). — К.: МАУП, 1996.
14. Щёкин Г. Теория социального управления. — К.: МАУП, 1996.
15. Щёкин Г. Диалог цивилизаций: новые принципы организации мира. — К.: МАУП, 2002.
16. Щёкин Г. Культурное разнообразие мира: пути и препятствия. — К.: МАУП, 2003.
17. Щепанский Я. Элементарные понятия социологии. — М.: Прогресс, 1969.
18. Юнг К. Г. Психологические типы. — М.: Госиздат, 1924.

Лідерство – фактор суспільного розвитку

Проблеми формування керівників-лідерів

*Віктор КОЛПАКОВ,
доктор менеджменту,
кандидат військових наук,
професор кафедри
управління персоналом
МАУП*

*Олег АНІСІМОВ,
грант-доктор філософії,
доктор психологічних
наук, професор,
завідувач кафедри
стратегічного
проектування ІПК
державної служби РФ*

Проблемна ситуація в галузі управління та у сфері допрофесійної і професійної освіти

В управлінській сфері України і Росії склалася складна кризова ситуація. Рішення, які приймають керівники різних рівнів, найчастіше не співпадають з напрямками протікання контрольованих процесів. Стара система формування керівників зруйнована, а нова ще не створена. Особливо страждає її базова ланка — шкільна допрофесійна і професійна підготовка майбутніх керівників, немає ліцеїв і коледжів відповідного профілю. Система нашої освіти і виховання (у середній і вищій школах) має іс-

тотний пробіл. Учні не вистачає управлінської підготовки. Саме тому багато хто з них не має сучасної «Я — концепції», ціннісних орієнтацій; не в змозі керувати «самим собою», раціонально організувати дії, орієнтуватися в навколишньому (соціальному і діяльнісному) світі. Парадокс у тому, що роль управлінських і організаційних відносин зростає, а рівень відповідної культури нашого суспільства, який визначає добробут громадян, залишається вкрай низьким; причини цього — в системі виявлення, розвитку і висування управлінських кадрів, базисом якої має бути шкільна освіта і виховання.

У наших країнах існують спроби заповнити прогалини в освіті керівників, які виникли в результаті ігнорування суспільством викликів часу, які спричинили на Заході «управлінську революцію». Але використання для цього закордонних підручників, які не враховують особливостей України і Росії, їх культур і традицій, призводить до неефективного, механічного застосування «чужих» управлінських технологій.

У цілому існує **спрощене розуміння** теорії і практики управління. Сам механізм формування управлінської культури суспільства є однобоким, у ньому відсутні необхідні ланки: формування управлінських концепцій, проектів, програм; мотивація до творчої управлінської діяльності; впровадження інноваційних управлінських технологій і змін до кращого саме організаційних відносин тощо.

Спроба прискореного реформування суспільства за допомогою використання переважно економічних методів управління, заміни державного регулювання ринковими механізмами, усунення так званої командно-адміністративної системи виявилася історично і тактично помилковою. У результаті наші країни прискорено ввійшли у стан глибокої системної кризи: криза влади, управління й управлінської культури керівників.

При такій ситуації рівень господарювання в наших країнах виявився настільки низьким, що вигідним став увіз предметів споживання з-за кордону. Це означає крах економіки. Необхідний пошук способів відновлення економіки, розвитку суспільства. Національні ресурси практично не втягнуті у відтворювальний процес. Якщо вони і «оживлюються» за допомогою іноземних інвесторів, то аж ніяк не з користю для наших держав.

Школа як базова сходинка систем освіти в Україні і Росії, переживає нині серйозну кризу і, незважаючи на інновації і спроби її реформування, поки не може впоратися з тими завданнями, які вона має вирішувати для прогресу суспільства.

Тим часом людська цивілізація вступила в постіндустріальний етап суспільного розвитку, який характеризується, насамперед, наукомісткою економікою, яка вимагає **розвитку масової людини**. Тільки людина, яка реалізує себе, є виразником ресурсу розвитку цієї цивілізації. Новий етап, у який вступило людство, називають інформаційним. Серед його головних характеристик — комп'ютерна революція, інтегрованість різних галузей знань, небувалий простір для прояву пізнавальних здібностей і творчості особистості.

У багатьох країнах світу відбулася «управлінська революція». Зазнали істотних змін цілі управлінської діяльності на державному рівні. Нині ставка робиться саме на розвиток особистості. Американці, заклопотані високою конкурентноздатністю Японії, визнають, що справжніми джерелами прогресу Країни сходу сонця є не протекціонізм, не копіювання чужих ідей, а **використання можливостей власної системи освіти**.

У нашій освіті передбачене формування системності, цілісного погляду на світ, однак, серед абітурієнтів не рідкість — молоді люди з деформованим, фрагментарним мисленням. Мало того, не кожному студенту перших курсів вдається осмислити цілісність і системність життєвих і діяльнісних процесів. Здебільшого випускники мають однобокі життєві й управ-

лінські концепції, вони схильні розвивати в професійній діяльності об'єкти за допомогою вдосконалювання техніки, технологій, економіки окремо взятих. Допрофесійна управлінська підготовка, на наш погляд, буде сприяти придбанню системного бачення світу ще в школі. Це забезпечить стійкість студента перед шкідливим впливом вузівського спеціалізованого середовища.

Зрозуміло, не всі школярі виявляють схильність до управлінської діяльності, і не кожен із них може вийти на рівень системності. Тому необхідна робота для виявлення лідерських якостей учня, щоб розвинути їх у дітей за допомогою безперервного управлінського навчання.

Прогрес суспільства і системи освіти — взаємозалежні. Слабкою ланкою в їх сполученому ланцюзі є **навчання управління**. Звідси йде управлінська некомпетентність більшості керівників усіляких рівнів. Розвиток суспільства дедалі тісніше пов'язується з розвитком освітньої системи з органічним включенням в неї **допрофесійної управлінської підготовки** учнів.

Принципові проблеми управління розвитком професійної діяльності

Професійна діяльність керівника може бути оцінена за рівнем професіоналізму, залежно від тієї або іншої системи критеріїв. Оскільки ми опираємося на діяльнісний підхід, запропонуємо найпростіші підстави поділу рівнів. Вони будуть використані для оцінки стану діяльності управління. Найпростіша типологія («сходи») рівнів, на наш погляд, включає наступні підрівні: **«дилетантський»**, **«рутинний»**, **«інноваційний»**, **«критеріально-інноваційний»**.

В основі **дилетантського** рівня закладено залучення в реалізацію норм діяльності людини, яка не усвідомлює необхідності приведення своїх можливостей у відповідність з вимогами фіксованих (актуальних і потенційних, конкретних і абстрактних) норм діяльності. Дилетант починає вирішувати завдання без перевірки внутрішньої готовності до їх вирішення, установки на корекцію цієї готовності у випадку виявлення невідповідності до зовнішніх нормативних вимог.

Для **рутинного** — характерне усвідомлення необхідності зазначеної відповідності і готовності до корекції своїх можливостей аж до реального існування здібностей до фіксованої норми. Крім особливо значимого, розглядається конкретна норма, «завдання». Вона має го-

товий спосіб рішення. Тому для налагодження рутинного пласту професійної діяльності потрібні типові задачі, мінімальна кількість яких дає змогу досягати фіксованої цілі при наявності відповідних здібностей.

Для **інноваційного** рівня характерна необхідність корекції змісту завдань у межах колишніх або нових цілей. Тому працівник повинен мати задатки (мотиваційні, інтелектуальні, вольові й ін.) до переходу від одного рівня до іншого.

При **критеріально-інноваційному рівні** управління перехід від завдання до завдання опосередковується критеріями інтелектуального (теорія, поняття, категорія, концепція) і духовного (ідеал, цінності, світогляд) типів. На шляху інноваційного використання інтелектуальних критеріїв формуються такі типи норм, як «метод», «підхід», «принцип», «стратегія». У цих же умовах формуються такі найважливіші одиниці мислення: «проблематизація» і її результативне вираження — «проблеми», а також різниця між «завданням» і «проблемою», перехід від завдання до проблеми. Формуються також основні культурні форми організації мислення — орієнтована на завдання і «проблема». Навчальні процеси довузівського, вузівського і післявузівського типу не передбачають спеціальної підготовки керівників за критеріями рівня професіоналізму. Завдання, характерні для управлінської мисленнєвої діяльності, не виділені, не типізовані. Керівники не узгоджують свої дії з вимогами типових завдань, специфічних для керівника. Діагностика рівнів здібностей і діяльності керівників була здійснена в 80–90-і роки у спеціальних процедурах ігromodelювання — «організаційно-діяльнісних іграх» (ОДІ). Результати такої діагностики дали змогу зробити ширший висновок про дилетантський рівень професіоналізму всього управлінського корпусу. І це попри закономірні процеси практичної, стихійної адаптації до умов управління, формування стихійних стереотипів і навіть «успішність» в управлінні, досягнену талановитими керівниками.

Такий «вирок» виглядає ілюзорним, він опирається на іншу, ніж прийнято, базу критеріїв. Саме нагромадження знань, стихійних умінь не може бути ознакою професіоналізму в управлінні, навіть рутинному. Ці процеси не переводять дилетанта на вищий рівень професійної діяльності. Якщо реально опиратися на зміст і форму фіксованих задач, їх типізованість, то для появи завдань потрібна безпосередня підстава — узагальнене уявлення про управлінську діяльність і акцентування окремих

уявлень у змісті. Але для того, щоб став можливий цей розумовий і діючий цикл, необхідна сама **«теорія діяльності»**, а потім ще надійніша підстава — **«мова теорії діяльності»**. Аналіз ігromопрактики ОДІ доводить, що переважна більшість керівників не має систематичних теоретико-діяльнісних уявлень, не володіє мовою теорії діяльності як системою засобів професійної активності керівників. Але ж саме керівники за своєю функцією повинні будувати і перебудовувати діяльність — свою і виконавців. Чи можна уявити собі математика-професіонала поза специфічною для нього мовою, системою засобів мислення? В управлінську діяльність сьогодні залучаються різноманітні синкретичні, зібрані з різних галузей знання, мовні засоби. Для власника набору стихійно сформованих знань навчитися правильно користуватися інтелектуальним інструментарієм — завдання надскладне. Тому керівник (муніципальний зокрема), який не володіє засобами теорії діяльності, **не може бути професійним**. Діяльнісний світогляд і світосприйняття, парадигми понять і категорій відповідної мови, загальнокультурні вимоги до мислення, типові культурні форми мислення керівникам, як правило, не відомі. Вони не тільки не знають стану справ у культурі мислення і культурі рефлексивного аналізу діяльності, не тільки не прагнуть опанувати і застосовувати культуру цього напрямку, а й різко, негативно ставляться до спроб внести форми і засоби такої культури в реальність управління. Серед безлічі внутрішніх причин неприйняття перекладу мислення, рефлексії, мислєдіяльності з рівня «природності» (дилетантського рівня професіоналізму) на рівень «штучно-природний» (власне професійний рівень) можна виділити наступні:

- *по-перше*, своєрідний інтелектуально-нормативний професійний «нігілізм». Цінність і практична необхідність підпорядкування нормативним вказівкам не заперечується і часто стимулюється. Але приведення своїх здібностей у відповідність з нормами діяльності сприймається, переважно, як доля виконавців. У свою чергу керівники переконані в тому, що їх діяльність є творчою, винятково рухливою, непередбачуваною, а нормативні межі, як правило, мають орієнтуючий, а не передбачений характер;

- *по-друге*, переважає думка, що управлінська діяльність не може бути технологізована за її істотною складовою, що організація праці — вторинна і має до суті справи опосередковане відношення. Перевага надається не техно-

логічним формам (які вимагають не тільки відповідних здібностей, а й знань), а стереотипам і «досвідченості». В Україні і Росії в роки реформ з'явилася величезна кількість закордонних видань з управління й економіки, які перевершують за своїм статусом вітчизняні. Хоча така література частіше не спрямовує на завдання, а швидше орієнтує і містить масу різноманітної інформації, яка не базується на теорії діяльності, а зводиться до емпіричної схематизації досвіду;

- *по-третьє*, на відміну від закордонних колег, які адаптувалися до соціокультурного досвіду стихійної рефлексивної самоорганізації, наші керівники, досить стихійні в рефлексії, трактують роль самоорганізації в рішенні завдань як другорядну, малозначиму і таку, яка заважає успішному досягненню мети.

(Хибність такої позиції керівників-практиків створює досить складні проблеми у підвищенні їхнього професійного рівня. Водночас формування управлінської культури школярів у спеціалізованих класах, а студентів — на додаткових заняттях, на першому етапі, дає змогу обійти зазначені вище труднощі).

Особливістю ситуації є поєднання масового непрофесіоналізму керівників при швидкому виникненні природних стереотипів, які не мають ніякого відношення до культури мислення і діяльності, різкого злету культурно-розумових і культурно-рефлексивних розробок, коли прискорюється нагромадження модельних зразків вищих форм мислення.

Ці дві протилежності поки що борються, а культурні розробки їх не потребують. Практики виявляють невиправдану обережність у залученні культурних розробок, боячись «провалитися» і «заплутатися» у мережах складного мислення. Однак не тільки антикризове управління, а й необхідність структурування всього кращого і перспективного в Україні і Росії, на фоні погрози деградації, скочування на рівень третьорядних держав, визначають звернення до наймогутніших інтелектуальних технологій.

З усвідомленням такого стану справ формується і зміст «замовлення» на технології управління, формування або корекцію професійних якостей осіб, які приймають і реалізують рішення у галузі муніципального управління.

Концептуально виразивши сутнісну основу такого «замовлення», можна ввести загальну ознаку «техніки» управління, адекватну до зовнішніх умов. Управління має бути рефлексивним. Це означає, що в центрі уваги опиняються не чітко визначені норми мислєдїй, пси-

хокоректуючих, соціотехнічних і інших дій керівника (хоча їхня значимість ніяк не зменшується), а **рефлексивна самоорганізація керівника**. Тільки той, хто володіє цим умінням, може ефективно діяти у фіксованих межах вимог керівників (відповідно до можливих коректувань), а також впоратися з ситуаціями, які вимагають швидкого визначення строгих, але недовготривалих меж організації управлінської діяльності. Іншими словами, вся управлінська структура установи потрапляє в залежність від динаміки і результативності рефлексивного самозабезпечення особи, яка приймає рішення. Через це реально керує не той, у кого вища посада, а той, у кого вищий рівень рефлексивного аналізу.

Рефлексія є основним інтегральним механізмом психіки людини, яка забезпечує пізнання в управлінській ситуації і розробку нормативних вимог до «власної» роботи. Вона ж, проблематизуючи попередній досвід, створює базу для подібного оформлення поточної діяльності. Зрозуміло, що зі зростанням ролі рефлексії і, зокрема, проблематизації діяльності її норм, зростає і відповідальність за перебіг і результати; практично це означає посилення вимог на користь її невинпадковості, вбік **додання інтелектуальним процесам культурної форми**.

Отже, рефлексія як специфічний механізм реалізує три вихідні функції: реконструкції, які виникли («дослідження»), реконструкції — причини ускладнень і динаміки її «гальмівного» впливу на дію («критика») і конструювання зміненого способу дії («нормування»). Ці функції виражають перехід від минулого до майбутнього через кордон двох орієнтацій — збереження і зміни дії (рис. 1).

Рис. 1. Функціональна структура управлінської діяльності

Але реалізація цих вихідних функцій може відбуватися в П-формі («природній», стихійній, ситуаційній, індивідуальній тощо), в ПШ-формі (природно-штучній), коли організує початок ще не є провідним, і в ШП-формі («штучно-природній», культуровідповідній, нестихійній, надіндивідуальній, надситуаційній тощо). Конкретною умовою переходу від ПШ- до ШП-форми рефлексії є введення **інтелектуальних** критеріїв (концепцій, понять, категорій, світогляду) і **духовних** критеріїв (ідеалів, цінностей). При цьому інтелектуальна самоорганізація має не просто орієнтуватися на вимоги критеріїв, — вона повинна підпорядковуватися їм.

Докорінний поворот в управлінській освіті, на наш погляд, залежить від успішного подолання емпіризму мислення й опори на специфічні мовні засоби рефлексії — мова теорії діяльності. Саме тому «лейтмотивом» проекту є освоєння тими, кого навчають, мови теорії діяльності. Це необхідна передумова управлінського професіоналізму.

Нові цінності освіти

Оцінка проблемної ситуації освіти в Україні і Росії свідчить про те, що необхідні принципово інші, інноваційні технології навчання школярів і студентів. У навчанні переважає поки предметний підхід, недосконалість якого очевидна.

Сьогодні нашій школі потрібні інтегруючі предмети, уроки, що здатні формувати системне мислення учнів, цілісне бачення, а далі — і розуміння світу (для керівників — діяльнісне). Історичний і сучасний досвід багатьох країн свідчить, що починати найкраще із залучення учнів в ігрову управлінську діяльність, яке дає змогу вдихнути життя в «мертве» предметне знання. Тут виявляється сила динаміки розуму і дії.

Практична діяльність викладача безпосередньо залежить від особливостей того типу навчальної ситуації, у якій він використовує свій педагогічний вплив, а також від тих **цінностей освіти**, які закладаються в основу проектування навчальних процесів. Нові ціннісні орієнтири додають іншу значимість і типам навчальних ситуацій.

У дискусіях і нарадах часто протиставляються **освіта** і **навчання**. Першим критерієм розрізнення цих процесів є наявність попереднього спрямування на майбутню діяльність. Вважається, що навчання, на відміну від освіти, її має. У тому й іншому процесі (освіті і навчанні) людина, здобуваючи нові здібності,

знання й уміння, потреби і цінності, змінюється. Однак, як часто зазначають прихильники протиставлення, у процесі навчання враховується необхідність наступного входження в ту або іншу діяльність (виконання відповідних обов'язків, реалізація строго фіксованих норм), тоді як освіта вільніша: у ній цінність зміни відділена від наступної інтеграції (зокрема і в управлінні).

На нашу думку, необхідно зіставити індивідуально прийнятну зміну учня із соціально необхідним. Стабільність змісту і форми навчання поза протиставленням навчання й освіти залежить не від опозиції «учень-вчитель», а від способу існування в ній навчального, у побудові його діяльності і зіставленні його з пізнавальною активністю того, кого вчать.

Майстри педагогічного управління намагаються уникати в роботі рутинізації, формального «управління», яке не враховує принцип прийнятності впливу, призводять до голого «адміністрування», «нав'язування» правильних істин. Справжня педагогічна діяльність припускає «опір» педагогічному впливу, пов'язаному з різницею індивідуальних якостей, розумінням реальності, системами цілей, цінностей тощо. А у формалістичній — учень є лише виконавцем, який виконує ті або інші норми, «підказані» педагогом. Для такого «наставника» самосвідомість учня, його мотивація, самовизначення — несуттєві. Тому спрощеним стає управління діяльністю учня (і рефлексією зокрема); спостереження за розумінням і прийняттям педагогічних впливів; непотрібним — ситуативно значиме моделювання умов для спрямування і прискорення зміни об'єкта навчального процесу зберегти суб'єктивне прийняття задач учнем.

Тобто в процесі навчання, коли виявляється цілісність особистісно значимих процесів удосконалювання учня, можна досягти його **самовираження і самореалізації**, з однієї сторони, і «чутливості» до соціально-культурних вимог у навчанні, яка виражається в діях і рефлексії педагогів — з іншої.

На нашу думку, різниця освіти і навчання в тому, що останнє (як і виховання) завжди передбачає кінцевий результат процедури зміни людини, яка (процедура) є наслідком «замовлення» суспільства.

Соціальні і культурні умови в історії рухомі, мінливі. Вони визначали в різних суспільствах і культурних середовищах різні акценти у сфері можливих замовлень на освіту. В одних випадках виділялася здатність виконувати конкретні дії, опираючись на знання й уміння. В

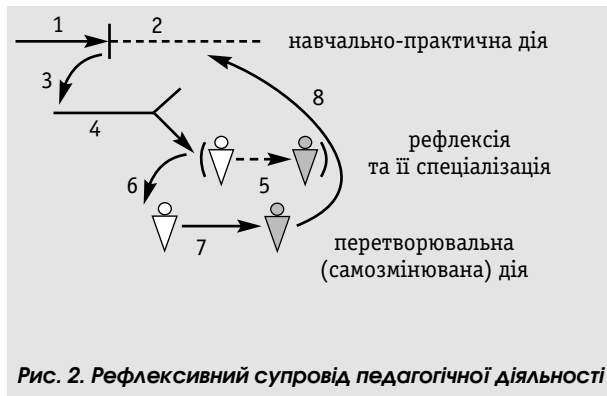

Рис. 2. Рефлексивний супровід педагогічної діяльності

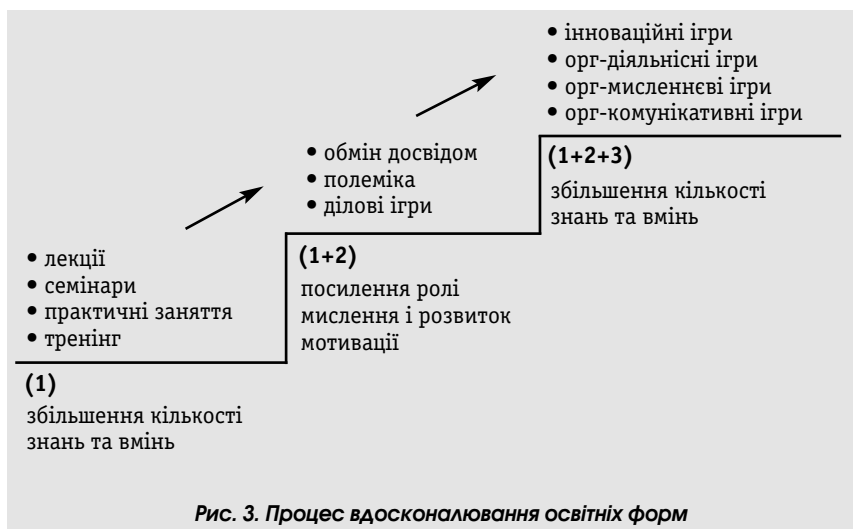

Рис. 3. Процес вдосконалювання освітніх форм

інших підкреслювалися умови, при яких людина може конкретизувати «абстрактну» здатність діяти. Це ставило на перший план розвиток мислення, загальної готовності до дій, культуру і того, й іншого.

У сучасних умовах найбільше цінуються самоорганізованість (здатність поєднувати дії і рефлексію) і саморозвиток (здатність нарощувати потенціал гармонійної діяльності).

Нові цінності освіти визначають її перехід з орієнтації на **сьогоднішнього** фахівця (який ситуативно і випадково реагує на нові умови) до підготовки **необхідного** фахівця (який реагує на умови відповідно до інтелектуальних і ціннісних критеріїв).

Функції педагога впливають зі змісту замовлення на освіту і способу участі у зміні того, кого навчають, і того, кого виховують. Для зміни людині необхідні такі умови (рис. 2): спроба практичної дії (1), зустріч із ускладненнями (2), вихід у рефлексію (3), рефлексія (4) з її спеціалізацією на здібності людини як причини ускладнень і зі спрямованістю на зняття цих ускладнень (5), перехід до специфічної дії за результатами рефлексії — проектування способів набуття відсутніх здібностей (6),

здійснення цієї перетворювальної дії (7), повернення у практичну дію (8).

Функції педагога диференціюються паралельно циклу самозміни, із загальною спрямованістю на мотиваційне й операційне забезпечення проходження циклу учнем. Так педагог «виросує» нові здібності за допомогою створення умов, прийнятих і для учня, і для «замовників», самозміни того, кого навчають. Педагог управляє діяльністю учня з метою його самозміни.

Перехід до реалізації нового замовлення на освіту вимагає вдосконалювання педагогічних

форм навчання. Крім традиційних (семінари, лекції, практичні заняття тощо) для активізації позиції учня необхідно вводити у систему навчання **інноваційні форми навчальної діяльності**: ділові, організаційно-діяльнісні й організаційно-розумові ігри тощо (рис. 3).

Введення нових складних форм навчання підвищує рівень вимог до здібностей педагога, який застосовує ці форми.

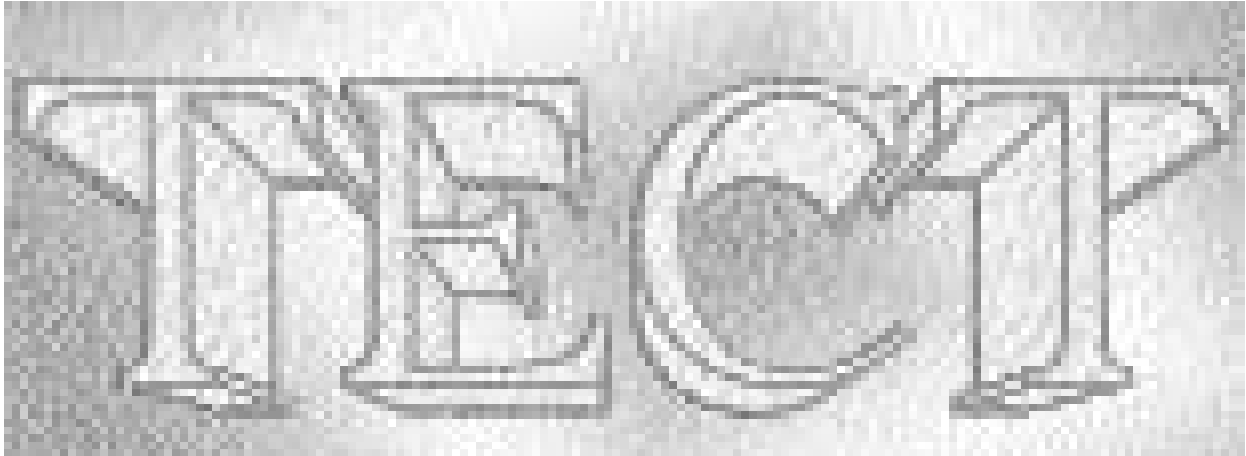
Педагог має бути компетентним у використанні таких технік:

- дійство-техніка (моделювання дії),
- мисле-техніка (моделювання рефлексії),
- психо-техніка (моделювання психічного стану),
- групо-техніка (моделювання початку відносин з іншими і створення групової цілісності),
- соціо-техніка (моделювання управління спільною діяльністю).

У зв'язку з цим у межах такого курсу передбачена спеціальна робота з педагогічним колективом, який залучається до реалізації проекту.

Література

1. Анисимов О. С. Педагогическая акмеология: общая и управленческая. — Мн.: Технопринт, 2002.
2. Анисимов О. С. Стратегический портрет лидера России. — М., 2004.
3. Колпаков В. М. Теория и практика принятия управленческих решений. — К.: МАУП, 2004.
4. Колпаков В. М., Дмитренко Г. А. Стратегический кадровый менеджмент. — К.: МАУП, 2005.

Дослідження імпульсивності

Мета дослідження: визначити рівень імпульсивності.

Матеріал та обладнання: тест-опитувальник В. А. Лосенкова, який складається з 20 питань, до кожного з яких додається чотирибальна шкала відповідей, ручка.

Процедура дослідження: дослідження може проводитись із одним досліджуванним або з невеликою групою. Досліджуваному пропонують текст опитувальника з чотирибальною шкалою відповідей за кожним питанням. Під час роботи групи необхідно стежити за дотриманням чотирибальної шкали відповідей за кожним питанням та дотриманням суворої індивідуальності у виконанні тесту.

Інструкція досліджуваному: «Пропонований вам тест-опитувальник містить 20 питань. До кожного з них дана шкала відповідей. Уважно прочитайте кожне питання та обведіть кружечком номер обраної вами відповіді. У тесті немає «поганих» та «гарних» відповідей. Намагайтесь почуватися вільно та відповідати відверто. Переважає та відповідь, яка першою спаде вам на думку».

Опитувальник

I. Якщо ви беретесь за якусь справу, то завжди доводите її до кінця?

1. Певно, що так.
2. Можливо, так.
3. Можливо, ні.
4. Ні, не завжди.

II. Ви завжди спокійно реагуєте на різкі або невдалі зауваження щодо себе?

1. Певно, що так.
2. Можливо, так.
3. Можливо, ні.

III. Ви завжди виконуєте свої обіцянки?

1. Певно, що так.
2. Можливо, так.
3. Можливо, ні.

IV. Ви часто говорите і дієте під впливом хвилинного настрою?

1. Дуже часто.
2. Доволі часто.
3. Доволі рідко.
4. Майже ніколи.

V. У критичних, напружених ситуаціях ви добре володієте собою?

1. Так, завжди володію.
2. Можливо, завжди.
3. Можливо, ні.
4. Ні, не володію.

VI. У вас часто без очевидних або достатніх причин змінюється настрій?

1. Таке трапляється дуже часто.
2. Буває час від часу.
3. Таке трапляється рідко.
4. Такого зовсім не буває.

VII. У вас часто виникає необхідність робити щось насильно, коли обмаль часу?

1. Певно, що так.
2. Можливо, так.
3. Можливо, ні.
4. Певно, що ні.

VIII. Ви могли б назвати себе цілеспрямованою людиною?

1. Так, міг би.
2. Можливо, міг би.
3. Скоріш за все, не міг би.
4. Певно, що не міг би.

IX. У словах та вчинках ви дотримуєтесь прислів'я: «Сім разів відмір, один раз відріж»?

1. Так, завжди.
2. Часто.
3. Рідко.

4. Ні, майже ніколи.

X. Ви підкреслено байдужі до тих, хто несправедливо висловлюється та підкреслено зачіпає вас, наприклад, в автобусі або трамваї?

1. Так я реаую майже завжди.
2. Так я реаую доволі часто.
3. Я рідко так реаую.
4. Я ніколи так не реаую.

XI. Ви сумніваєтесь у своїх силах та здібностях?

1. Так, часто.
2. Інколи.
3. Рідко.
4. Майже ніколи.

XII. Ви легко захоплюєтесь новою справою, але можете швидко втратити до неї інтерес?

1. Певно, що так.
2. Мабуть, так.
3. Мабуть, ні.
4. Певно, що ні.

XIII. Ви можете стримуватись, коли хто-небудь із ке рівниства незаслужено вам дорікає?

1. Певно, що так.
2. Мабуть, так.
3. Мабуть, ні.
4. Певно, що ні.

XIV. Вам здається, що ви ще не знайшли себе?

1. Згоден, так воно і є.
2. Скоріш за все, це так.
3. Із цим я навряд чи погоджусь.
4. Я з цим не погоджуюсь.

XV. Чи можливо, що під впливом нових обставин ваша думка про самого себе не раз зміниться?

1. Певно, що так.
2. Доволі вірогідно.
3. Маловірогідно.
4. Майже невірогідно.

XVI. Зазвичай вас важко вивести із рівноваги?

1. Певно, що так.
2. Мабуть, так.
3. Мабуть, ні.
4. Певно, що ні.

XVII. У вас виникають бажання, які з певних обставин неможливо здійснити?

1. Такі бажання виникають у мене часто.
2. Такі бажання виникають час від часу.
3. У мене рідко виникають такі бажання.
4. Бажань, які неможливо здійснити, у мене не виникає.

XVIII. Обговорюючи з ким-небудь важливі життєві проблеми, ви помічаєте, що ваші власні погляди ще не зовсім сформувались?

1. Так, часто помічаю.
2. Інколи помічаю.
3. Помічаю доволі рідко.
4. Ні, ніколи не помічаю.

XIX. Чи трапляється таке, що якась справа вам так набридає, що, не закінчивши її, ви беретесь за нову?

1. Так, таке часто трапляється.

2. Інколи таке буває.

3. Таке буває доволі рідко.

4. Таке майже ніколи не буває.

XX. Ви децю неврівноважена людина?

1. Певно, що так.

2. Мабуть, так.

3. Мабуть, ні.

4. Певно, що ні.

Обробка результатів

У процесі обробки результатів підраховують величину показника імпульсивності «ПІ». Це сума балів, яка набрана за шкалами всього тесту-опитувальника.

У цьому тесті-опитувальнику чотирибальна шкала відповідей.

Для питань 1, 2, 3, 5, 8, 9, 10, 13, 16 номер шкали відповідає кількості балів, тобто 1, 2, 3 або 4.

Для питань 4, 6, 7, 11, 12, 14, 15, 17, 18, 19, 20 бали підраховуються за шкалою у зворотному порядку, тобто шкалі 1 відповідає бал 4; шкалі 2 – 3, шкалі 3 – 2 і шкала 1 дорівнює 4 балам.

Таким чином, показник імпульсивності може варіювати у різних людей від 20 до 80 балів.

Аналіз результатів

Імпульсивність — це риса, протилежна вольовим якостям цілеспрямованості та наполегливості. Чим більша величина показника імпульсивності «ПІ», тим більша імпульсивність.

Рівень імпульсивності може бути охарактеризований як високий, середній та низький.

Якщо величина «ПІ» перебуває у межах 60–80, то імпульсивність високого рівня, тобто виражена сильно; якщо його величина від 35 до 65 — то рівень її середній, імпульсивність помірна, а якщо 34 та менше — то імпульсивність низького рівня. Високий рівень імпульсивності характеризує людину з недостатнім самоконтролем у спілкуванні та діяльності. Імпульсивні люди часто мають невизначені життєві плани, у них немає стійких інтересів і вони захоплюються то одним, то іншим.

Люди з низьким рівнем імпульсивності, навпаки, цілеспрямовані, мають виразні ціннісні орієнтації, виявляють наполегливість у досягненні поставленої мети, прагнуть доводити розпочаті справи до кінця.

Якщо імпульсивність висока, то слід скласти програму самовиховання, спрямовану на її зниження та збільшення цілеспрямованості. При цьому варто врахувати особливості локусу суб'єктивного контролю.

За матеріалами:

Психологические исследования:
Практикум по общей психологии
для студентов педагогических вузов /
Сост. Т. И. Пашукова, А. И. Доппа,
Г. В. Дьяконов. Учеб. пособие. —
М.: Изд-во «Институт практической
психологии», 1996.

У рубриці
«БІЗНЕС-АКАДЕМІЯ»:

- **НОВІ РИСИ ПРЕДМЕТА
УКРАЇНСЬКОГО
АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА**
- **ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ
КРИМІНАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ЗА ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКОГО
ПРАВА В УКРАЇНІ**

Нові риси предмета українського адміністративного права

*Вадим АВЕР'ЯНОВ,
доктор юридичних наук,
професор, завідувач
відділу проблем
державного управління
та адміністративного
права Інституту
держави і права
ім. В. М. Корецького
НАН України*

Адміністративне право є необхідною умовою і засобом функціонування публічної влади у забезпеченні прав і свобод людини і громадянина. Але сучасне українське адміністративне право не відповідає своєму об'єктивному призначенню. Функція цієї галузі права залишається істотно деформованою. Це виявляється передусім у тому, що й досі, не тільки у суспільній свідомості, а й серед фахівців-юристів зберігається властива радянському періоду певна абсолютизація лише двох аспектів суспільного призначення адміністративного права, а саме:

- а) з одного боку, як «управлінського» права, тобто як засобу управлінського впливу держави на суспільні процеси;
- б) з іншого — як «карального» права, яке регламентує використання державою у відносинах із громадянами різноманітних засобів адміністративного примусу, зокрема заходів адміністративної відповідальності.

Українське адміністративне право потребує радикальних реформ. Його вирішальним спрямуванням має бути принципова зміна суспільної ролі і призначення цієї галузі у функціонуванні публічної влади. Визначальною має стати конституційна формула: «Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави» (частина друга ст. 3 Конституції України). Ця формула означає підпорядкування діяльності усіх державних інститутів потребам реалізації та захисту прав людини, їх пріоритетів перед іншими цінностями демократичної, правової держави.

Вирішальне значення для формування нової національної доктрини* адміністративного права має переосмислення фундаментальних засад теорії адміністративного права, найважливіша серед яких — наукове тлумачення *предмета регулювання* цієї галузі права (у загальнозживаному визначенні — предмет адміністративного права). Адже саме завдяки цій основоположній категорії адміністративне право виокремлюється як самостійна галузь українського права і визначається сфера її регулятивної дії.

Нині загальнопоширеним є визначення предмета адміністративного права, згідно з яким, управлінські відносини посідають визначальне місце. Це означає не що інше, як збереження і консервацію традиції колишньої радянської адміністративно-правової науки, де категорія «державне управління» вважалася не тільки базовою, а й домінуючою. Загалом зміст адміністративно-правової науки, насамперед її понятійно-термінологічного апарату, формувався під впливом потреби вивчення побудови і функціонування системи державного управління та її складових елементів.

Якщо узагальнити позиції вітчизняних правознавців щодо предмета адміністративного права, то його зміст становлять групи однорідних суспільних відносин, які формуються у процесі:

- державного управління сферами економіки, соціально-культурним та адміністративно-політичним розвитком, а також відповідної управлінської діяльності органів місцевого самоврядування;
- реалізації делегованих державою повноважень виконавчої влади органам місцевого самоврядування, окремим громадським організаціям та деяким іншим недержавним інституціям, яким можуть бути надані такі повноваження;
- діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у забезпеченні реалізації та захисту в адміністративному порядку суб'єктивних прав громадян і юридичних осіб;
- аналогічної діяльності для виконання покладених законодавством на посадових осіб обов'язків

* «Доктрина» у цьому контексті — це не теоретичні і прикладні знання галузі адміністративного права, а сукупність ключових положень, визначальних засад, теоретичних домінант, які виконують своєрідну методологічну роль у самій науці адміністративного права.

(справляння податків, різних обов'язкових платежів, дотримання будь-яких інших обов'язкових вимог у діяльності органів виконавчої влади і місцевого самоврядування);

- надання органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування громадянам і юридичним особам різноманітних адміністративних (управлінських) послуг;
- внутрішньоорганізаційного управління державних органів, а також з боку адміністрацій (органів управління) державних підприємств, установ та організацій;
- проходження державної служби або служби в органах місцевого самоврядування;
- застосування засобів адміністративного примусу, зокрема заходи адміністративної відповідальності щодо фізичних і юридичних осіб;
- реалізації юрисдикції адміністративних судів і поновлення порушених прав громадян та інших суб'єктів адміністративного права.

Серед наведених суспільних відносин, в яких перебувають суб'єкти адміністративного права, управлінський характер має далеко не основна частина цих відносин [1, с. 3–5]. Натомість *функціонування державних органів та інших публічно-владних суб'єктів*, які перебувають у сфері регулювання адміністративного права, складають дії, пов'язані: а) з реалізацією суб'єктивних прав громадян; б) з розглядом і вирішенням адміністративно-правових суперечок.

На жаль, цю обставину ще недостатньо враховують сучасні українські дослідники теорії адміністративного права. Мало того, вони настільки гіпертрофують управлінську спрямованість адміністративного права, що навіть пропонують вивести за межі його предмета відносини, які не є управлінськими. Наприклад, у такий спосіб інколи намагаються обґрунтувати тезу про начебто «штучне» зарахування адміністративно-деліктних відносин до предмета адміністративного права.

Інша крайність полягає у тому, що вся сфера регулювання адміністративного права без достатніх підстав проголошується або «управлінням», або «сферою управління». Зокрема, деякі дослідники вважають, що навіть у частині, коли адміністративне право регулює відносини між управлінням і громадянами, воно «визначає права і обов'язки громадян, але тільки щодо управління й у сфері управління» [2, с. 313].

Суперечливість тут у тому, що не можна звести до «управління» чи «сфери управління» будь-яку діяльність органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Адже обов'язкова участь цих органів у відносинах із приводу реалізації чисельних суб'єктивних прав громадян (наприклад, видача громадянину акта приватизації земельної ділянки) чи застосування засобів адміністративного примусу (наприклад, зняття номерного знаку з автомобіля) не

свідчить прямо про наявність тут «управління», чи «сфери управління».

Якщо ж погодитись із протилежним тлумаченням, то це знову повертає нас до повної змістової невизначеності поняття «управління» і довільного його використання для характеристики будь-яких відносин чи процесів у сфері діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Це необхідно визнати методологічно не виправданим і практично неконструктивним. Насправді ж, теоретично виважена оцінка ролі «управлінської» складової у предметі адміністративного права має *означати відмову від абсолютизації (надмірного перебільшення) цієї ролі.*

Всупереч поширеним поглядам, функція цієї галузі — регулювати не тільки управлінські відносини між публічно-владними органами з одного боку, і публічно-владними керованими об'єктами — з іншого. Не менш вагоме суспільне призначення адміністративного права — у регулюванні численних і різноманітних *стосунків (відносин) між цими органами і приватними (фізичними і юридичними) особами у забезпеченні згаданими органами необхідних умов для ефективного реалізації, а за необхідності — і захисту належних приватним особам прав, свобод і законних інтересів.* Тобто «управлінська» (за загальноприйнятою етимологією цього терміна — власне «адміністративна») складова предмета адміністративного права не є домінуючою, а важливою складовою.

Подібна **«дихотомія» змісту предмета адміністративного права** незвична тільки для колишньої радянської і сучасної пострадянської (а фактично — неорадянської) вітчизняної моделі адміністративного праворозуміння. У світовій юридичній науці нового часу таку «подвійність» завжди визнавали, що підтверджено, зокрема, вітчизняними представниками так званої «старої, дореволюційної» школи.

Видатний український юрист початку минулого століття В. Л. Кобалевський у «Нарисах радянського адміністративного права» (1924 р.) підкреслював значно більшу (порівняно з іншими галузями права) різноманітність адміністративного права: «З одного боку, це право регулює адміністративну діяльність як таку, тобто стосується способів розв'язання окремих завдань державного управління. З іншого боку, воно дає громадянам ті чи інші права щодо влади і покладає на них ті чи інші обов'язки. У першому випадку для правильного розуміння права необхідно виходити з аналізу тих цілей, які ставить законодавство державному управлінню, в іншому випадку юриста цікавить розмаїття конкретних юридичних відносин між владою і громадянами» [3, с. 519].

Адміністративне право початку ХХ ст. тільки відмежовувалося від свого історичного попередника — «поліцейського права», для якого внутрішнє (а фактично — державне) управління було однозначно пріоритетними. При цьому управління цього часу — це

майже все, що не належало до законотворення і правосуддя (цікаво, що в деяких європейських країнах це актуально дотепер).

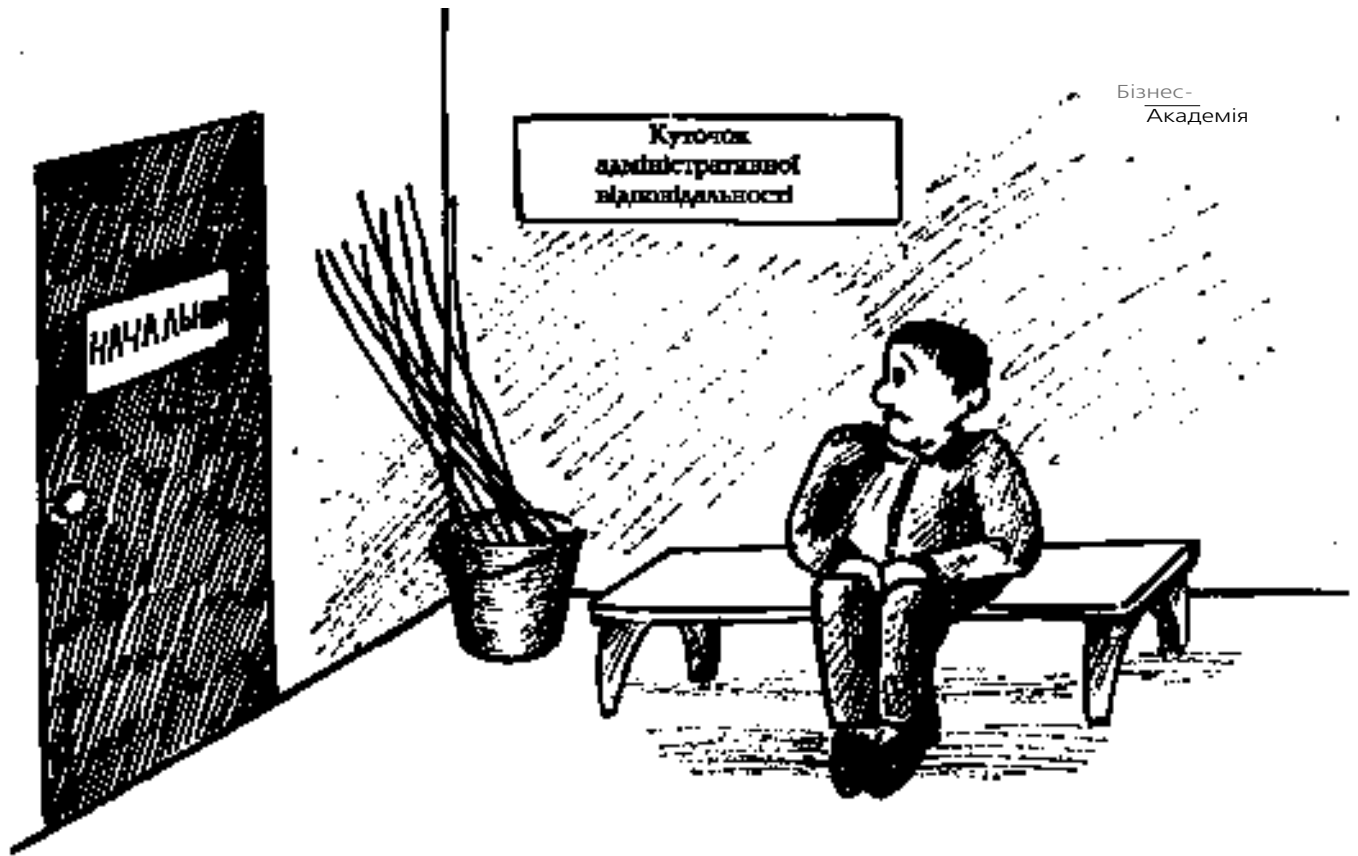
Нині необхідність перегляду предмета адміністративного права об'єктивно підтверджується законами суспільного розвитку. Зокрема йдеться про точніше визначення пріоритетів у діяльності держави, механізми реалізації публічної влади загалом. Існуюча дотепер пострадянська модель адміністративного права *залишається в межах колишньої «управлінсько-юрисдикційної» ідеології*, де людина позиціонується виключно як «об'єкт владарювання» з боку держави, а не як головний адресат надання з боку держави певних послуг, — тобто не як суб'єкт, якому має «служити» держава.

У нинішніх умовах розвитку українського суспільства у сфері дії адміністративного права має діяти новий правовий режим регулювання відносин між державою, її органами та посадовими особами і громадянами. Ця нова якість означає, що *громадянин стає «рівноправним» учасником стосунків із державою.* Забезпечення такої рівноправності повинно становити стрижень сучасної адміністративної правотворчості і правозастосування, і передбачає комплексне реформування переважної більшості інститутів українського адміністративного права.

Європейські традиції адміністративного праворозуміння передбачають проголошення і практичне втілення верховенства і захисту прав громадян у сфері функціонування публічної влади. Важливо те, що *дефініція «послуги» досить точно акцентує увагу на виконанні обов'язків держави перед приватними особами.* Діяльність із надання послуг, насамперед адміністративних, можна умовно назвати «публічно-сервісною» (від лат. «*serve*» — служити). Це діяльність відповідних державних і недержавних органів у забезпеченні умов для ефективного реалізації та захисту громадянами своїх прав, свобод і законних інтересів.

Отже, визначальне місце у предметі адміністративного права посідають *не «управлінські» відносини, а відносини щодо «забезпечення реалізації та захисту прав і свобод громадян»* (а у відповідних випадках також інших фізичних і юридичних осіб), обов'язковою стороною яких є суб'єкти публічного (державного і самоврядного) управління. І цей висновок не повинен трактуватись як спроба простої зміни дефініцій.

Насправді це повернення до загальноновизнаних у світі «класичних» наукових засад адміністративного права. Як доводив, наприклад, свого часу ще О. І. Єлістратов, предметом адміністративного права, на противагу праву поліцейському, є не адміністративна (тобто управлінська) діяльність, а правовідносини між «правлячою владою» і громадянами. Він так писав у «Нарисі адміністративного права» (1922 р.): «У вивченні пов'язаних із владним характером держави особливостей правових відносин правлячої влади з

підлеглими і полягає головне призначення науки адміністративного права» [2, с. 42].

Водночас слід наголосити, що пропонуваній підхід означає досить радикальну зміну звичних для пострадянської юридичної літератури доктринальних поглядів щодо предмету цієї правової галузі. Принципова відмінність полягає, зокрема, у *відході від домінування «управлінської» складової предмета адміністративного права і визнанні не просто рівноцінною, а більш важливою його т. зв. «публічно-сервісної» складової*. Це пов'язане з етимологією самої назви галузі — «адміністративне» право. Адже одним із мовних джерел цієї назви можна вважати латинські не тільки «*administratio*» — керування, управління, а й «*administro*» — прислужую, допомагаю. Інакше кажучи, у назві адміністративного права навіть етимологічно присутній зв'язок не тільки з «управлінням», а й з «обслуговуванням», «служінням».

З огляду на наведене уточнення, визначення предмета адміністративного права потребує переоцінки ролі процедур у діяльності органів виконавчої влади, насамперед у частині їх взаємостосунків із громадянами. До речі, у чинному адміністративному законодавстві України саме процедурна частина (за винятком регулювання адміністративно-юрисдикційних проваджень) є найменш розробленою.

Необхідно розуміти, що такі процедури, які узагальнено визначаються як «адміністративні», здатні підвищувати ефективність управлінської діяльності, сприяти чіткому виконанню функцій і повноважень органів та посадових осіб. Але головне — **адміністративні процедури забезпечують суворий правовий режим дотримання прав і свобод громадян і є дієвим за-**

собом захисту проти суб'єктивізму і свавілля з боку службовців органів виконавчої влади.

Невипадково в більшості європейських країн існують кодифіковані акти, присвячені дуже детальній регламентації таких процедур [4, с. 148–155]. Причому подібні закони в цих державах — це серцевина адміністративного законодавства. Вони визначають рівень демократії у державному управлінні. Тому серед завдань реформування адміністративного права, яке регулює близьку до людини виконавчу гілку влади, з якою кожна особа має постійні контакти, надзвичайно вагомим постає завдання ретельного регулювання раціональних за змістом і демократичних за спрямованістю адміністративних процедур.

На жаль, традиційні стереотипи звичного ставлення до «спрощеної» юридичної регламентації процесуальних відносин в діяльності державного апарату управління дуже стійкі, навіть в середовищі фахівців. Дехто з них й досі вважає, що чітке унормування процедурних аспектів діяльності для управлінських органів є менш важливим, ніж, наприклад, для судів.

При цьому забувають, що чітке законодавче визначення раціональних і демократичних процедур діяльності щодо розгляду заяв і скарг приватних осіб — це чи не єдина дієва гарантія забезпечення під час цього розгляду неупередженого, об'єктивного, відповідального і прозорого ставлення державних службовців до правомірних вимог та інтересів громадян. Лише неврахуванням цієї обставини можна, на мій погляд, пояснити досить-таки поширене уявлення про те, що вимоги до законодавчого врегулювання адміністративних процедур повинні бути значно «полегшени-

ми» порівняно, наприклад, із судовими процедурами.

Насправді ж, головний критерій детальності регулювання адміністративних процедур — це ефективність утвердження і забезпечення прав і свобод людини, як того і вимагає ст. 3 Конституції України. Натомість дотепер основні питання розгляду заяв і скарг громадян урегульовані Законом України «Про звернення громадян», який має декларативний і неконкретний характер і до того ж побудований переважно за ідеологією колишнього аналогічного нормативно-правового акту радянського часу.

Зважаючи на це, останнім часом розроблено проект Адміністративно-процедурного кодексу України, який перебуває нині на розгляді у Верховній Раді. Ним передбачено засади правової регламентації таких найтипівіших процедур, як підготовка і прийняття, а також оскарження індивідуальних адміністративних актів органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб із питань реалізації прав, свобод і охоронюваних законом інтересів фізичних і юридичних осіб. Загалом процедури, які увійшли до предмету регулювання Кодексу, — це два види адміністративних проваджень: провадження за індивідуальною адміністративною справою і провадження за скаргою на індивідуальний адміністративний акт.

Певна річ, ґрунтовно розбиратися в тонкощах адміністративних процедур мають насамперед професіонали-управлінці та юристи, а не «пересічні» громадяни. Це аналогічно до того, як далеко не на пересічних громадян розраховане текстуальне оформлення процедур розгляду справ, наприклад, у судах. У цих процедурах складно розібратися навіть юристам, які не знайомі з процесуальним законодавством і практикою.

Тобто складність ретельно врегульованих адміністративних процедур — це проблема правозастосування в середині самого управлінського апарату, і вирішуватись вона повинна насамперед завдяки зростанню кваліфікації та професіоналізму державних службовців. А для громадян складність адміністративних процедур не повинна бути перешкодою у задоволенні їхніх потреб й інтересів. *Для громадян головне — простота звернення до суб'єкта виконавчої влади за певною вимогою або за певною послугою, а також — своєчасність отримання справедливого, об'єктивного і законного результату розгляду поданої ними заяви чи скарги.*

Таким чином, найпомітніші нові риси сучасного тлумачення предмета українського адміністративного права зумовлені тим, що *ця галузь має бути спрямована на утвердження пріоритету прав і свобод людини в усіх сферах її взаємодії з державою, її органами і посадовими особами.* Практично це означає, що адміністративно-правовий режим взаємовідносин органів виконавчої влади і людини повинен виходи-

ти зі становища особи як такого суб'єкта, перед яким виконавча влада відповідальна за свою діяльність, і має ґрунтуватися на беззаперечному визнанні пріоритету прав людини.

У змісті адміністративно-правового статусу громадянина перевага має надаватись визначенню не тільки його обов'язків перед державою, а й, *насамперед, його прав, забезпечення їх реалізації. Причому за їх порушення держава несе відповідальність.* При цьому органи виконавчої влади, їх посадові особи повинні зважати не лише на правовий статус людини і громадянина, закріплений у національному законодавстві, а й на положення відповідних міжнародно-правових актів. Зрозуміло, що їх сприйняття і деталізація у національному законодавстві повинні відбуватися з урахуванням реальних, насамперед матеріальних, можливостей його реалізації у повсякденному житті.

Вирішальною метою адміністративно-правового регулювання взаємовідносин громадян із органами виконавчої влади має стати регламентація основних форм і напрямків діяльності як забезпечення справді демократичного режиму цих взаємовідносин на основі непорушності конституційних прав і свобод людини і громадянина. Відповідно у доктринальному визначенні суспільної цінності адміністративного права головними рисами мають стати не згадані «управлінська», а тим більше «каральна» функції, а такі *нові функції, як «правозабезпечувальна»* (пов'язана із забезпеченням реалізації прав і свобод людини) і *«правозахисна»* (пов'язана із захистом порушених прав).

Нині конче необхідний акцент на завданнях галузі адміністративного права щодо найповнішого забезпечення реалізації та захисту прав приватних (фізичних і юридичних) осіб, свобод і законних інтересів в їхніх відносинах із органами публічного (державного і самоврядного) управління. Такий підхід сприятиме утвердженню в юридичній науці, освіті і практиці сучасних європейських цінностей права у взаємовідносинах публічної влади з людиною і наближенню вітчизняної доктрини адміністративного права до адміністративно-правових моделей, які діють нині у демократичних країнах світу.

Література

1. Див. докладніше: Авер'янов В. Б. Місце категорії «державне управління» в теорії адміністративного права // Часопис Київського університету права. — 2004. — № 2.
2. Старілов Ю. Н. Курс общего административного права. В 3-х т. Т. 1. — М., 2002.
3. Цит. за: Антологія української юридичної думки: В 6-ти т. — Т. 5. Поліцейське та адміністративне право / Упоряд. Ю. І. Римаренко, В. Б. Авер'янов, І. Б. Усенко. — К., 2003.
4. Виконавча влада і адміністративне право / За заг. ред. В. Б. Авер'янова. — К., 2002.

Історико-правові аспекти кримінальної відповідальності за порушення авторського права в Україні

Антон КОВАЛЬ,
магістр права,
аспірант МАУП

Проблема ефективної охорони авторського права і суміжних прав за кримінальним законодавством України є нагальною потребою сьогодення, і в історико-правовому аспекті сягає своїм корінням глибокої давнини.

Перш за все, слід зазначити, що про творчу діяльність автора та необхідність охорони висловлювались відомі філософи, письменники, поети різних країн та поколінь, які черпали відповідні приклади зі свого повсякденного життя.

Наприклад, відомий філософ Стародавньої Греції Платон (427–347 рр. до н. е.) стверджував, що створення будь-яких творів мистецтва і ремесла треба назвати творчістю, а всіх створювачів — творцями. Інший відомий філософ Арістотель (384–322 рр. до н. е.) у своїй «Метафізиці» зазначав, що «будь-яке мислення спрямоване на творчість...» [1, с. 46].

В'ячеслав ІВАНОВ,
кандидат історичних
наук, професор МАУП

Плідні ідеї дослідження творчої діяльності людини висловили також українські митці. Достатньо звернутися хоча б до спадщини Г. С. Сковороди (1722–1794) та І. Я. Франка (1856–1916). Зокрема, Сковорода стверджував, що від природи в людині закладені великі творчі можливості і завдання держави полягає в тому, щоб забезпечити умови для

розвитку внутрішніх здібностей, її творчої самореалізації. А Франко у свою чергу звертав увагу на роль суб'єктивного фактора в становленні творчого таланту людини: щира доброзичлива підтримка, професійна настанова, запалення факела творчої наснаги в душі і серці початківців є чинниками становлення творчих особистостей.

Відомий класик давньоримської літератури Вергілій (70–19 рр. до н. е.), автор славетної «Енеїди», очевидно, з сумом констатував порушення авторського права, виходячи з його крилатого вислову: «Я написав вірші, а слава дісталась іншому», який на сьогоднішній день вже увійшов до скарбниці античної мудрості [11, с. 128].

Визначний російський поет О. С. Пушкін (1799–1837) стосовно творчості стверджував: «Не продається вдохновенье, но можно рукопись продать...» [3, с. 23], а у тексті роману відомого українського письменника А. В. Головка (1897–1972) «Мати» прямо відображено порушення авторського права видатного українського поета Т. Г. Шевченка на його усім відомий «Кобзар»: «І надумав написати українського вірша. Вибрав з “Кобзаря” — теж було про кохання. Чепурненко витисав на сторінці і підпис: “П. Діденко”. Прибіг другого дня до Лесі схвилюваний: яке ж враження справив написаний вірш?...Леся розповіла, що батько, прочитавши, похвалив. Сказав, якщо сам Павлуша написав це, то дуже хороши вірш, просто-таки справжній поет росте з нього... Звичайно, Павлуша розумів, що на одному вірші, та й то чужому, далеко не заїхати, треба все нові та нові. А де їх узяти? Щоправда, “Кобзаря” б іще хватило надовго, та він не такий дурень, щоб не розуміти, яка це непевна річ, як легко на цьому “зрізатись”. До того ж, трохи неприємно було й від свідомості, що все

це сталося через шахрайство. Ні, треба самому таки писати вірші. Став пробувати — не виходило. Тоді хоч-не-хоч знову-таки вдався до “Кобзаря”. Тільки тепер уже був обережніший, не списував цілого вірша, а два рядки з одного, потім підбирав до них з другого і так далі. Сміслу не завжди можна було добрати, але рифма завжди була повна...» [2, с. 207].

Врешті, у народному фольклорі виникало риторичне запитання: «Якщо ж ти такий розумний, то чому ж такий бідний?» [3, с. 14].

На противагу існуючого у науці кримінального права погляду на те, що норма про кримінальну відповідальність за порушення авторського права є обділеною увагою у законодавстві [6, с. 61], спробуємо ствердити думку про те, що на сьогоднішній день Україна має багатий історичний досвід правового регулювання кримінальної відповідальності за його порушення. При цьому зазначений досвід набувався ще значно раніше від дати прийняття першого в історії міжнародно-правового акта з авторського права, всесвітньовідомої Бернської конвенції про охорону літературних та художніх творів (1886 р.).

Починаючи від найперших витоків, можна припустити, що передумови охорони авторського права і суміжних прав на території України, містились вже у Біблії — яка на сьогоднішній день стала найпоширенішою книгою у світі [28, с. 234]. Як справедливо зазначається у «Юридичній енциклопедії», окрім міфологічних викладів, історичних оповідей, релігійної публіцистики, філософсько-моралістичних творів, ліричної поезії, Біблія наповнена текстами, в яких відображено кількатисячолітній розвиток правничої ідеології. Поряд із законодавством релігійно-обрядового характеру, Біблія містить юридичні настанови.

Вочевидь, однією з юридичних настанов Біблії можна вважати Божу заповідь «Не вкради» (Втор 5:19, Исх. 20:15) [23, с. 79, 183], яка, без будь-якого сумніву, мала пряме відношення до подальшого визначення у кримінальних законах крадіжок як протиправних. Разом з тим, слід мати на увазі, що дана заповідь поширюється як на матеріальні речі, так і на речі нематеріальні, до яких відноситься розумова діяльність, а її коментар зводиться до того, що: «воровать — значит лишать чего-то другого человека или присваивать себе нечто, принадлежащее другому, не имея на то разрешения или права: деньги, доброе имя, вещи, средства, идеи, радость, чувства, самоуважение, веру, время... Воровать — значит не давать другим то, что по праву им принадлежит: лишать заработка, утаивать прибыль, отказывать в признании, отнимать время, иные права...» [27, с. 81].

Також у Біблії містяться фактично найперші засади відповідальності за порушення даної заповіді, а саме: крадій повинен був відшкодувати вартість вкраденого щонайменше у подвійному розмірі або

підлягав покаранню. Його продавали у найми, зокрема: «Если украденное найдется у него, ...пусть заплатит вдвое» (Исх 22:4), «Украдший должен заплатить; а если нечем, то пусть продадут его для уплаты за украденное им» (Исх 22:3) [23, с. 79].

Принагідно зазначимо, що ще від далекого 988 р. християнство стало державною релігією Київської Русі (XI — 1-а половина XIII ст.) — давньоруської держави східних слов'ян [7, с. 31], що через відповідні положення Біблії принесло на територію України не лише нову культуру, духовність, а й нове регулювання відносин у суспільстві. Звичайно, це не було кримінально-правовим регулюванням охорони авторського права, проте, утверджувало історичні та соціальні передумови для подальшої криміналізації відповідних порушень вже на законодавчому рівні.

Як справедливо підкреслюється в юридичній літературі, на території нашої країни в різні часи діяли законодавства тих держав, до складу яких входили українські землі: Великого князівства Литовського, Речі Посполитої, царської Росії, Австро-Угорщини. Ці чинники зумовили те, що тривалий час на території України діяли акти законодавства різних держав.

Слід зазначити, що такі визначні пам'ятки та джерела українського писаного права, як «Руська Правда» (XI ст.), Судебник Великого князя Казимира IV (1468 р.), Литовські статuti (редакції 1529, 1566, 1588 рр.), «Права, за якими судиться малоросійський народ» (1743 р.), «Зібрання малоросійських прав» (1807 р.) не містили норм про кримінальну відповідальність за порушення авторського права [15; 16; 17; 19; 20; 21; 22].

Натомість виникнення на території України законодавства про кримінальну відповідальність за порушення авторського права тісно пов'язано з її перебуванням у складі Російської держави.

Відзначимо, що за правовим змістом законодавство про кримінальну відповідальність за порушення авторського права являє собою сукупність нормативно-правових актів, якими у різні часи встановлено кримінальну відповідальність за таке діяння.

Аналіз законодавчих актів Російської держави, що діяли на території України, дає змогу дійти висновку, що вперше закріплення кримінальної відповідальності за порушення авторського права на законодавчому рівні було здійснено в XIX ст. у Зводі законів Російської імперії (1832 р.) — систематизованому збірнику законів, підготовленому протягом 1826–1830 років спеціальною комісією під кер. М. Сперанського.

У цілому Звід законів Російської імперії складався з 15 томів, що мали відношення до різних галузей права, в тому числі і до кримінального права.

Отже, перші кримінально-правові норми стосовно охорони авторського права містились у статтях 2275, 2276, 2277 частина 4 «О присвоєнии ученой или художественной собственности» глави 4 «О присвоєнии и утайкѣ чужой собственности» розділу 12 «О преступленіяхъ и проступкахъ противъ собственности частныхъ лицъ» книги 1 «Уложеніе о Наказаніяхъ уголовныхъ и исправительныхъ» 15 тома Свода законовъ Российской имперіи (далі за текстом — «Звід законів»).

Так, згідно ст. 2275 Зводу законів «Если кто, присвоивъ себѣ чужое произведеніе словесности, наукъ, искусствъ или художествъ, издастъ оное подъ своимъ именемъ, то онъ, сверхъ обязанности вознаградить сочинителя или художника за всѣ причиненные ему ущербы и убытокъ,

подвергается:

лишенію всѣхъ особенныхъ, лично и по состоянію присвоенныхъ ему, правъ и преимуществъ и ссылкѣ на житѣ въ одну изъ отдаленныхъ губерній, кромѣ Сибирскихъ, съ заключеніемъ на время отъ шести месяцевъ до одного года, или, буде онъ по закону не изыять отъ наказаній тѣлесныхъ, отдачь въ рабочій домъ на время отъ одного года до двухъ лѣтъ» [18, с. 585].

Крім того, відповідно до ст. 2276 Зводу законів: «Кто, не выдавая себя за автора чужаго сочиненія, перевода или иного произведенія наукъ, искусствъ или художествъ, на зная, что оное есть литературная или художественная собственность другаго, будетъ безъ надлежащаго уполномочія, находящимся у него по какому либо случаю произведеніемъ сего рода располагать какъ бы принадлежащимъ ему, напечатавъ или дозволивъ напечатать книгу, статью или музыкальные ноты, или же представитъ драматическое или играть музыкальное сочиненіе въ

публичномъ собраніи, или повторяя и размножая картины и другія произведенія искусствъ или художествъ, тотъ за сіе,

сверхъ слѣдующаго за причиненные имъ чрезъ то убытки вознагражденія, приговаривается:

къ заключенію въ смиренномъ домѣ на время отъ трехъ мѣсяцевъ до одного года,

смотря по обстоятельствамъ, болѣе или менѣе увеличивающимъ или уменьшающимъ вину его.

Сему жъ наказанію подвергаются, какъ тѣ, которые, безъ дозволенія автора, напечатаютъ или дозвоятъ напечатать новымъ изданіемъ книгу, статью или музыкальное сочиненіе или эстампъ, такъ и тотъ, который продасть рукопись или право на изданіе книги, статьи или музыкального сочиненія или эстампа, нѣсколькимъ лицамъ порознь безъ ихъ согласія, если при семъ не было съ его стороны никакого подлога или иного обмана» [18, с. 586].

Також в силу ст. 2277 Зводу законів «Тѣ, которіе, перепечатавая вполнѣ книги, статьи или музыкального сочиненія или цѣлаго эстампа, помѣстятъ въ своихъ книгахъ, журналахъ, гравювахъ и т. п. какія либо заимствованныя въ размѣрѣ вышеопредѣленной закономъ части литературныхъ или художественныхъ произведеній такихъ авторовъ или художниковъ, которые еще въ живыхъ, или коихъ права на ученую или художественную собственность принадлежатъ еще исключительно ихъ наслѣдникамъ или другимъ лицамъ, приговариваются, впрочемъ не иначе, какъ по жалобѣ обиженныхъ,

къ денежному взысканію вдвое противъ цѣны всѣхъ напечатанныхъ ими экземпляровъ книги, нотъ или эстамповъ съ такими заимствованными изъ чужихъ произведеній частями» [18, с. 586].

Таким чином, можна стверджувати, що у Зводі законів з достатньою повнотою було врегульовано питання кримінальної відповідальності за порушення авторського права, а також встановлено суворі кримінальні покарання за такі порушення.

Узагальнивши наведені кримінально-правові норми, порушення авторського права, що переслідувалось у кримінальному порядку у ті далекі часи, полягало у привласненні чужого твору науки, літератури чи мистецтва, виданні твору під своїм іменем, друці та іншому розпорядженні чужим твором як своїм власним або частиною такого твору, а винна особа повинна була не лише у повному обсязі відшкодувати потерпілому автору завдані збитки, але і підлягала заслання до найвіддаленіших губерній Російської імперії терміном від шести місяців до одного року чи відданню у робітничий будинок на термін від одного до двох років, чи ув'язнення до т. зв. «утихомирювального» будинку на термін від трьох місяців до одного року. Також, подібно до зазначених вище положень Біблії, винний піддавався грошовому стягненню у подвійному розмірі від ціни

усіх неправомірно надрукованих примірників книг, нот та інших творів.

На нашу думку, такий підхід російського законодавця до кримінально-правової охорони авторського права можна охарактеризувати як достатньо дієвий, оскільки, по-перше, він давав реальну можливість отримати автору та іншим особам, яким належало авторське право, від винної особи грошові компенсації за завдані порушення їх авторського права, і таким чином виконував важливу компенсаційну функцію, якій у сучасному кримінальному праві почали приділяти все більше уваги, а по-друге, забезпечував дієве покарання винного застосуванням будь-якого з зазначених вище кримінальних покарань, а отже, виконував в усі часи притаманну кримінальному праву функцію кари. Очевидно, поєднання таких заходів майнового та карального характеру в цілому буде здатне виконувати важливу функцію попередження злочинних порушень авторського права і суміжних прав в Україні в наш час.

Зазначимо, що в Україні чинність Зводу законів Російської імперії в частині кримінального права було поширено в 1840 р. на Лівобережну, а з 1842 р. — на Правобережну Україну [7, с. 163]. При цьому Звід втратив чинність лише після встановлення на території України радянської влади [29, с. 570], а отже, діяв близько вісімдесяти років підряд.

Другий не менш важливий нормативно-правовий акт, що встановлював кримінальну відповідальність за порушення авторського права, був прийнятий вже у наступному ХХ столітті. Ним стало «Уголовное уложение», підписане російським імператором Миколою II 22 березня 1903 р. (далі за текстом — «Кримінальний кодекс»).

Норми, присвячені кримінально-правовій охороні авторського права були зосереджені у двох окремих статтях Кримінального кодексу. Це були статті 620 та 622, які містились у 35 главі Кримінального кодексу «О преступных дѣяніяхъ противъ правъ авторскихъ и привилегій на изобрѣтенія».

Так, відповідно до статті 620 Кримінального кодексу «Винновнй въ самовольномъ пользованіи, вполнъ или частью, чужимъ правомъ литературной, музыкальной или художественной собственности наказується:

арестомъ или денежною пенею не свыше пятисотъ рублей.

Если такое пользование симъ правомъ учинено самовольнымъ изданіемъ или размноженіемъ, съ цѣлью сбыта, произведенія литературного, музыкального или художественного, то виновный наказується:

зключеніем в тюрмъ.

Если же виновный самовольно издалъ чужое литературное, музыкальное или художественное произведение подъ своимъ именемъ, то онъ наказується:

зключеніем в тюрмъ на срок не ниже трехъ мѣсяцевъ» [24, с. 925].

Крім того, в силу ст. 622 Кримінального кодексу «Торговецъ, виновный въ храненіи для продажи или ввозъ изъ-за границы для продажи или въ продажъ предмета, завѣдомо изготовленнаго в ъ нарушение права литературной, музыкальной или художественной собственности наказується:

арестомъ или денежною пенею не свыше пятисотъ рублей» [24, с. 925].

Отже, порівняно зі статтями 2275, 2276, 2277 Зводу законів Російської імперії (1832 р.), у статтях 620 та 622 Кримінального кодексу (1903 р.) дещо змінились форми порушення авторського права, які, як виходить з наведеного, полягали вже не тільки у самовільному виданні з метою збуту чужого літературного, музичного чи художнього твору, але і, на чому особливо наголошувалось у ст. 620 Кримінального кодексу, взагалі у будь-якому самовільному користуванні чужим правом літературної, музичної чи художньої власності та, як зазначалося у ст. 622 Кримінального кодексу, в зберіганні для продажу або ввезенні з-за кордону для продажу предметів, заздалегідь виготовлених як порушення права літературної, музичної чи художньої власності.

Крім того, як видно з зазначених статей Кримінального кодексу, було встановлено більш тяжкі покарання за порушення авторського права, які полягали у арешті винного, його ув'язненні у тюрмі на строк, не менший ніж три місяці, або у стягненні з винного грошової пені у розмірі до п'ятисот рублів.

Про пильну увагу російського законодавця до кримінально-правової охорони авторського права свідчить той факт, що зазначені вище статті Кримінального кодексу були введені в дію, не чекаючи набуття чинності цього кодексу у повному обсязі [5, с. 5]. Зазначимо, що в дію Кримінальний кодекс 1903 р. вступав частинами протягом 1904–1906 рр. [30, с. 402].

Не менш важливою особливістю кримінальної відповідальності за порушення авторського права відповідно до Кримінального кодексу було те, що справи про порушення чужого авторського права (статті 620, 622 Кримінального кодексу) починалися не інакше, як за скаргою потерпілого. Навіть вирок про покарання відмінявся, якщо особа, яка принесла скаргу стосовно дій порушника авторського права, примириться з винним до виконання винесеного судом вироку [5, с. 5].

Кримінальний кодекс був джерелом кримінального права, що, поряд зі Зводом законів Російської імперії, діяв на території царської Росії, у тому числі в Україні, до встановлення в них радянської влади [30, с. 402], а отже, був чинним упродовж майже двадцяти років підряд.

Як відомо, з встановленням радянської влади на території України почалося формування відповідно-

го радянського законодавства. 23 серпня 1922 р. прийнято перший Кримінальний кодекс УСРР (*надалі за текстом* — «КК УСРР (1922 р.)»), який, по суті, копіював відповідний загальносоюзний Кримінальний кодекс РСФСР (1922 р.). Постановою Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету (*надалі за текстом* — «ВЦВК») від 23 серпня 1922 р. Кодекс було введено в дію на території всієї Української Соціалістичної Радянської Республіки.

Кодекс також охороняв авторське право, однак, на відміну від попередніх йому Зводу законів Російської імперії та Кримінального кодексу, під абсолютно іншим кутом зору, виходячи, звичайно, з пріоритету інтересів радянської держави.

Так, кримінальна відповідальність за порушення авторського права встановлювалась у ст. 101 Кодексу, яка містилась у пункті 2 «Про злочини проти порядку управління» глави 1 «Державні злочини» Особливої частини КК УСРР (1922 р.).

Згідно з цією статтею КК УСРР (1922 р.), «самовільне видання, розмноження з метою збуту літературних, музичних і, взагалі, художніх творів, визнаних надбанням республіки», каралося «примусовими роботами терміном до одного року з конфіскацією майна або без неї» [26, с. 18]. Варто відзначити, що у такому контексті кримінальна відповідальність за порушення авторського права розглядається як відповідальність за один із державних злочинів, а отже, перш за все, охоронялись державні інтереси. Натомість кримінально-правова охорона прав та законних інтересів автора здійснювалась лише опосередковано, що відповідало політико-правовій ідеології тогочасної радянської держави. Крім того, виходячи зі змісту ст. 101 КК УСРР (1922 р.), самовільне видання, розмноження з метою збуту літературних, музичних та художніх творів, які не були визнані надбанням республіки, взагалі не тягло за собою кримінальної відповідальності, а отже, унеможливило охорону авторського права.

Наступний Кримінальний кодекс УСРР від 8 червня 1927 р. (*надалі за текстом* — «КК УСРР (1927 р.)»), введений в дію відповідною постановою ВЦВК на всій території УСРР з 1 липня 1927 р., знову-таки був лише «другим примірником» прийнятого 26 жовтня 1926 р. Кримінального кодексу РСФСР. Проте КК УСРР (1927 р.) дещо відмінніше підійшов до встановлення кримінальної відповідальності за порушення авторських прав.

За ст. 190 зазначеного Кодексу, яка містилась вже не у розділі «Державні злочини», а у розділі 7 «Протимайнові злочини» КК УСРР (1927 р.), «самовільне використання літературних, музичних і інших мистецьких або наукових творів, ламаючи закон про авторське право» каралося «примусовою працею терміном до трьох місяців або штрафом до однієї тисячі карбованців» [12, с. 127]. Однак і така кримінально-

правова охорона авторського права, як за своїм змістом, так і за тяжкістю встановлених покарань, не могла зрівнятись із відповідними нормами Зводу законів та Кримінального уложення.

У зазначеному вигляді нормативно-правове регулювання кримінальної відповідальності за порушення авторського права проіснувало в УСРР до 1961 року. 28 грудня 1960 р. Постановою IV сесії Верховної Ради УСРР п'ятого скликання було затверджено новий Кримінальний кодекс УСРР, який набув чинності 1 квітня 1961 р. [13, с. 147] (*надалі за текстом* — «КК УСРР (1961 р.)»).

Кримінальна відповідальність за порушення авторських прав містилась у ст. 136 «Порушення авторських прав», що входила до глави 4 «Злочини проти політичних та трудових прав громадян» Особливої частини КК УСРР (1961 р.). При цьому відразу ж впадають в око вади правил законодавчої техніки КК УСРР (1961 р.). Звичайно, авторське право не є ані виборчим, ані трудовим правом громадян. Отже, відповідь на питання про те, чому ця стаття була поміщена радянським законодавцем до розділу злочинів проти політичних та трудових прав громадян, залишається загадкою.

Зазначимо, що відповідно до ст. 136 КК УСРР (1961 р.) «видання під своїм іменем або інше привласнення авторства на чужий твір науки, літератури та мистецтва, незаконне відтворення або розповсюдження такого твору» каралося всього-на-всього «виправними роботами терміном до одного року або штрафом у розмірі до п'ятисот карбованців» [25, с. 375].

Отже, порівнюючи кримінально-правові норми стосовно охорони авторського права, які містились у Зводі законів та Кримінальному кодексі з відповідними нормами радянських кримінальних кодексів, незброєним оком можна помітити, що перші значною мірою та дієвіше охороняли авторське право від порушення, а другі у цьому контексті, на жаль, були беззаперечним кроком назад.

Безумовно, кримінально-правові норми царської Росії були досконалішими з точки зору кримінально-правової охорони авторського права і, головне, вони турбувалися про потерпілого автора, якому на рівні кримінального законодавства (незважаючи на існування цивільних санкцій за порушення авторського права) [14, с. 12] гарантувалось відшкодування винним завданої шкоди у повному обсязі. Цього, однак, не можна сказати про норми, присвячені охороні авторського права у всіх трьох радянських кодексах.

Дійсно, кримінальні кодекси УСРР, ставлячи на перше місце охорону інтересів держави, її власності, мінімально охороняли авторське право громадян, при цьому, незважаючи на подальший розвиток науки, техніки, мистецтва та суспільства у всіх їх проя-

вах, абсолютно не згадували про необхідність кримінально-правової охорони прав виконавців, виробників фонограм, програм мовлення (суміжні права). І це при тому, що з цією метою на рівні міжнародного співтовариства ще у 1961 р. було прийнято Римську конвенцію про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм та організацій мовлення, у 1971 — Женевську конвенцію про охорону інтересів виробників фонограм від їх незаконного відтворення тощо. Зазначеними міжнародними актами проголошувалась необхідність створення національного режиму охорони не тільки прав авторів, а й інтересів виконавців, виробників фонограм.

На сьогодні ситуація стосовно кримінально-правової охорони авторського права і суміжних прав змінилась. В Україні створено сучасну нормативно-правову базу у сфері інтелектуальної власності в цілому, а авторського права і суміжних прав зокрема. Норми цього права відобразилися у Цивільному, Господарському, Митному, Кримінальному, Цивільному процесуальному та Кримінально-процесуальному кодексах України, у кодексі України про адміністративні правопорушення та у десяти спеціальних законах України у сфері інтелектуальної власності та, зокрема, Законі України «Про охорону авторського права і суміжних прав» від 23 грудня 1996 р. № 3792-ХІІ зі змінами та доповненнями. На виконання законодавчих актів у цій сфері розроблено та діє близько ста підзаконних актів. Україна є членом 18 міжнародних угод у сфері інтелектуальної власності, які також є частиною нашого законодавства тощо [4, с. 8].

Однією з необхідних умов для виконання набагато складнішого завдання — прояву чинного законодавства України у сфері охорони авторського права і суміжних прав в дії, є ефективна кримінально-правова охорона авторського права і суміжних прав від порушення.

Із цією метою нині ст. 176 Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 р. (надалі за текстом — «КК України») встановлено кримінальну відповідальність за порушення авторського права і суміжних прав. Відповідно до цієї статті в редакції Закону України № 850-IV (850–15) від 22 травня 2003 р. «незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, а також незаконне відтворення, розповсюдження виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення, їх незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо- та відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації, або інше умисне порушення авторського права і суміжних прав, якщо це завдало матеріальної шкоди у великому розмірі, — караються штрафом від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або виправними роботами терміном до двох років, або позбавленням волі на той самий термін, з конфіскацією

всіх примірників творів, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, відеограм, програм мовлення та знарядь і матеріалів, які спеціально використовувались для їх виготовлення».

Крім того, у ч. 2 ст. 176 КК України встановлено кваліфікований склад злочину з більш тяжкими покараннями за його вчинення, а саме: «ті самі дії, якщо вони вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або завдали матеріальної шкоди в особливо великому розмірі, — караються штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами терміном до двох років, або позбавленням волі терміном від двох до п'яти років, з конфіскацією всіх примірників творів, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, відеограм, програм мовлення та знарядь і матеріалів, які спеціально використовувались для їх виготовлення».

Також у ч. 3 ст. 176 КК України додатково встановлено привілейований склад порушення авторського права і суміжних прав, зокрема: «дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені службовою особою з використанням службового становища щодо підлеглої особи, — караються штрафом від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або ув'язненням, терміном до шести місяців, або обмеженням волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади, або займатися певною діяльністю терміном до трьох років».

Отже, поза будь-яких сумнівів, ст. 176 КК України «Порушення авторського права і суміжних прав» є більш прогресивною кримінально-правовою нормою порівняно з відповідними статтями попередніх КК УСРР 1922, 1926 та 1960 років. В ній дійсно було враховано багато з існуючих раніше недоліків та прогалин. Відповідно, більш захищеними кримінальним законом стали суб'єкти авторського права і суміжних прав.

Водночас ст. 176 КК України також не позбавлена своїх вад [8, с. 22; 9, с. 17], проте її кримінально-правовий аналіз є темою для іншого дослідження.

Наразі зазначимо, що проведений вище аналіз дає змогу дійти висновку, що Україна має багатий історико-правовий досвід законодавчого регулювання кримінальної відповідальності за порушення авторського права. А отже, для підвищення ефективності кримінально-правової охорони авторського права і суміжних прав за КК України в нашій країні склались усі необхідні історичні, соціальні та правові передумови. При цьому навіть стислий історико-правовий аналіз законодавства про кримінальну відповідальність за порушення авторського права, яке на різних історичних етапах діяло на території України, вказує на необхідність подальшого запози-

чення до ст. 176 КК України існуючих на тих чи інших історичних етапах позитивних положень кримінально-правової охорони авторського права, до яких, перш за все, може бути віднесено закріплений ще у кримінально-правових нормах царської Росії (статті 2275, 2276, 2276 п'ятнадцятого тому Зводу законів Російської імперії 1832 р.), обов'язок винного у повному обсязі відшкодувати автору та/або особам, які мають авторське право, а також суб'єктам суміжних прав, шкоду, завдану порушенням авторського права і суміжних прав, включаючи завдану цим моральну шкоду. Адже, відповідно до ст. 3 Конституції України, людина визнається в Україні найвищою соціальною цінністю, а її права і свободи та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави [10, с. 8]. Також доцільно було б запозичити, наприклад, криміналізацію дій, пов'язаних із зберіганням незаконно виготовлених творів або їх ввезенням з-за кордону на територію України, якщо це мало на меті подальший продаж цих творів в Україні, що, знову таки, було здійснено ще у ст. 2276 п'ятнадцятого тому Зводу законів Російської імперії.

На нашу думку, за такого підходу авторське право і суміжні права, а також інтереси авторів, інших осіб, яким належить авторське право та суб'єктів суміжних прав (виконавців, виробників фонограм та відеогам тощо) будуть дієвіше захищені кримінальним законом від порушень, а наведені у статті слова Вергілія викликать не більш ніж посмішку на обличчі кожного, хто захоче пригадати щось давнє та забуте. Таким чином, справжні честь і слава завжди будуть залишатися за авторами.

Література

1. Арістотель. Метафізика. Кн. 6. — М., 1934.
2. Головка А. Мати: Роман. — К., Вид-во художньої літератури «Дніпро», 1986.
3. Дворянкін О. А. Защита авторских и смежных прав. Ответственность за их нарушение. Уголовно-правовой аспект. С предисловием Э. П. Гаврилова. — М.: Изд-во «Весь Мир», 2002.
4. Жаров В. С. Стан та перспективи розвитку законодавства України у сфері інтелектуальної власності // Інтелектуальна власність. — 2004. — № 10. — С. 8.
5. Займовський С. Г. Авторское право. — М., 1911. — С. 5.
6. Здравомыслов Б. В. Преступные нарушения авторских и изобретательских прав / Советское уголовное право. Часть особенная. — М., 1959. — С. 61
7. Іванов В. М. Історія держави і права України. Навчальний посібник. — К.: Атіка, 2003.
8. Коваль А. М. Порушення авторського права і суміжних прав (ст. 176 КК України): позиція сторони захисту у кримінальних справах // Адвокат. — 2004. — № 1. — С. 22–25.
9. Коваль А. М. Порушення авторського права і суміжних прав: актуальність, новели, перспективи кримінально-правової охорони // Інтелектуальна власність. — 2003. — № 3. — С. 17–23.
10. Конституція України від 28 червня 1996 р. — К., Парламентське вид-во, 1997.
11. Корж Н. Г., Луцька Ф. Й. Із скарбниці античної мудрості: Словник / Худож. оформл. П. Т. Вишняка. — 2-е вид., допов. і перероб. — К.: Вища шк., 1994.
12. Кримінальний кодекс УСРР в редакції 8 червня 1927 р. — Х.: Юридичне вид-во Наркомюсту УСРР, 1927.
13. Кримінальний кодекс України від 28 грудня 1960 р. // Кодекси України. — К.: Юрінком Інтер, 1998. — Кн. 3.
14. Пилипенко А. Новый законъ об авторскомъ правѣ. — СПб.: Изданіе А. С. Суворина, 1911.
15. Права, за якими судиться малоросійський народ 1743 р. (упорядник та автор нарисів К. А. Вислобоков, відповід. редактор та автор передмови Ю. С. Шемшученко). — К., 1997.
16. Российское законодательство X–XX веков: В 9-ти томах. — Т. 1. Законодательство Древней Руси. — М., 1984.
17. Российское законодательство X–XX веков: В 9-ти томах. — Т. 2. Законодательство периода образования и укрепления Русского централизованного государства. — М., 1984.
18. Сводъ законовъ российской имперіи, изданія 1857 года. — Томъ пятнадцатый. Законы Уголовные. — СПб., 1857.
19. Собрание Малороссийских прав 1807 г. / Ред. коллег. А. Н. Мироненко, Н. А. Вислобоков, И. Б. Усенко, В. В. Цветков, Ю. С. Шемшученко; отв. ред. Б. М. Бабий, А. Н. Мироненко. — К.: Наукова думка, 1993.
20. Статут Великого княжества Литовского 1529 года. Текст, перевод и словарь-комментарий. — М., 1960.
21. Статут Великого княжества Литовского 1588 года. Тексты. Справочник. Комментарии. — М., 1989.
22. Судебник Казимира (1468 г.) — Вильнюс, 1967.
23. Тематическая Библия с комментариями / Пер. с англ. А. А. Коломийца, Н. С. Лещинской, Г. В. Савицкой; под общ. ред. В. С. Немцева. Изд. 2-е, испр. — Мн.: «Біблейская лига» в РБ, 1999.
24. Уголовное уложение от 22 марта 1903 года / Изд-во Н. С. Таганцева. — СПб., 1904.
25. Уголовный кодекс Украинской ССР: Научно-практический комментарий / Отв. ред. министр юстиции Украинской ССР В. И. Зайчук, спецредактор С. С. Яценко. — К., Изд-во политической лит. Украины, 1978.
26. Уголовный кодекс УССР, утвержденный ВУЦИК 23 августа 1922. — Х.: Издание Наркомюста УССР, 1922.
27. Хант Джун. Ключи. Как помочь себе и другим в решении жизненных проблем. Кн. 1 / Пер. с англ. — М.: Ассоциация «Духовное возрождение» ЕХБ, 2002.
28. Юридична енциклопедія / Ред. колегія: Ю. С. Шемшученко, М. П. Зяблюк, В. П. Горбатенко, В. Д. Гончаренко та ін. — 1-й т. А-Г. — К., Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1998.
29. Юридична енциклопедія / Ред. колегія: Ю. С. Шемшученко, М. П. Зяблюк, В. П. Горбатенко, В. Д. Гончаренко та ін. — 2-й т. Д-Й. — К., Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1999.
30. Юридична енциклопедія / Ред. колегія: Ю. С. Шемшученко, М. П. Зяблюк, В. П. Горбатенко, В. Д. Гончаренко та ін. — 3-й т. К-М. — К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2001.

• **НОВИЙ ГІГАНТ
НА РОЗДРІБНОМУ
РИНКУ США –
SEARS ПЛЮС KMART**

Новий гігант на роздрібному ринку США – Sears плюс Kmart

Від початку 2005 року серед американських роздрібних торговців значно зріс попит на професіоналів із розвитку бізнесу: фахівців у галузі створення і розвитку брендів, розробки нових товарів або концепцій роздрібних точок, створення стратегій диференціації і росту. Аналітики вважають це свідченням виходу галузі з кризи.

«Маятник хитнувся від скорочення витрат до створення принципово нових товарів і посилення брендів», — каже Т'єрні Ремік, управляючий директор сектору споживчого ринку і роздрібної торгівлі рекрутингової компанії Korn/Ferry International. Очікується, що значна кількість професіоналів звільниться в результаті поглинання Sears, Roebuck&Co гігантом роздрібної торгівлі Kmart Holding. Планується, що процес злиття закінчиться в березні 2005 року. Угоду ще повинні схвалити акціонери обох компаній і регулювальні органи.

У листопаді 2004 року дискаунтерська мережа *Kmart* і мережа супермаркетів *Sears, Roebuck&Co* оголосили про злиття в єдину компанію — *Sears Holdings*. Ця угода на 11 млрд дол. призведе до утворення третього за величиною рітейлера в США і може спровокувати хвилю злиттів.

Дві компанії займають різні ніші на ринку. Якщо *Sears* — це марка мультибрендових магазинів одягу, яка працює в Америці вже понад 50 років, то *Kmart* — це досить молода компанія-дискаунтер, що останнім часом відчувала серйозні фінансові проблеми.

Нову компанію — *Sears Holdings*, яка утвориться після злиття, очолить нинішній глава мережі магазинів *Kmart* Едвард Ламперт. Фактично саме Едвард Ламперт є ідеологом об'єднання і може це собі дозволити, оскільки він голова правління *Kmart* і керівник хеджевого фонду *ESL Investments*, який контролює як *Kmart*, так і *Sears*. Пан Ламперт і стане головою правління об'єднаної *Sears Holdings*. Вона буде володіти 3450 супермаркетами, а річний дохід, як очікується, підніметься до 55 млрд дол. на рік. Коментуючи угоду, Едвард Ламперт заявив: «У результаті злиття дохід нової компанії перевищить об'єднаний дохід двох компаній».

Нинішній генеральний директор *Sears* Алан Лейсі стане генеральним директором об'єднаної компанії, а генеральний директор *Kmart* Елвін Льюїс — її президентом. Панове Ламперт і Лейсі заявляють, що об'єднання двох компаній дасть змогу скоротити операційні витрати на 300 млн дол. у рік, а збільшення торговельних площ і централізація

керівництва — оптимізувати систему продажів.

Об'єднання компаній не передбачає переходу під єдину вівіску: більшість магазинів *Sears* і *Kmart* збережуть назви, однак у майбутньому частина дискаунтерів *Kmart* все ж таки буде перейменована в *Sears*. 50 магазинів *Kmart* продала *Sears* незадовго до злиття, вилучивши за них 575,9 млн доларів. А в червні 2004 року *Kmart* оголосила про продаж у мережі *Home Depot* 24 магазинів за 365 млн доларів.

Хоча обидві компанії є великими гравцями на американському ритейловому ринку (за обсягами продажів у 2003 році *Sears* став шостим за величиною ритейлером у США, а *Kmart* — чотирнадцятим), їх справи не можна назвати блискучими. За перші десять місяців 2004 року доходи *Sears* упали на 14%, а у *Kmart* справи ще гірші. У березні 2004 року вперше за останні три роки компанія перестала бути збитковою. У березні 2002 року *Kmart* оголосила себе банкрутом і змогла вийти з банкрутства лише завдяки твердим діям Едварда Ламперта. Звільнивши 67 тис. працівників і закритиши 600 магазинів, він значно знизив витрати компанії, що дало змогу їй виплатити борги. При цьому число працівників компанії скоротилося з 240 тис. до 158 тис. Для реорганізації компанії *Kmart* отримала кредит у розмірі 2 млрд дол. від чотирьох банків: *J. P. Morgan Chase Bank*, *Credite Suisse First Boston*, *General Electric Capital* і *Fleet Boston*. Навесні 2003 р. судові органи й інвестори схвалили представлений компанією план реорганізації, і процедура банкрутства була припинена. Закриваючи магазини і звільняючи співробітників, менеджмент компанії зумів зберегти свої бренди *Martha Stewart Everyday*, *Lands' End*, *Sesame Street*, *Joe Boxer*, на просування яких була зроблена особлива ставка.

Навесні 2004 року *Kmart* уклала контракти на рекламу товарів своєї мережі з телекомпанією *WB*, що транслюється на 92% території США, і з цілодобовим розважальним каналом «E!». Десятки телезірок почали носити одяг з лейблами *Kmart*: приміром, в одязі *Route 66* ходять герої популярних серіалів *Reba* і *7-th heaven*. Інвестори оцінили зусилля керівництва компанії: якщо в липні 2003 року, відразу після припинення процедури банкрутства, акції *Kmart* коштували 15 дол., то перед оголошенням про злиття за них давали 101 долар.

Нова компанія зможе досягти більших успіхів у бізнесі, ніж

Kmart і *Sears* окремо, впевнено заявив журналістам Едвард Ламперт. Згідно з обнародованими прогнозами, завдяки пов'язаному зі злиттям скороченню витрат, нова компанія зможе заощаджувати 500 млн дол. на рік.

А напередодні злиття справи мережі *Kmart* пішли вгору. Її прибуток зріс у четвертому кварталі 2004 року завдяки уповільненню зниження продажів у магазинах, відкритих як мінімум рік. Прибуток компанії за цей квартал зріс до 309 млн дол., або 3,09 дол. за акцію, з 270 млн дол., або 2,78 дол. за акцію.

Злиття *Kmart* і *Sears* викликало неоднозначну реакцію ринку. Оптимісти вважають, що це допоможе ритейлерам, збільшивши торговельні площі, зробити свій бізнес більш ефективним. Крім того, об'єднання *Kmart* і *Sears* може струснути ринок роздрібної торгівлі США, ініціювавши нові злиття. Справа в тому, що на хвилі росту споживчої активності в середині 1990-х років у Америці різко збільшилася кількість супермаркетів: за даними *National Retail Federation*, з 94774 у 1996 році до 147813 у 2003 році. Однак, в останні два три роки їх справи йдуть не найкраще — крім негативного впливу економічної кризи початку століття цьому сприяє політика великих дискаунтерів, таких як *Wal-Mart* і *Target*, які через значне зниження цін відбивають клієнтів в інших. Крім того, росте популярність інтернет-шопінгу, що дозволяє робити покупки, не виходячи з дому.

Скептики, у свою чергу, стверджують, що головною причиною відставання *Sears* і *Kmart* від лідерів ринку є прорахунки в стратегічному плануванні і ціновій політиці, що призводить до зниження продажів, а така система помилка не може бути виправлена простим доданням активів.

Підготувала Віра СВТУШИНА
(За матеріалами FT, Fortune, WSJ)

НОВИНИ АКАДЕМІЇ

Українці — нація духу

Відроджуючи культуру, традиції, мову, ми відтворюємо націю. Міжрегіональна Академія управління персоналом як колективний пропагандист національної свідомості виховує молодих людей, які в майбутньому стануть справжніми патріотами своєї Батьківщини і працюватимуть на її добробут і авторитет.

10 березня відбулося підписання угод про співпрацю Міжрегіональної Академії управління персоналом з національними спілками композиторів, письменників, художників, театральних діячів України, Всеукраїнським об'єднанням «Просвіта» ім. Т. Г. Шевченка та Українським фондом культури.

Вітаючи гостей, викладачів і студентів, президент МАУП і МКА Георгій Щокін зазначив: «Ми сьогодні є свідками приємної і багато в чому визначальної події, коли квіт української інтелігенції в особі керівників відомих національних спілок у галузі культури започатковує свою офіційну співпрацю з МАУП. Це важливо для всіх нас, оскільки культура — індивідуальна сутність і форма існування кожного етносу. Етнос, який втрачає свою культуру, з часом перетворюється із самостійного історичного діяча на етнографічний матеріал. МАУП, як ви знаєте, є колективним носієм і невідомим пропагандистом передусім української культури, її помітного місця в культурному розмаїтті всього світу. Тому ми і зібралися сьогодні разом з керівниками національних спілок письменників, музикантів, художників, аби спільно працювати на благо національної культури й освіти — того, що вирізняє наш народ з-поміж інших народів».

Метою підписання угод є розширення співпраці в галузі естетичного виховання молоді, допомога митців у сфері освіти й виховання.

Від Міжрегіональної Академії управління персоналом угоди підписував її ректор — професор Микола Головатий.

Підписуючи угоду, народний депутат України, академік НАН України, голова Українського фонду культури Борис Олійник зауважив: «Знаючи віддавна колектив і керівництво Академії, дякую усім її співробітникам за таку благородну ініціативу — сконсолідувати нас для виховання майбутнього покоління. МАУП — це візерцева Академія, яка вчить молодь поважати інші

народи світу і водночас вселяє переконання, що українці на своїй землі — титульна нація, яка повинна боротися за своє майбутнє і добробут».

Голова Національної спілки композиторів України Михайло Степаненко розповів гостям про святкування

Угоду підписали Микола Головатий та Борис Олійник

на 191-ю річницю від дня народження національного українського поета Тараса Шевченка. «Такі генії, як Тарас Шевченко, народжуються раз на тисячоліття, однак кожен українець носить у собі частинку того полум'я, яке запалив Тарас. Тож усі мої колеги, зокрема молоде покоління, мають нести у своїй душі знання про життя і творчість нашого Кобзаря. Український народ здавна славився своєю піснею, і не чужі для нас композиції Платона Майбороди й Олександра Білаша. Якщо дитина не знає української пісні — вона не знає й української мови. І наше завдання, обумовлене цією угодою, — знайомити студентів з українськими композиторами, українськими піснями, українською культурою», — зазначив Степаненко.

Поставивши свій підпис під угодою, народний депутат України, голова Національної спілки театральних діячів України Лесь Танюк сказав: «Ми живемо ілюзіями, що світом править капітал, світом правлять гроші, та це не так. Передусім, світом правлять душа і емоції. І я повністю погоджуюся зі словами класика Вільяма Шекспіра: «Весь світ театр, а люди в ньому актори». Адже він мав на увазі не лише театралів, а й усіх нас. Українці все ж таки — це нація душі. І тому я дуже за-

доволений сьогоднішньою подією і дякую Міжрегіональній Академії управління персоналом за таку ініціативу».

Підписуючи угоду про співпрацю з Академією, народний депутат України, письменник, голова Національної спілки письменників України Володимир Яворівський зауважив: «Ці дні для кожного українця особливі. Вони пронизані Тарасовим світлом. І я впевнений: якби ми не мали Шевченка — не відновили б своєї державності 1991 року і тим більше не зібралися б на Майдані у листопаді-грудні минулого року. А українці змогли піднятися з колін і на весь світ заявити: «Ми є». Світ заговорив про нас як про віднайдений народ. І це надзвичайно приємно. Я радий бути присутнім нині у цьому залі і вдячний керівництву Академії за виховання національно свідомої молоді, за виховання справжніх патріотів своєї країни».

«Скажу чесно, я не поділяю оптимізму Володимира Яворівського, адже бачу, що едипові комплекси уже починають ставати головними принципами нової влади. Вона якомога швидше хоче стати дорослою і запровадити якісь нові принципи, руйнуючи українські традиції, встановлені ще за багато років до нас. Задумайтеся: Шевченко тому й унікальний, що на архетипному рівні вивів нас на ті формули національного буття, які неможливо спростувати. Він першим сказав про родовий закон. Нині ми переживаємо новий ліберальний підхід, бо ліберальний сегмент, який становив невелику частину нашого політикуму, нині переміг. І люди, які вийшли на Майдан, вимагали не доларів, а чесного життя, національного відродження і поваги до нації. Українцям доведеться ще довго боротися за свою незалежність і свої права. Національна хвиля, яка піднялася кілька місяців тому, — це лише початок нашої тяжкої боротьби. І тому я дякую всім, хто зібрався сьогодні у цьому залі, і бажаю нам усім сили й незламності у відстоюванні свого чесного, вільного, культурного і національного життя», — сказав народний депутат України, голова Всеукраїнського об'єднання «Просвіта» ім. Т. Г. Шевченка, поет Павло Мовчан. Він поставив підпис і пообіцяв зробити усе для плідної співпраці з Академією.

На завершення ректор МАУП Микола Головатий подякував гостям і зауважив, що підписання таких угод — велика довіра до Академії, довіра до студентів і директорів інститутів. «Ми виправдаємо довіру і відстоїмо свої права як українці. Ми завжди з радістю зустрічатимемо людей, які нестимуть у своїх душах українську пісню, українську поезію, українське мистецтво», — пообіцяв він.

Україна — Китай: нові грані співпраці

У Міжнародному бібліотечно-інформаційному центрі ім. Ярослава Мудрого Міжрегіональної Академії управління персоналом відбулося відкриття фотовиставки «Освіта в КНР». У її відкритті взяли участь представники Посольства Китайської Народної Республіки в Україні, представники Міністерства освіти Китаю та керівництво Академії.

Вітаючи шанувальників фотомистецтва, президент МАУП і МКА Георгій Щокін зазначив: «Для нас велика честь і неабияке задоволення відкривати виставку освіти Китайської Народної Республіки в нашій рідній Академії, яка тривалий час підтримує дружні зв'язки з китайськими освітніми закладами. Ми пишаємося також тим, що наша Академія стала справжньою альма-матер для багатьох китайських студентів.

Китай — це найбільша за населенням держава світу з давньою культурою. Великих китайських мислителів, особливо таких помітних, як Конфуцій та Лао-Цзи, знають у всьому культурному світі. Ім'ям Конфуція названо й один з інститутів МАУП.

Огляд фотовиставки

Нам усім є чому повчитися в давнього Китаю, який є лідером і в сучасному світі. Нинішній Китай — це велика держава на етапі бурхливого розвитку, стрижнем якого є система освіти, науки й культури. Тому ця виставка є відкриттям того найсуттєвішого, що вирізняє Китай і його великий народ з-поміж усіх сучасних народів. То ж вчитимемося одне в одного і таким чином взаємозбагачуватимемося».

Між Академією та Міністерством освіти Китаю, а також окремими освітянськими установами КНР розвивається плідна співпраця. У Міжнародному підготовчому інституті ім. Аскара Акаєва та в інститутах МАУП здобувають знання студенти з Китаю. У майбутньому заплановано відкриття курсів китайської мови в Академії та представництва Китайського інституту ім. Конфуція, який займається популяризацією культури та традицій китайського народу.

Посол Малайзії відвідала МАУП

22 березня Міжрегіональну Академію управління персоналом відвідала Надзвичайний та Повноважний Посол Малайзії в Україні пані Амінахтун Карім Шахарудін. З вересня 2004 року вона представляє свою країну в нашій державі. Під час візиту відбулася зустріч пані Амінахтун з президентом МАУП та МКА Георгієм Щокіним, який ознайомив малайзійського Посла зі структурою Академії, відзначив тісне співробітництво найбільшого в Україні навчального закладу з країнами арабського та мусульманського світу.

У МАУП відкрито Українсько-Арабський інститут міжнародних відносин ім. Аверроеса, Українсько-іранський центр, які проводять круглі столи, зустрічі українських науковців, освітян громадських діячів з представниками наукових кіл мусульманських країн. Президент МАУП розповів про перспективи розвитку і поглиблення зв'язків з країнами, які мають високу культуру, де цивілізації побудовані на давніх релігійних системах.

Вручення атестата МКА пані Послу

«Нам дуже цікаві освітні контакти. Обмін і викладачами, і студентами, направлення мусульманських студентів до України, а українських до мусульманських країн», — сказав Георгій Щокін, вручаючи пані Амінахтун Карім Шахарудін атестат про обрання її членом-кореспондентом Міжнародної Кадрової Академії.

Пані Посол оглянула також університетське містечко МАУП.

Знати і пишатися прашурами

У Міжрегіональній Академії управління персоналом відбувся круглий стіл «Галерея великих українців», ор-

ганізований управлінням виховної роботи МАУП. У зібранні взяли участь науковці, історики, політики, громадські діячі та студенти.

Вітальне слово ректора МАУП, професора Миколи Головатого

Розпочався круглий стіл з козацької пісні, яку виконав відомий кобзар Василь Нечепя.

Голова Всеукраїнського жіночого товариства ім. Олени Теліги Ольга Кобець розповіла про невідомі сторінки життя української поетеси Олени Теліги.

Нелегкий життєвий шлях науковців на прикладі двох видатних людей — вчителя і учня — дослідив кандидат філологічних наук, викладач кафедри українознавства МАУП Юрій Шилов, який у своїй доповіді «Валентин Даниленко, Микола Чмихов — дослідники Кам'яної Могили» розповів про дослідження та внесок цих особистостей в історію української землі. А життя народного художника Данила Нарбути ретельно дослідив кобзар Василь Нечепя.

Учасники круглого столу дійшли висновку, що такі зібрання мають стати традиційними, аби молоде покоління знало своїх прашурів і пишалось їхніми здобутками.

Співробітництво на ниві освіти

Міжрегіональну Академію управління персоналом відвідала делегація Сирійської Арабської Республіки. Під час візиту Надзвичайний і Повноважний Посол САР в Україні Суліман Абу-Дьяб, директор відділу культури Міністерства сирійських емігрантів Таліб Альхарірі та керівник європейського відділу Аднан Джуні зустрілися з першим віцепрезидентом, ректором МАУП, професором Миколою Головатим.

У ході бесіди обговорювалися питання співробітництва Академії і одного з університетів Сирії, обміну студентами, викладачами й спеціалістами, визнання дипломів МАУП державного зразка про вищу освіту. Обговорили також і питання відкриття в

Знайомство з Академією

Академії сирійсько-українського освітянського центру.

Делегація ознайомилася з матеріальною і навчально-науковою базою Академії.

Олімпіада знавців східних мов

Департаментом довузівської підготовки МАУП та Українсько-Арабським інститутом міжнародних відносин ім. Аверроеса було проведено профорієнтаційну роботу серед закладів освіти. Результатом цієї ініціативи стало підписання договору про співпрацю між МАУП і Гімназією східних мов. Академія стала співорганізатором проведення міжнародної українсько-російської V Київської відкритої олімпіади зі східних мов. В ній взяли участь учні 8–11 класів із Києва, Львова, Харкова, Одеси, Москви та Санкт-Петербурга. Цього року юні мовознавці продемонстрували чудові знання китайської, японської, арабської, перської, турецької, корейської мов та гінді. До речі, завдання з арабської мови розробила кафедра арабістики УАІМВ МАУП ім. Аверроеса.

На відкритті олімпіади були присутні викладачі, вчені, дипломати східних держав, а також голова Комітету Верховної Ради України з питань промислової політики та підприємництва, народний депутат України, професор Юрій Єхануров і начальник Головного управління освіти та науки Київської міської держадміністрації Борис Жебровський.

Академія виготовила дипломи для нагородження призерів олімпіади, а також надала призи для переможців – грошові премії та книжкові набори (посібники з арабської мови та книжку професора Георгія Щокіна «Психовізуальна діагностика»). Крім того, на майбутніх абітурієнтів чекав сюрприз – за рішенням Президії МАУП переможці олімпіади отримають знижки при вступі до Міжрегіональної Академії управління персоналом (1-е місце – 15%, 2-е місце – 10%, 3-е місце – 5%).

Роль ЗМІ у сучасному житті

В Українсько-Арабському інституті Міжрегіональної Академії управління персоналом відбувся круглий стіл на тему: «Роль ЗМІ в сучасному світі». У зібранні взяли участь студенти-політологи УАІМВ ім. Аверроеса.

Привітали учасників круглого столу завідувачі кафедр політології МАУП Валерій Бебик і Ольга Бабкіна, з доповідями виступили: заступник завідувача кафедрою прикладної політології, комунікацій і PR Рена Марутян.

На засіданні майбутні політологи обговорювали злободенні проблеми «четвертої влади»: створення громадського телебачення в Україні, технології маніпулювання масовою свідомістю, пропагандистські моделі комунікації тощо. Студенти жваво дискутували у руслі питань цензури та редагування, інформування і пропаганди, інформаційних воєн і авторитету ЗМІ, а також необхідності створення громадського телебачення в нашій країні.

Під час круглого столу

Наприкінці зустрічі учасники висловили свої думки щодо ролі ЗМІ в окремих країнах.

Особиста безпека людини

У Міжрегіональній Академії управління персоналом відбулася науково-практична конференція «Особиста безпека людини на сучасному етапі розвитку людства. Її роль та місце», організована навчальним центром особистої безпеки та Управлінням виховної роботи МАУП.

У пленарному засіданні взяли участь доктор філософії бойових мистецтв, професор, полковник міліції запасу Олександр Гартвич, директор Навчального центру особистої безпеки людини Ігор Шаров, магістр фізичного виховання Олександр Притула.

Учасники конференції окреслили і обговорили сучасні чинники загроз особистій безпеці людини. У ході дискусій відбувся обмін досвідом з вирішення проблем боротьби з окремими чинниками на рівні наукових і

Показові виступи

практичних ініціатив. У доповідях розглянуто рукопашний бій і медико-психологічну підготовку молоді як напрями зосередження зусиль державних і недержавних організацій у питаннях забезпечення персональної безпеки особи.

На конференції з доповідями виступили Володимир Куровський, секретар козацької ради Українського військово-козацького інституту МАУП, магістр психології, верховний отаман Олександр Гартвич, Ігор Шаров.

Відбулися показові виступи з рукопашного бою та козацького бойового мистецтва «Спас» у виконанні студентів МАУП.

Конкурс-презентація

У перші дні весни Український дім приймав гостей — студентки Міжрегіональної Академії управління персоналом з усіх регіонів України прийшли позмагатися за звання Красуня МАУП.

У заключному турі взяли участь десять найпривабливіших дівчат Академії. Конкурс-презентація відбувався в уже звичній формі. Дівчата зі своїми помічниками ще напередодні конкурсу записували відеоролики, в яких коротко розповідали про своє життя, інтереси, світогляд.

Виокремити кращу з кращих було завданням не з легких, і тому можна зрозуміти членів журі, які дуже довго визначалися зі своїми вподобаннями. А

місія вибрати «королеву» випала ректорові МАУП, професорові Миколі Головатому, віце-президенту МАУП з навчально-методичної роботи Володимиру Яровому, віце-президенту з регіональної та виховної роботи Миколі Дробноходу, начальнику управління виховної роботи МАУП Володимирові Шовкошитному, студенту МАУП, олімпійському чемпіону 2004 року, президенту Федерації вільної боротьби Ельбрусу Тедееву, директорів центру дозвілля «Княжий» Олександрю Кушнерову, голові правління ВАТ «Український Професійний Банк», відомому фотохудожнику Леоніду Мілевському та голові студентської ради Академії Артему Нікішову.

Найбільше захоплення викликали конкурси «Пляжний сезон», у якому дівчата показали всі принади своєї фігури, та показ вечірніх суконь, коли красуні, мов королеви, прикрасили сцену.

Конкурсанток та глядачів привітали співаки-переможці фестивалю «Студентська осінь-2004», а також Василь Бондарчук та музична студія «Академія».

Королевою МАУП-2005 стала студентка Економіко-правового технікуму при МАУП Евеліна Грищенко. Віце-міс МАУП — Оксана Сологуб (студентка Інституту міжнародної економіки і фінансів). На третій сходинці опинилася Ксенія Павловська (студентка Рівненської філії МАУП).

Всі фіналістки конкурсу поверталися додому з нагородами. Анна Черкавська, студентка Кам'янець-Подільської філії, — як Панна Модель; з титулом Панна Досконалість друзі і рідні привітали студентку Хмельницького інституту Ольгу Соколову, Панною Глядацьких симпатій визнано студентку Дніпропетровської філії Ірину Тихоненко, Панною Елегантність стала студентка Економіко-правового технікуму при МАУП Анастасія Резнікова, звання Панна Чарівність отримала Анна Шевченко з Черкаської філії, Панна Артистичність — Наталія Латинська, студентка Запорізького інституту ім. гетьмана Петра Сагайдачного, а ось Панною Симпатій журі назвали Тетяну Петриківську, студентку Житомирського інституту Академії.

Студентські красуні МАУП

АННОТАЦИИ ANOTATIONS

Георгий ЩЁКИН
Всеобщие социальные законы

В статье, используя материалы многих источников, проанализирован Закон тождественности разноразмерных структур мироздания; Закон единства и многообразия мира; Закон единства и борьбы противоположностей; Закон цикличности социальных процессов; Закон организации социальной жизни на основе базовых ценностей.

Владимир ХОЛОД
«Ответственная» значимость термина «парapolитика»

Автор предлагает ввести в научное обращение специальный термин «парapolитика», который обозначает концентрированно-деструктивные способы политического достижения цели; дать ему одинаковый статус с общепризнанным термином «политика». Парapolитика в социальной практике имеет своих идеологов, приверженцев, политические структуры и исполнителей. Это предусматривает острую необходимость глубокого научного анализа данного социально-политического феномена в будущих исследованиях.

Елена ПОСВИСТАК
Информационное пространство библиотеки: новые технологии — новые возможности

Обеспечение информационного спроса — основная функция библиотеки. Насколько ее информационное пространство отвечает запросам пользователей, настолько успешной будет учебная и научно-исследовательская работа вуза. В этом процессе особенно важно внедрение новейших технологий — информатизация и автоматизация библиотек.

Юрий СУРМИН
Влияние президентских выборов на евроатлантические предпочтения граждан Украины

В статье представлены результаты второго тура мониторинга динамики отношения разных слоев электората к вступлению Украины в НАТО. Замеры были сделаны после драматических и напряженных выборов Президента Украины, которые повлияли на все аспекты жизни украинского общества.

George SHCHOKIN
General Social Laws

The present article, using materials drawn on many sources, analyzes the law of identity of multi-level structures of the Universe; the law of unity and diversity of the world; the law of unity and conflict of extremes; the Law of cyclic recurrence of social processes; the law of organization of social life based on the fundamental values.

Volodymyr KHOLOD
The «Responsible» Relevance of the Term «Parapolitics»

The author proposes to put into scientific use a special term «parapolitics» meaning concentrated destructive means of politically achieving an object; to give it the same status as the term «politics» has. In the social practice, parapolitics has its ideologists, supporters, political structures and executors. This provides for an urgent need for an in-depth scientific analysis of this socio-political phenomenon in future investigations.

Olena POSVYSTAK
The Information Area of a Library: High Technologies — New Opportunities

To satisfy the information demand is the main function of any library. The more its information area meets the needs of users, the more educational and research work of an establishment of higher education will be successful. In this process, the most important is to implant high technologies — informatization and automation of libraries.

Yuriy SURMIN
The Influence of the Presidential Election on the Euroatlantic Tastes of Ukrainian Citizens

The present article presents the outcomes of the second round of the monitoring of the dynamics of the attitude of various strata of the constituency towards Ukraine's entry into NATO. The measurements were taken after the dramatic and tense election of the President of Ukraine, which affected all aspects of life of the Ukrainian society.

